

NSAN LUCA RA MAÇA HOGA T'ØDE NÚ'A BI 'YOFO NSAN LUCA

Ya mudi noya bi 'yofo Nsan Luca

¹ Nu'i nda Teofilo, ya guí paḍi gue ndunthi to'o ya xa 'yofo de gatho nú'a te xa nja de guecjua.

² Nú'a bi 'yofo'ua ma mahyeḡui ngu nú'a mąnga nú'ua to'o mi 'ñoui ra Jesu desde ra mudi ne xa xicju de rá maça noya'a.

³ Hangue necagui dí ofo nehe de nú'a stá paḍi. Stá 'ñani xá hño desde ra mudi, ne dí ofo 'ramats'ua. Stá beni xá hño ga ofo pa ga pehn'abua,

⁴ pa njabu gui paḍi gue xi majuani nú'a xa si'a'i.

'Nara enxe bi ma de rá 'bui ra Xuua Xi'tsate

⁵ Ha nuya pa'ua mrá nda ra Erode de ja ra hai Judea, ne ja nú'a ra hai'a mi 'buhni 'nara macja mrá thuhu ra Sacaría nú'a mi mpefi co ya macja nú'ua myá thuhu ya Abías ngue'a nehe'a mrá Abías. Ha nurá 'behña ra Sacaría mrá thuhu ra Sabe nú'a xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra macja nú'a mrá thuhu ra Aarón.

⁶ Nura Sacaría ne rá 'behña mi 'bui xá hño ja rá thandi Ajuá ne mi ø'tua gatho yá hmanda'a nú'ua huts'i ja ra Maça T'ofu, ne himbi thimbabi'ua ni 'nara ts'oqui.

⁷ Pe ni 'nara bątsi hinxqui me'tsi'ua ngue'a ra Sabe himi tsa da me'tsa rá bątsi, ne ya xi myá daqu'ei'ua.

⁸ Ha nura Sacaríá co ma'ra yá mimacjauí nú'ũ mi mpɛhui mahyɛgui, bi dat'a ra pa da yʉt'a ja ra ndanija pa da xɔcambeni Ajuá.

⁹ Ne nu'á bi 'yɔt'e ngu yá nzai pa da bađi to'o da zo rá thuhu pa da yʉt'a mbo ra nija da tsat'a ra t'uts'i, y nura Sacaríá go gue'a bi zo rá thuhu.

¹⁰ Ha nura ora mi tsat'a ra t'uts'i mbo ra nija, nura hmuntsja'i mbi 'ba thi de ra nija mi apabi Ajuá ngue'a mi gue'a ra ora de ra nsadi.

¹¹ Ts'a mi tsat'a ra t'uts'i ra Sacaríá, mi damfri bi hyanda 'nara ɛnxɛ mi 'bahni ja rá hyo ra ata habũ t'exa ra njɔspi ngue rá ngahá ra Sacaríá.

¹² Ha nu mi hyandi gue mi 'bahni ra ɛnxɛ nixi mi pađi te da 'yɔt'e co ra ntsu.

¹³ Ha nura ɛnxɛ bi 'ñembabi'a:

—Sacaríá, oguí tsu, ngue'a dá e ga xi'i gue nuri nsadi xuá 'yɔde Ajuá. Nubyá, nuri 'behña ma da me'ts'a'i 'nari t'ũ, y nu'á ma gui hñũ'mbabi rá thuhu dra Xuua.

¹⁴ Ne nu'i ma xi gui johya ndunthi de ri t'ũ, ne ndunthi ya ja'i ma da johya nu sta 'mɛi'a.

¹⁵ Ngue'a nu'á ma da nja rá nsu ja rá thandi Ajuá, y hinhya'mũ ma da zi ra vinu gá obxi nixi ma'ra ya vinu, ne ante da 'mɛi ya di hanpa rá ts'ɛdi ra Maça Nđahi.

¹⁶ Y nu'á ma da zofo ya me Israel pa ndunthi de gue'ũ da ñobri de yá ts'oqui ne da yopa xɔcambeni Ajuá ma'na'qui.

¹⁷ Ne nu'á go di gue'a ma da 'mɛt'o de ra Zidada, nehe ma da t'umba rá ts'ɛdi ngu nú'a bi t'umba ra bađi Elía, pa da umba 'nara ts'ofu ya dada pa da yopa mahui yá t'ũ, ne da zofo ya ts'o'yɔde gá ja'i pa

da nhyoga'yode'ɥ. Ne nu'á ma da zo ya ja'i pa stí 'ñe ra Zidada da gamfri'ɥ.

18 Ha nura Sacaría bi 'ñembabi ra ενχε:

—¿Hanja da za ga camfri de nú'a guí xicagui, gue nugui ne ma 'behña ya dyá daqu'ei'be?

19 Ha nura ενχε bi 'ñembabi:

—Nugui drá Grabie, duí 'bui ja rá thandi Ajuá pa dí pɛpabi, hangue nu'á xuá mɛncagui pa e ga xi'a'i nuya ya hoga noya ja juadi dá xi'i.

20 Hangue nubyá dí xi'i nehe, ma gui ngone, hinda za gui ña asta hinda 'mɛi ri t'ɥ pa ja da za gui yopa ña ma'na'qui, ngue'a hincá camfrigui nú'a stá xi'a'i. Pe nu'á ma da njabɥ ngu nú'a stá xi'a'i, ne nú'ɥ ya pa'ɥ bi mɔnga Ajuá, gue'a ra pa da njabɥ.

21 Ha nú'ɥ ya ja'i mi 'bai thi mi tɔ'mtho da bɔnga ra Sacaría, ha nu'á xqui ya'a mbo ra ndanija, hangue nu'á himi pa te da beni.

22 Ha nu mi bɔnga ra Sacaría himi tsa da ñaui nú'ɥ mi tɔ'ma thi. Nu'bú nu'á bi batho gue nu'á xqui hyandua 'nará thedi Ajuá nuni mbo ra nija. Y nu'á mi ñaui ya ja'i pe dega señatho ngue'a xqui ngone.

23 Ha nu mi uadi nú'ɥ ya pa de rá 'bɛfi ra Sacaría ja ra ndanija, bi ma'a pa ja rá ngu.

24 Ne hints'ɥ ya'a ya pa ra Sabe bi mɛdi bi nda'thi, y himbi bɔnga de ja rá ngu cut'a zana. Nu'á mi benga ja rá mfeni ne mi ena:

25 “Ajuá co rá nhyoja'i xa 'yɔtcagui njaua pa ya hinda nɔngagui ya ja'i.”

'Nara ενχε bi ma de rá 'bui ra zi Jesu

26 Ha de rá 'rato zana Ajuá bá yopa pɛhna ra εnxε Grabie pa bá ehe ja ra t'ɛca hnini nú'a rá thuhu Nasare de ra hai Galilea,

27 pa bá c'a'tsa 'nara nxutsi mrá thuhu ra Maria. Nú'a ra nxutsi'a ya xqui t'adi pa da nthatui 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Jose nú'a xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra nda Davi.

28 Ha nura εnxε bi yut'a ja rá ngu ra Maria ne bi zenjua bi 'ñembabi:

—¡Ajuá xa ma'a'i ne 'bɛi con gue'i, ne ma'na xa jap'a'i que gatho ma'ra ya 'bɛhña!

29 Ha nu mi hyanda ra εnxε'a ne mi 'yøde bi xipa nuya ya noya, ngu bi ntsu ne himbi baði te mri bonga nú'a bi xipi.

30 Ha nura εnxε bi 'ñembabi:

—Maria, oguí tsu, ngue'a Ajuá xi ri ma'a'i ne xa huahn'a'i.

31 Ne nu'yá ma gui nda'thi ma gui pɛ'tsa 'nari t'ɛ, ne gui hñu'mbabi rá thuhu dra JESU.

32 Y nu'á ma da mɛ'tsa 'nara danga nsu, ngue'a nu'á go di gue'a drá T'ɛ Ajuá bí 'bɛ mahets'i. Y nu Ajuá go gue'a ma da hñuts'i dega nda ja ra hnini Israel ngu bi nda ra Davi nú'a 'na de yá xita maya'bɛ.

33 Ne nu'á ma da nda ja ra hnini Israel pa nzantho, y hinhya'mɛ da ua rá hmanda.

34 Nu'bú ra Maria bi 'ñembabi ra εnxε:

—¿Hanja da za da njabɛ gue nugui hinstá nthatatho?

35 Ha nura εnxε bi 'ñembabi:

—Ra Maca Ndañi da 'ñehe da zɛ'a'i ne rá ts'edi Ajuá bí 'bɛi mahets'i da 'ñehe da gop'atho ngu

'nara guui. Hangué nu sta 'm̄i nú'a ra zi b̄tsi go di gue'a drá maça T'̄u Ajuá.

³⁶ Ne ri prima ra Sabe masque guí handi ya ra daqu'ei pe ma da m̄'̄tsa 'nará t'̄u nehe. Mi hm̄a gue nu'á himi tsa da m̄'̄tsa ra b̄tsi, pe nubyá ya øt'a 'rato zana da'thi.

³⁷ Ngue'a pa Ajuá otho ni 'nara t'øt'e xá hñei pa gue'a.

³⁸ Nep̄u ra Maria bi 'ñembabi ra εnxε:

—Rá 'bεgogui Ajuá, dá 'yøt'a ngu xcá xicagui.

Mi uadi bi m̄anga ra Maria njab̄u, ra εnxε bi ma 'bestho.

Ra Maria bi c'q'tsa ra Sabe

³⁹ De nuya pa'̄u mi menga ra εnxε, bi dama ma ra Maria ja 'nara hnini mbi ja ja ra t'øhø de ra hai Judea,

⁴⁰ pa rí zønga ja rá ngu ra Sacaría. Y mi zøni bi yut'i bi zenjua ra Sabe.

⁴¹ Y nu mi 'yøde ra Sabe bi nzenjuate ra Maria, 'bestho ra ora'a bi 'ñanga ra b̄tsi mbo rá m̄i ra Sabe, y ra Sabe bi hñanga ra Maça Ndañi.

⁴² Ne bi ña nts'edi ne bi 'ñemba ra Maria:

—Ajuá xa jap'a'i que gatho ma'ra ya 'bchña, nehe xa japa ri b̄tsi.

⁴³ Nugui hindí 'ñεpcagui e da zøngagui rá nana ma Zidadahu.

⁴⁴ Ngue'a nu ndá øde gá nzenjuate, numa b̄tsi co ra johya bi dama 'ñani mbo ma m̄i.

⁴⁵ Ajuá da jap'a'i ngue'a xcá camfri nú'a bi xi'a'i, ngue'a ma da njab̄u ngu nú'a xa xi'a'i.

⁴⁶ Nep̄u bi 'ñena ra Maria:

Nugui xi drí xøcambeni ma zi Hmu con gatho ma m̄i,

47 ne xi ri johya ma coraso de nú'a xa 'yøtcagui Ajuá ma Pøhøte.

48 Ngue'a nugui 'nará zi hyoya 'bægogui Ajuá, masque njabü pe nu'á xa huancagui.

Desde nubya ya ja'i ma da 'ñengagui gue Ajuá xa japcagui.

49 Ajuá nú'a xi ja rá ts'edi xa 'yøtca nuya ya danga t'øt'e,

y xi rá nsunda rá thuhu'a.

50 Nu'á nzantho ma da nja rá nthe cate pa gatho nú'ü to'o da 'yøte'a.

51 Ne nu'á xa 'yøt'a ya danga 'bëfi co rá danga ts'edi, ne xa dapa gatho nú'ü to'o mri 'ñëxa schë.

52 Ne xa hñäcua yá nsu gatho nú'ü to'o xi mi ja yá danga nsu,

ne go xa guxa ya zi hyoya.

53 Ne gatho nú'ü to'o mi othobi, bi t'umbabi, ha nu'ü tó'o mi jabi, bi 'ñothobi.

54 Ne bi maxa ra hnini Israel nú'ü pëpabi, ne himbi pumfri da huequi'ü.

55 Xa 'yøt'a njabü ngu xqui ñä'tuabi ndu ma dadahü ra Abrá ne gatho yá ja'i,

gue hinhya'mü ma da pumfri da huequi'ü.

Gue'a gatho bi mangu ra Maria.

56 Y ra Maria bi gohuini ra Sabe ngu hñu nzaña ja rá ngu'a, ne 'mëfa bi menga pa ja rá ngu.

Rá 'bui ra Xuua Xi'tsate

57 Nepü bi zø ra pa bi 'müi rá t'ü ra Sabe.

58 Ne nu'bú gatho yá 'nangu ne nú'ü mi ja te yá njau bi ma bá c'a'tsi pa bi johyau ngue'a bi 'yøde'ü gue Ajuá xi xqui japi'a pa bi 'mü rá batsi.

59 Ha nurá hñato ma pa bi thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo ra b̄atsi ngu yá nzai'ᵐ, ne ja mi 'b̄uhni ma'na'qui yá 'nangu ne nú'ᵐ mi ja te yá njauí. Ne mi beni'ᵐ xa hñu'mbabi dra Sacaría nehe ngu rá thuhu rá dada.

60 Pe nurá nana himbi ne, hangue bi 'ñena:

—Hina, hinga hu'mbabiᵐ njabᵐ, ngue'a ma da thu'mbabi dra Xuua.

61 Ne bi t'embabi ra Sabe:

—¿Hanja ma da thu'mbabi njabᵐ gue ni 'nari ja'ihᵐ hingrá thuhu ra Xuua?

62 Nepᵐ bi t'utua ra seña ra Sacaría nda'a ra thuhu mi ne'a da hñu'mbabi ra b̄atsi.

63 Nepᵐ nu'a ngue'a xqui ngone hangue bi 'yadi 'na xeni ra xithε, ne ja bi 'yofoni gue nura b̄atsi drá thuhu ra Xuua. Y gatho ya ja'i xi bi 'yø ngue'a bi hñu'mbabi njabᵐ.

64 Y ra ora'a 'bestho bi za bi yopa ña ra Sacaría, ne bi m̄adi bi xøcambeni Ajuá.

65 Y gatho nú'ᵐ yá 'nangu xi bi ntsu, ne gatho ja ya t'øhø de Judea habᵐ mi 'bᵐ ya ja'i bi 'ño ra 'bede de nú'a xqui nja.

66 Ne gatho nú'ᵐ to'o mi paḍi mi 'yo yá mfeni'ᵐ ne mri 'ñámbabi 'na ngu ma'na, ne mi ena'ᵐ:

—¿Te ma nsu ma da t'umbabi nú'a ra b̄atsi'a 'bᵐ?

Mi m̄anga njabᵐ'ᵐ ngue'a Ajuá mi japi'a co rá ts'edi.

Ra Sacaría bi nsunda Ajuá

67 Nura Sacaría rá dada ra b̄atsi mi hanpa rá ts'edi ra Maça Ndaḥi bi m̄anga 'raya noya ngu Ajuá bi 'ñutuabi da ma, ne bi 'ñena:

68 Xá nsunda Ajuá ma zi Hmuhᵐ nújᵐ dyá me Israelhᵐ,

ngue'a nuya pabya ma da 'ñehe 'na to'o da
pøhøguih_u nú_u go rá hniniguih_u'a.

69 Nuya pabya ma dua pencah_u 'nara Pøhøte nú'a
xi ja rá ts'edi.

Nu'á ma da 'ñehe desde yá ja'i ndu ra nda Davi nú'a
mrá 'bego Ajuá.

70 Gue'a bi ñatcaguih_u Ajuá ngu nú'a bi manga yá
maça 'mehni'a desde maya'b_u.

71 Bi ñatcah_u gue da ñangaguih_u de ma ncontrah_u
ne de gatho nú'u to'o ri utsaguih_u.

72 Nehe mi ma gue mi ma da me'tsua ra nthe cate
ndu ma xitah_u,

ne hinhya'm_u mi ma da pumfri nú'a ra maça cohi
xqui gohui'u.

73 Guehna ra cohi bi 'yøt'a Ajuá co ndu ma dadah_u
ra Abrá,

74 gue mi ma da ñangaguih_u de ma ncontrah_u
pa ga pepabih_u'a nsinque 'nara ntsu,

75 ne ga 'yoh_u xá hño ne ga 'b_uh_u xá nt'axi ja rá
thandi'a gatho ya pa de ma teh_u.

76 Y ra Sacaría bi 'ñemba rá batsi:

Nu'i ma zi t'u'i, go gue'i ma drá 'mehni'i Ajuá bí 'b_u
mahets'i,

ngue'a go ma gui 'bet'o de ra Zidada pa gui hocua
rá 'ñu'a.

77 Nu'i go ma gui zopabi rá hnini Ajuá pa da baði'u
ra Pøhøte ne da mpøhø'u,

ne da z_udi ra pumbate de yá ts'oqui.

78 Ngue'a Ajuá xa mescah_u ra hmäte ne ra nthe-
cate,

hangue nu'á ma da mencah_u 'nara hyats'i desde
mahets'i pa go gue'a da yotca ma mfenih_u,

79 nehe pa da yo'tua yá mfeni gatho nú'ɥ 'bɥ ja ra
'bɛxuui ne nú'ɥ rí ma ja ra 'ñu dega du.

Hangue nu'á ma da 'ñehe pa da yotcaɥ 'nara 'ñu
xá hño pa grá 'bɥɥ te rá 'ñentho.

Nuna guehna bi mą́a ra Sacaría.

80 Y nura zi Xuua 'yo mri te'a ne 'yo mi umba ra
ts'ɛdi ra Mą́a Ndaḥi. Ne bá 'bɥi ja ra mbonthi asta
bi zø ra pa bi mɥdi bi zofo ya me Israel.

2

Rá 'bɥi ra Jesucristo

(Mt. 1:18-25)

1 De nuya pa'ɥ, nura dą́a nda Augusto Cesa
bi manda da t'opabi yá thuhu gatho ya ja'i de
maxogue ra hai habɥ mrá nda'a, pa da 'bede'ɥ.

2 Gue'bɥ mrá gobierhnu ra Cirenio ja ra hai Siria
nú'bɥ bi nja nuna ra mɥdi padro.

3 Gatho ya ja'i mi pe'tsi da menga ja yá hnini
cada 'na habɥ myá mengu, pa da t'opabi yá
thuhu'ɥ.

4 Hangue ra Jose bi bɔ́ga de ja ra hnini Nasare
de ra hai Galilea pa bi ma ja ra hnini Belé de ja ra
hai Judea, ngue'a ja mrá menguni ndu ra nda Davi,
ha nura Jose ja xqui 'ñehni de ja yá ja'i ra Davi.

5 Bi ma ja ra hnini Belé pa da t'opabi yá thuhu'ɥ,
bi mɛui ra Maria nú'a xqui 'yadi pa da nthatui, ha
nu'á ya mi da'thi de rá bą́si.

6 Ha de mbi 'bɥi'ɥ ja ra hnini Belé, bi zø ra pa da
'mɥi rá bą́si ra Maria.

7 Ha de guehni bi 'mɥ rá mɥdi t'ɥ, bi mant'i
co yá 'mant'i, ne bi mɛgui habɥ mi ja 'nara
hñunga mbo'ni, ngue'a ya mi otho habɥ da t'umba
ntsaya'ɥ.

'Raya ma'yo bi c'a'tsa ra zi Jesu

⁸ Ne de guehni guetbu de ra hnini Belé mi 'buhni 'raya ma'yo ja ra mbonthi mi su yá dɛti dega xuui.

⁹ Nepu nu'ú mi damfri bi hyandua 'nará εnxε Ajuá, ne 'nara danga hyats'i bi yot'a gatho rá nthets'i habu mi 'bui'ɥ, y ra ora'a xi bi ntsu'ɥ.

¹⁰ Pe nura εnxε bi 'ñembabi'ɥ:

—Oguí tsuhu, ngue'a drá 'ñehe ga xi'ahu 'raya hoga noya nú'ɥ pa xi gui johyahɥ nu'ahɥ ne gatho ma'ra ya ja'i.

¹¹ Ngue'a nubyá xa 'mɥi ja rá hnini ndu ra nda Davi 'nara Pøhøte pa gue'ahɥ, y nú'á go gue'a ra Cristo ra zi Hmu bá 'bɛhni pa da nda.

¹² Y po má nseña gui tsuhu ra b̄atsi xa 'bant'i co yá 'mant'i ne xa 'bɛgui habu ja 'nara hñunga mbo'ni.

¹³ Y de mi uadi bi manga njabu nura εnxε'a, mi damfri'ɥ bi hyanda ma'ra ya εnxε de mahets'i mi hnequi mahyεgui con gue'a, mri xøcambeni Ajuá ne mi eñ'ɥ:

¹⁴ ¡Drá nsunda Ajuá bí 'bɥ mahets'i, ne dá 'mɥi co 'nara hoga'mɥi ya meximhai nú'ɥ xa zɛtua rá hm̄ate'a!

¹⁵ Nepu nu mi menga ya εnxε pa mahets'i ya ma'yo bi mudi bi 'ñémbabi 'na ngu ma'na:

—Maha Belé, ma ga c'a'tshɥ te xuá nja de guehni de nú'a xa xicaguihɥ rá εnxε Ajuá.

¹⁶ Nepu nu'ú bi ma hnest'ihɥ, y bi zøni bi zɛdi'ɥ ra Jose ne ra Maria co rá b̄atsi nú'a mi 'beni ja 'nara hñunga mbo'ni.

¹⁷ Y nú'ɥ ya ma'yo mi hyanda ra b̄atsi, bi mudi bi mede gatho nú'a xqui xipabi ra εnxε de gue'a.

18 Ha gatho nú'ụ bi 'yøde xi bi 'yø de nú'ạ mi mañ'ụ.

19 Pe nura Maria xi mi pε'tstho ja mbo rá mfeni nuya ya noya pa da benthó.

20 Nepụ nuya ma'yo bi mengui xi mri xøcambeni Ajuạ por gatho nú'ạ xqui 'yøde ne xqui hyandi, ngue'ạ nu'ụ xqui zụdi ngu nú'ạ xqui sipabi'ụ.

Ra zi Jesu bri dapa ja rá 'yε Ajuạ

21 Ne rá hñato ma pa de xqui 'mụ ra bątsi, bi thu'tsua ra seña ja rá ndo'yo ngu yá nzai'ụ. Ne bi thu'mbabi ra JESU ngue'ạ gue'ạ xqui xipabi ra εnxε ra Maria desde ante da nda'thi de gue'ạ.

22 Y nu mi ua yá pa ra Maria bi nt'axqui pa da yopa yut'a ja ra nija ma'na'qui ngu xqui 'yofo ra Moise ja ra ley, nepụ ra Jose ne ra Maria bi zixa ra zi bątsi pa ja ra ndanija Jerusale pa dí dapabi ja rá 'yε Ajuạ.

23 Bi 'yøt'a njabụ'ụ ngue'ạ xqui t'ofó ja rá ley Ajuạ gue gatho nú'ụ ya mụdi bątsi da 'mụi ne 'bụ dya ts'unt'ụ gue'ụ mahyoni da t'eqe pa Ajuạ.

24 Nehe bi ma'ụ ja ra ndanija pa bi hñat'usuabi ra 'baha Ajuạ, ngue'ạ njabụ ena ja rá ley Ajuạ gue 'bụ 'nara 'behñạ da 'mụ rá bątsi, mahyoni da zixa yoho ya zi joñ'o o yoho ya zi domitsu pa ja dí hyopabini Ajuạ dega 'baha.

25 De nuya pa'ụ, mi 'bụ 'nara 'ñøhø nuni Jerusale mrá thuhu ra Simiu. Nú'ạ xi mi 'yo xá hño ja rá thandi Ajuạ, ne mi tø'mi da hyanda ra Ñante nú'ạ to'o ma da ñani ya me Israel, ne nurá Maça Nđahi Ajuạ mi 'bụi con gue'ạ.

²⁶ Ne go gue'a xqui xipabi Ajuā gue hinda du asta hinda hyanda ra Cristo nú'a xqui mā Ajuā ma dua pēhni.

²⁷ Nu'á xqui ma ja ra ndanija ngue'a ra Māca Ndāhi xqui tsits'i, y ra ora'a mi 'būhni mbo, bi yat'a ra Jose nehe co ra Maria mri zi ra zi t'uca Jesu pa e da 'yent'ua ja rá 'ye Ajuā ngu xqui mānga rá ley Ajuā.

²⁸ Nepu de guehni ra Simiu bi zinga ra t'uca 'uene ne bi 'yents'a ja yá 'ye ne bi xocambeni Ajuā bi 'ñena:

²⁹ Nu'i Ajuā ma Dada'i, ya da za gui tsixcagui de guecua, ya bi hñu ma mai

ngue'a ya stá handi xa njabu ngu nú'a gá xicagui.

³⁰ Ya stá handi co ma da ra Pøhøte,

³¹ nuna xcuá pēhni pa da pøhø gatho ya ja'i.

³² Nuna go guehna ngu 'nara ñot'i pa da yo'tua yá mfeni gatho nú'u hingyá me Israel, y po rá guehna ma da nja rá nsu ri hnini Israel.

³³ Ha nura Jose ne ra Maria rá nanā ra Jesu mi 'yøde nú'u ya noya mi mānga ra Simiu de ra t'uca 'uene, nú'á xi bi 'yø'u.

³⁴ Nepu nura Simiu bi 'yapa Ajuā da japi'u. Ne bi 'ñembabi ra Maria rá nanā ra Jesu:

—Nuna 'uene xuá 'behni pa da pøhø ndunthi ya me Israel, pe ndunthi de gue'u ma da utsa ne da 'medi'u.

³⁵ Y njabu po rá gue ri t'u ma da hnequi gatho nú'a beni ja yá mfeni cada 'nara ja'i. Y pa gue'i ma gui thogui 'nara dānga dumai ngue'a ma da t'utsa'i ri t'u.

³⁶ Ne mi 'bu 'nara 'behñā mrá thuhu ra Ana nú'a mi ñā co rá ts'edi rá Māca Ndāhi Ajuā. Y nú'a ra 'behñā'a mrá t'ixu 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra

Fanuel, xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Aser. Y nu'á ya xi mrá zi daqu'ei. Nú'bu xi mrá b̄atsa nxutsitho bi nth̄ati, ne ns̄octa yoto njeya bi 'm̄hui rá dame.

³⁷ Y ya mi øt'a goho'rate ma goho njeya xqui mviuda. Nu'á himi p̄oni de ja ra nija, ngue'a nzantho mi p̄epabi Ajuá ma pa ra xuui, mri ayuna ne xi mi apabi Ajuá.

³⁸ Ora mi 'b̄hni ra Jose ne ra Maria co ra t'̄u'ene mbo ra nd̄anija, ra ora'a bi yat'a ra Ana nehe, ne bi umba njam̄adi Ajuá. Nep̄u bi m̄udi bi xipabi de ra zi b̄atsi nú'̄u to'o gatho mi t̄ø'ma ra Ñ̄ante nú'a to'o da ñ̄anga ra hnini Jerusale.

Ra zi Jesu bi menga ja ra hnini Nasare

³⁹ Nep̄u mi uadi ra Jose ne ra Maria bi 'yøt'a gatho ngu nú'a xqui manda ja rá ley Ajuá, bi menga pa ja yá hnini Nasare de ja ra hai Galilea.

⁴⁰ De guehni ra b̄atsi mri 'yo rá te, ne 'yo mri nja rá ts'edi, ne 'yo mri nja rá mf̄adi, y Ajuá mi japabi ndunthi'a.

Ra zi Jesu mi 'b̄hni ja ra nd̄anija

⁴¹ Tat'a jeya mi pa ra Jose ne ra Maria pa da nu ra ngo de ra pascua nuni Jerusale.

⁴² Y de mi juata 'ret'amayoho njeya ra Jesu, bi ma ri h̄ñu'̄u pa Jerusale pa da nu ra ngo ngu myá nzai'̄u.

⁴³ Y nu mi ua ra ngo, bá penga ra Jose ne ra Maria, ha nura Jesu bá cohi de guehni Jerusale nsinque bi b̄á rá ñ̄an̄a ne ra Jose.

⁴⁴ Nu'á mi hu yá m̄ei gue mbra 'ñoui ma'ra ya ja'i nú'̄u bá penḡüi ja ra ngo. Bi 'ño max̄ogue 'na pa ra 'ñu, asta ja 'm̄efa bi 'ñani'̄u ra b̄atsi, bi 'ño bi 'yambabi nú'̄u mi ja te yá njau ne yá mp̄adi.

45 Pe himbi zudi'ua de guehni, hangue bi yopa mengui'ua pa Jerusale pa dua honi.

46 Nepu rá hñupa bi zudi mi 'buhni mbo ja ra ndanja mi huhni madetho de ya xahnate de ra ley mi østho nú'a te mi mañ'ua nepu nu'a mi ø'tua ya nt'ani'ua.

47 Gatho nú'ua ya ja'i to'o mi øde nú'a mi mañ'a xi mri 'yø ngue'a xi mi ja rá mfadi'a ne mi thadi xá hño nú'ua ya nt'ani mi t'ø'tuabi nehe.

48 Y nu mi hyanda rá nana ne ra Jose gue mi huhni co ya xahnate de ra ley, himi padi te da beñ'ua. Y nurá nana bi 'ñembabi:

—Ma zi t'ua'i, ¿hanja xca 'yøtcahe njabu? Nugui ne ri dada go dí hoñ'ahe co ndunthi ra dumai.

49 Pe ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ua:

—¿Pa te gui jacu guí hongaguihu? ¿Ha hinguí pahue nugui mahyoni ga pēpa rá 'βēfi ma Dada?

50 Pe nu'a nixi mi padi te mri bōnga nú'ua ya noya bi xipabi'ua.

51 Nepu de guehni bi meui rá nana ne ra Jose bi menc'ua pa ja ra hnini Nasare, ne nu'a bi sigui bi 'yøtua yá ts'ofu'ua. Ha nurá nana mi pe'stho ja rá mfeni gatho nú'a te bi nja co rá t'ua.

52 Y nura Jesu 'yo mri te rá mfadi ne rá ndangui, ne Ajuá xi bi hopa rá 'mai'a, ne ya ja'i nehe.

3

Ra Xuua Xi'tsate mi zofo ya ja'i ja ra mbonthi (Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

1 De ya xqui nda 'ret'amacut'a njeya ra danga nda Tiberio Cesa nú'a mi 'bu Nroma ne mrá nda ja ndunthi ya hai de ra ximhai, nehe gue'bu mrá nda ra Poncio Pilato nuni ja ra hai Judea, nehe mrá

nda ra Erode nuni ja ra hai Galilea, nehe mrá nda nurá cu ra Erode nú'a mrá thuhu ra Lipe nuni ja ra hai Iturea ne ja ra hai Traconite, nehe mrá nda ra Lisania nuni ja ra hai Abilinia.

² Gue'b_u myá danga nda gá macja ra Anás ne ra Caifá. Ha de nura jeya'a Ajuá bi umba ya noya ra Xuua nú'a mrá t'_u ra Sacaría de mbi 'b_u ja ra mbonthi, pa da zo ya ja'i.

³ Nu'bá ra Xuua bi ma gatho rá nthets'i ra dathe Jordá, ne mi embabi ya ja'i gue da ñobri de yá ts'oqui ne da nxistehe pa njab_u Ajuá da pumbabi yá ts'oqui'ua.

⁴ Nú'a njab_u bi zofo ya ja'i gue da hñoqui'ua ja yá mfeni pa nu sta zø ra zi Hmu da gamfri'ua, hangue bi njab_u ngu nú'a xqui 'yofo ra badi Isaía ja ra Maca T'ofu nu hab_u ena:

Ma da nt'øde 'nara ja'i da ña nts'edi ja ra mbonthi ne ma da 'ñena:

“Hocuah_u xá hño rá 'ñu ra zi Hmu, juanh_u gatho ya ts'aca'ñu.

⁵ Gatho ya hñe dra hñu'tsi, ne dra tunga ya ndants'i, ne dra yø'ta ya t'øhø, ne dra juana ya nønts'a'ñu, ne da thoqui gatho hab_u hindi 'b_ui xá hño.

⁶ Y gatho ya ja'i da hyandi te xa 'yøt'a Ajuá pa da mpøhø'ua.”

⁷ Nep_u mi pa ya ja'i mi c'a'tsa ra Xuua pa da xi'tsi'ua, y nu'a mi embabi'ua:

—¡Gyá ts'oja'ih_u ngu ya zate qu'eña! ¿Ha guí hu ri ma'ih_u gue ngue'a xcá eh_uua ya xcá 'ba'tuah_u rá cuε Ajuá xa 'ñep_u?

⁸ Mahyoni gui 'yoh_u xá hño pa da hnequi gue majuaní xcá ñobrih_u de ri ts'oquih_u. Oxqui ma gui

'ñexh_u gui 'ñeñh_u: “Nuje ma dadahe ndu ra Abrá, hangue hinte ga jahe.” Ngue'a_u nugui dí xi'ah_u gue Ajuá da za da japi da nja'i nuya ya do pa dyá t'_u ra Abrá.

⁹ Dí xi'ah_u gue 'b_ui guetb_u Ajuá, ngu 'na to'o h_u ra t'égui pa da zεcua yá 'y_u ya za. Gatho nú'_u ya za hingui unga yá hoga fruta ma da ts'et'i ne da thøt'a ja ra tsibi. Njab_u Ajuá ma da hyøt'ah_u ja ra nidu 'b_u hingui ñobrih_u ne gui 'yoh_u xá hño.

¹⁰ Nep_u nuya ja'i bi 'yamba ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú ζte mahyoni ga øthebya?

¹¹ Nu'bú ra Xuua bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o pε'tsa yoho yá pahni, dá umba 'na nú'a to'o othobi. Ha nu'a tó'o pε'tsa te da zi, mahyoni da ñohui nú'a to'o othobi.

¹² Nehe bi ma bá c'a'tsa ra Xuua 'raya 'ñatsa ngaxboja. Nú'ú bi ma da nxistehe nehe, ne bi 'yambabi ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Xahnate, xi nuje, ζte mahyoni ga øthe?

¹³ Ha nura Xuua bi 'ñembabi:

—Nu'a mahyoni gui 'yøth_u, cobrah_u ngu nú'a m_unga ra ley, oguí cømbah_u yá boja ya ja'i.

¹⁴ Nehe 'raya soldado bi 'ñembabi ra Xuua:

—Xi nuje, ζte mahyoni ga øthe?

Ha nura Xuua bi 'ñembabi:

—Oto guí pepabih_u, ne oguí pih_u ya ja'i co nú'a ra nsu xa t'a'ah_u, nixi gui hyøxh_u ra thai ya ja'i. Nu'a gui 'yøth_u, johyah_u co nú'a guí tahah_u, oguí neh_u ma'na.

¹⁵ Ha nuya ja'i himi pa_udi te da beni de ra Xuua, ua go mi gue'a_u ra Cristo nú'a xqui hm_u da 'bēhni pa da nd_u, ua hina.

16 Nepu nura Xuua bi 'ñembabi'u:

—Nugui dí xi'ts'a'ih_u co ra dehe, pe bra 'befa ma'na nú'a to'o ma da xi'ts'a'ih_u co ra Maça Nda_hi ne asta ngu di faspí co rá ts'edi. Nú'a ma'na ja rá ts'edi de guequi ne hiní 'ñepcagui ngugui ga xo'tuabi yá nthasthi de yá zεsthi.

17 Nu'a nja ngu 'nara mεfi ya o ja rá 'yε ra pala pa da mica ra trigo, y nu stí uadí da miqui'a, da munts'i da mε'tsi, ha nura paha da gat'a ja ra tsibi. Njab_utho nehe nú'a bra 'befa de guequi ma da munts'a nú'u di 'yo xá hño pa da 'm_ui con gue'a, ha nu'u hindi 'yo xá hño ma da hyøt'a ja ra tsibi.

18 Njab_u ne co ma'ra ya hoga ts'ofu ra Xuua mi utua ya ja'i de ra maça hoga t'øde.

19 Y nú'bú gue'b_u bi zai'a ra nda Erode ngue'a xqui zimbabi rá 'behña rá cu nú'a mrá thuhu ra Lipe, ne xqui 'yøt'a ma'ra ya t'øt'e xá nts'o.

20 Pe nura Erode himbi ne bi ntsø'mi. Nu'a bi 'yøt'e, bi 'yøt'a ma'na ra t'øt'e xi xá nts'o, bi g_u ra Xuua ne bi got'a fadi.

Rá sistehe ra Jesu

(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

21 Pe ante dra j_u ra Xuua da jot'a fadi, bi ma ra Jesu hab_u mi xi'tsate'a pa da nxistehe'a nehe. Ne ts'a mi apabi Aju_a ra Jesu, bi xogui mahets'i,

22 y nurá Maça Nda_hi Aju_a bá cai ngu 'nara domitsu bi zøhø ja gue'a. Ne bi nt'øde 'nara noya de mahets'i bi 'ñena:

—Nu'i go gue'i ma hmāca T'u'i, xi drí johya de gue'i.

Yá mudi ja'i de ra Jesucristo

(Mt. 1:1-17)

²³ Ra Jesu mi pɛ'tsa ngu 'natema'rɛt'a njɛya nu mi m̩ata rá 'bɛfi. Ne mi t'ena gue nurá dada'a go mrá Jose. Ha nurá dada ra Jose mrá thuhu ra Elí,

²⁴ ha nurá dada ra Elí mrá thuhu ra Matat, ha nurá dada ra Matat mrá thuhu ra Leví, ha nurá dada ra Leví mrá thuhu ra Melqui, ha nurá dada ra Melqui mrá thuhu ra Jana, ha nurá dada ra Jana mrá thuhu ra Jose nehe,

²⁵ ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Matatía, ha nurá dada ra Matatía mrá thuhu ra Amós, ha nurá dada ra Amós mrá thuhu ra Naum, ha nurá dada ra Naum mrá thuhu ra Esli, ha nurá dada ra Esli mrá thuhu ra Nagai,

²⁶ ha nurá dada ra Nagai mrá thuhu ra Maat, ha nurá dada ra Maat mrá thuhu ra Matatía nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Matatía mrá thuhu ra Semei, ha nurá dada ra Semei mrá thuhu ra Jose nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Judá,

²⁷ ha nurá dada ra Judá mrá thuhu ra Joana, ha nurá dada ra Joana mrá thuhu ra Resa, ha nurá dada ra Resa mrá thuhu ra Sorobabel, ha nurá dada ra Sorababel mrá thuhu ra Salatiel, ha nurá dada ra Salatiel mrá thuhu ra Neri,

²⁸ ha nurá dada ra Neri mrá thuhu ra Melqui nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Melqui mrá thuhu ra Adi, ha nurá dada ra Adi mrá thuhu ra Cosam, ha nurá dada ra Cosam mrá thuhu ra Elmodam, ha nurá dada ra Elmodam mrá thuhu ra Er,

²⁹ ha nurá dada ra Er mrá thuhu ra Josué, ha nurá dada ra Josué mrá thuhu ra Elieser, ha nurá dada ra Elieser mrá thuhu ra Jorim, ha nurá dada ra Jorim mrá thuhu ra Matat nehe,

³⁰ ha nurá dada nú'a ma'na ra Matat mrá thuhu ra Leví nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Leví mrá thuhu ra Simiu, ha nurá dada ra Simiu mrá thuhu ra Judá nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Judá mrá thuhu ra Jose nehe, ha nurá dada nú'a ma'na ra Jose mrá thuhu ra Jonán, ha nurá dada ra Jonán mrá thuhu ra Eliaquim,

³¹ ha nurá dada ra Eliaquim mrá thuhu ra Melea, ha nurá dada ra Melea mrá thuhu ra Mainán, ha nurá dada ra Mainán mrá thuhu ra Matata, ha nurá dada ra Matata mrá thuhu ra Natán,

³² ha nurá dada ra Natán mrá thuhu ra Davi, ha nurá dada ra Davi mrá thuhu ra Isaí, ha nurá dada ra Isaí mrá thuhu ra Obed, ha nurá dada ra Obed mrá thuhu ra Boos, ha nurá dada ra Boos mrá thuhu ra Salmón, ha nurá dada ra Salmón mrá thuhu ra Naasón,

³³ ha nurá dada ra Naasón mrá thuhu ra Aminadab, ha nurá dada ra Aminadab mrá thuhu ra Aram, ha nurá dada ra Aram mrá thuhu ra Esrom, ha nurá dada ra Esrom mrá thuhu ra Fare, ha nurá dada ra Fare mrá thuhu ra Judá nehe,

³⁴ ha nurá dada nú'a ma'na ra Judá mrá thuhu ra Cobo, ha nurá dada ra Cobo mrá thuhu ra Isaac, ha nurá dada ra Isaac mrá thuhu ra Abrá, ha nurá dada ra Abrá mrá thuhu ra Taré, ha nurá dada ra Taré mrá thuhu ra Nacor,

³⁵ ha nurá dada ra Nacor mrá thuhu ra Serug, ha nurá dada ra Serug mrá thuhu ra Ragau, ha nurá dada ra Ragau mrá thuhu ra Peleg, ha nurá dada ra Peleg mrá thuhu ra Eber, ha nurá dada ra Eber mrá thuhu ra Sala,

³⁶ ha nurá dada ra Sala mrá thuhu ra Cainán, ha nurá dada ra Cainán mrá thuhu ra Arfaxad, ha

nurá dada ra Arfaxad mrá thuhu ra Sem, ha nurá dada ra Sem mrá thuhu ra Noé, ha nurá dada ra Noé mrá thuhu ra Lamec,

³⁷ ha nurá dada ra Lamec mrá thuhu ra Matusale, ha nurá dada ra Matusale mrá thuhu ra Enoc, ha nurá dada ra Enoc mrá thuhu ra Jared, ha nurá dada ra Jared mrá thuhu ra Maalaleel, ha nurá dada ra Maalaleel mrá thuhu ra Cainán nehe,

³⁸ ha nurá dada nú'a ma'na ra Cainán mrá thuhu ra Enós, ha nurá dada ra Enós mrá thuhu ra Set, ha nurá dada ra Set mrá thuhu ra Adá, ha nurá Dada ra Adá, go gue'a Ajuá bí 'b_u mahets'i, ngue'a go bi hyoqui'a.

4

Ra ts'ondahi mi xaxa ra Jesu (Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

¹ Mi uadi bi nxistehe ra Jesu bi ma de guehni ja ra d_athe Jordá mi hanpa rá ts'edi ra M_aca Nd_ahi. Nep_u ra M_aca Nd_ahi bi zits'i ja 'nara mbon_hi.

² Ne ja bá 'b_uhni ñote ma pa. Y de guehni bi z_o ra ts'ondahi hab_u mi 'b_ui'a pa da xaxi pa xama xa ts'ocuahma rá mfeni'a. Ne nura Jesu hinte xqui zi de nú'u ñote ma pa'u, ja 'mefa bi z_u ra thuhu.

³ Nep_u de mi z_u ra thuhu'a, ra ts'ondahi bi 'ñembabi:

—'B_u go gue'i rá T'_ui Ajuá, japabi xa da nthuhme nuna ra do.

⁴ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Xa nt'of_o ja ra M_aca T'of_o hab_u ena njaua: “Hingue h_onc_e po ra thuhme da za da 'm_u ra ja'i, gatho nú'a ma Ajuá go gue'a umba rá te ra ja'i.”

⁵ Nep_u de guehni ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu ja 'nara t'øhø xi xmá hñets'i pa bi 'ñutua gatho ya

hnini de maxøgue ra ximhai, y 'bestho ra ora'a bi hnequi gatho ya hnini.

⁶ Y nura ts'ondahi bi 'ñembi:

—Nugui da za ga 'ra'a gatho ra ts'edi ne gatho ra danga nsu de nuya ya hnini, ngue'a go xa t'entc'a ma 'yε gathoyu, y nugui da za ga umbabi to'o go ga nega.

⁷ Hønsε 'bu gui ndandiñahmu ne gui nsundagui, gatho go da 'yo ri 'yεyu.

⁸ Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Uegue de guequi, nu'i Satá. Ngue'a xa nt'ofojá ra Māca T'ofogue Ajuá ri Hmu go gue'a gui nsunda, ne hønsε'a gui pεpabi.

⁹ Nepu de guehni ra ts'ondahi bi zixa ra Jesu já ra hnini Jerusale ne bi pø'tsa asta xi maña ra ndanija ne bi 'ñembabi:

—'Bu go gue'i rá T'u'i Ajuá, 'yenga ra sagui pa rí ga'ti xa.

¹⁰ Cabo xa nt'ofojá ra Māca T'ofogabū ena:

Ajuá dua pεhna yá enxε pa da su'a'i.

¹¹ Ne da mip'a ri 'yε

pa njabu hingui tsama'ñu ri ua nu xcrí tsønga já ra hai.

¹² Nu'bu ra Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Nehe xa nt'ofojá ra Māca T'ofogabū ena: “Oguí xaxa Ajuá ri Hmu pa gui 'ñena gue da max'i.”

¹³ Y nu mi uadi ra ts'ondahi bi 'yø'ta gatho ngu nú'a xqui 'yε'mbi pa xa hyathma ra Jesu, nu'á bi 'uegue de ra Jesu 'raya pa.

*Ra Jesu bi fata rá 'befi nuni Galilea
(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)*

14 De guehni ra Jesu bi menga pa ja rá hai Galilea mi hanpa rá ts'edi ra Maça Ndaḥi, y bi 'ño rá 'bede'a ja gatho rá nguni nura hai'a.

15 Y nú'á mi cut'a ja ya nija pa mi utuate, ne gatho ya ja'i mi e'tsua rá nsu'a.

*Ra Jesu mi 'buhni Nasare
(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)*

16 Nepu nura Jesu bi ma pa Nasare nú'a ra hnini habu xqui nte'a. Y ra pa dega tsaya bi yat'a ja ra nija ngu mrá nzai'a, ne ja bi 'maini pa da hñe'ta ra Maça T'ofu.

17 Ne bi t'umbabi nú'a ra t'ofu xqui 'yofu ra badi Isaía, y de mi tungui'a bi hyonga nú'a ra xeni habu ena njaua:

18 Nurá Maça Ndaḥi Ajuá 'bui con guequi,
ngue'a Ajuá xa hñuxcagui pa e ga xipa ra hoga
nt'øde nú'u ya hyoya,
ne xuá pencagui pa ga hu'mba yá mui nú'u to'o tu
yá mui,

ne pa e ga pønga nú'u to'o o nts'aḥni de ja ra ts'oqui,
ne pa ga japi da xo yá da ya goda,

ne pa e ga ñanga nú'u ri sufri de nú'a t'ø'tuabi,

19 ne pa e ga mā gue núbya mapaya ya xa zø ra pa
pa Ajuá da pøhø ya ja'i po rá hmäte.

20 Nepu mi uadi ra Jesu bi hñe'ta nuya ya noya, bi mants'a ra Maça T'ofu, ne bi umba nú'a ra maste de ra nija. Y bi hñudi'a, y gatho nú'u xqui munts'ni ja ra nija xi mi nu'ti'a.

21 Nepu nu'á bi mudi bi zofu'u ne bi 'ñembabi'u:

—Nubyá ya bi njabu ngu nú'a ja juadi dá he'ta ja ra Maça T'ofu.

22 Y gatho nú'ɥ mi 'bɥhni xi mri 'yø de nú'ɥ ya hoga noya mi m̄anga ra Jesu, ne xi mi ñ̄amahño'ɥ de gue'a. Ne mi 'ñ̄embabi'ɥ 'na ngu ma'na:

—¡Conque go guehni rá t'ɥ ra Jose!

23 Nu'bú ra Jesu bi 'ñ̄embabi'ɥ:

—Dí p̄adi xá hño gue nu'ahá ma gui 'ñ̄engaguihɥ: “Bɥ xi majuani grá medico, 'ñ̄øthesɛ.” Y nehe ma gui 'ñ̄engaguihɥ: “Yøt'e nehe de guecua ja ma haihɥ ngu nú'a stá øhe xcá 'yøt'a Ncapernau.”

24 Ne de gue'a bi sigui bi ñ̄a ra Jesu bi 'ñ̄embabi'ɥ:

—Xi majuani dí xi'ahɥ gue ni 'nará 'mɛhni Ajuá hinguí hm̄adi de ja rá haisɛ.

25 Dí xi'ahɥ gue nuya pa'ɥ mi 'bɥi ra b̄adi Elía mi 'bɥ ndunthi ya viuda nehe ja ra hnini de Israel. Y nuya pa'ɥ hinxqui 'uaj hñu njɛya made, hangue xi xqui nja 'nara d̄anga thuhu ja gatho nuna ra hai.

26 Pe nu Ajuá himbi mɛhna ra Elía pa da t'ini ja yá ngu nú'ɥ ya viuda mi 'bɥ ja ya hnini de Israel. Ajuá bi mɛhni'a ma'nambɥ ja rá ngu 'nara viuda nú'a mi 'bɥ ja ra t'ɥca hnini Sarepta gueta ra d̄anga hnini Sidó.

27 Nehe de nuya pa'ɥ mi 'bɥi ra b̄adi Eliseo, ndunthi ya me Israel mi hena ra lepra, pe ni 'na de gue'ɥ himbi ñ̄ani de nú'a ra hñeni'a, h̄onse ra Naamán nú'a mrá me Siria, nsøc'a go gue'a bi ñ̄ani de ra lepra mi tsudi.

28 Nu mi 'yøde nuya ya noya gatho nú'ɥ xqui munts'ni mbo ra nija bi bø yá cuɛ'ɥ.

29 Ne bi 'mai'ɥ bi gɥca ra Jesu de ja yá hnini'ɥ, ne bi zits'i ja rá hyo ra hnini habɥ mi ja 'nara ma'ye, y de guehni mi nehma'ɥ xa f̄øte pa rí ga'ti.

30 Pe nura Jesu bi 'rantho madetho de ra hmuntsja'i ne bi ma.

'Nara 'ñøhø mi pe'tsa 'nara ts'ondahi
(Mr. 1:21-28)

³¹ Nepu nura Jesu bi ma Ncapernau ma'na ra hnini de ra hai Galilea, ne ja bá xahnani ya ja'i nura pa dega tsaya.

³² Y gatho ya ja'i xi mri 'yø de nú'a mi udi'a ngue'a mi zote co 'raya noya xi mi pe'tsa ndunthi ra ts'edi.

³³ Y nuni ja ra nija habu xqui munts'i'u xqui zøhø 'nara 'ñøhø mi pe'tsa 'nara ts'ondahi. Nepu nu'á bi dø 'nara hmafi ne bi ña nts'edi bi 'ñena:

³⁴ —Nu'i Jesu grá me Nasare, hyegaguiheua. ¿Hanja xcuá ehe pa hønse e gui juatcaguihe? Ngue'a nugui dí paði to'o'i, go gue'i rá Maca T'u'i Ajuá.

³⁵ Nura ora'a ra Jesu bi zui nú'a ra ts'ondahi ne bi 'ñembi:

—¡Co'ta ri ne, pøni de nuna ra 'ñøhø!

Nepu nura ts'ondahi bi føma nú'a ra 'ñøhø de ja yá thandi ya ja'i, nepu bi bønga ra ts'ondahi bi ma nsinque te bi 'yø'tuabi nú'a ra 'ñøhø'a.

³⁶ Y gatho ya ja'i bi ntsu ne mri 'ñémbabi 'na ngu ma'na:

—¡Xi te ma ts'edi hani gue co nuyá noya ri 'bepa ya ts'ondahi da bøni, y nu'á øte!

³⁷ Y gatho rá nthets'i nú'a ra hai'a bi 'ño ra 'bede de nú'a bi 'yø't'a ra Jesu.

Ra Jesu bi 'yøthebi rá to ra Simu Pedro
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

³⁸ Nepu ra Jesu bi bøni de guehni ja ra nija ne bi ma ja rá ngu ra Simu. Ne mi 'benga rá to ra Simu xi mi umba ra nzø nts'edi. Nepu bri bantebi ra Jesu gue da nu nura da'thi'a.

³⁹ Nu'bú ra Jesu bi ma bá nu, bi ndoqui ne bi japa ra nzø da ntsaya. Y 'bestho ra ora'a bi tsayabi ra nzø, ne bi nanga nú'a ra 'behña pa bi hyocui te da zi'ɥ.

Ra Jesu bi 'yøthe ndunthi ya da'thi
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

⁴⁰ Ngu bi yɥ ra hyadi nú'a ra pa'a, gatho to'o mi hena nu'araza ra hñeni bi ts'ixa habɥ mbi 'bɥ ra Jesu. Nepɥ nu'á mi huxa yá 'yɛ ja 'rama'na ya da'thi, y gatho mi ñani 'bestho.

⁴¹ Nehe ndunthi ya da'thi nú'ɥ mi pɛ'tsa ya ts'ondahi mi embabi, ne asta mi mafi'ɥ mi ena:

—Nu'i go gue'i rá T'ɥ'i Ajua.

Pe nura Jesu mi tsɥi nú'ɥ ya ts'ondahi ne himi hopi da ña, ngue'a nu'ú mi padi gue go mi gue'a ra Cristo nú'a bá pɛhna Ajua pa da nda.

Ra Jesu bi zofo ya ja'i nuni Galilea
(Mr. 1:35-39)

⁴² Rá hyax'a 'nitho ra Jesu bi bøni de ra hnini Ncapernau bi ma ja 'nara mbonthi habɥ hinto mi 'bɥi. Pe nuya ja'i xi bi 'ño bi hyoni'a asta xi bi zøni habɥ mi 'bɥi'a, ngue'a nu'ú himi ne da hyɛgui da ma'a.

⁴³ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'ɥ:

—Mahyoni ga ma ga umba ra hoga nt'øde ma'ra ya hnini gue ya xa zø ra Nda de mahets'i pa da nda, ngue'a pa gue'a xuá 'bɛncagui pa ga e ga ma.

⁴⁴ Njabɥ mi 'yo ra Jesu ne mi cut'a ja ya nija nuni Galilea pa mi unga ra hoga nt'øde.

5

Bi ñuxa ya motsa co ya hua
(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

¹ 'Nara pa ra Jesu mi 'b_u ja rá hyo ra ndehe de Genesare, y nuni bi z_oni ndunthi ya ja'i ne bi munts'i hab_u mi 'b_ui'a, asta mri ts'i'mi'a ngue'a nu'ú mi ne da 'y_otua rá noya Ajuá.

² Nep_u nura Jesu bi hyanda yoho ya motsa gueta rá hyo ra ndehe hinto mi oni, ngue'a nú'ú ya mehua mi c_ani xqui b_oni de guehni pa da menga yá xit'a ja rá hyo ra ndehe.

³ Nep_u nura Jesu bi y_ut'a ja 'na de nú'ú ya motsa nú'a mrá m_eti ra Simu, ne bi 'yapa ra m_ate ra Simu da 'y_et'a ra motsa má ts'ú mbo ra dehe, ngue'a xi mi ts'i'ma ya ja'i. Y bi hñudi ra Jesu mbo ra motsa ne desde guehni bi yopa zofo ya ja'i.

⁴ Y de mi uadi bi zofo ya ja'i bi 'ñembabi ra Simu:
 —'Y_et'a ra motsa pa hab_u ma'na strá hñe ra dehe, ne ja gui c_ath_ani ri xit'a_h pa gui m_pe_hu_ah_u.

⁵ Ha nura Simu bi d_adi ne bi 'ñembabi:
 —Ma zi Xahnate'i, stá 'yoheua gatho ra xuui, stá m_pe_hu_ahe pe hinte stá j_uhe. Pe nubyá go guí xicje gue ga c_athe ma xit'a_hhe ja ra dehe, ma ga c_athe.

⁶ Ha nura Simu ne nú'ú ma'ra mi oui mbo ra motsa bi gat'a yá xit'a mbo ra dehe, y mi hñai xi bá ñuts'i co ya hua asta bi m_adi bi nt_anihma co yá hñ_u ya hua.

⁷ Nep_u nu'ú bi 'ñutua ra seña nú'ú ma'ra yá compa mbi o ja ma'na ra motsa pa e da mats'i. Y nu'ú bá ehe 'bestho ne bi ñu'tsa nú'ú yoho ya motsa co ya hua, asta mi ne da y_ui ja ra dehe co yá hñ_u ya hua.

8 Y nu mi hyanda ra Simu njab_u, bi ndandiñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Hiní 'ñepqui ga 'ñoui, ngue'a_a nugui 'nadrá 'yøt'ats'oqui.

9 Bi 'ñena njab_u ngue'a_a ngu xi bi ntsu ngue'a_a bi gu ndunthi ya hua, ne gatho nú'_u ma'ra mi oui mbo ra motsa ngu bi ntsu nehe'_u.

10 Ne nú'_u ma'ra mri mfaxui ra Simu ja ra 'behua, go ra Cobo ne ra Xuua nú'_u yá t'_u ra Sebedeo, gatho ne'_u ngu xi bi ntsu. Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Simu:

—Oguí tsu, ngue'a_a desde nubya ma ga 'ra'a'i ma'na ri 'befi pa gui mpehua dega ja'i.

11 Nu'bú nu'ú bi 'yet'a yá motsa pa asta ja rá ñani ra ndehe ne ja bi zohni yá motsa con gatho yá mpefi dega 'behua, nep_u nu'ú bi dena ra Jesu bi meui.

Ra Jesu bi 'yøthe 'na mi hena ra lepra

(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

12 'Nara pa mi 'yo ra Jesu ja 'nara hnini, ne ja mi 'bahni 'nara 'ñøhø mi hena ra lepra, ne xi mi tsi'ti. Y nu mi hyanda ra Jesu, bi ma bá tsudi ne bi ndandiñahmu ne asta bi megui rá hmi ja ra hai, ne bi 'ñembabi:

—Nú'i ri t'equ'ei Ndada, 'bu gui nehma, da za gui 'yøthegui.

13 Nep_u nura Jesu bi hñu'tsua rá 'ye, ne bi 'ñembabi:

—Haha, dí ne ga øthe'i. Y nubya ya xcá ñani.

Y nu mi uadi bi mangan njab_u, 'bestho ra ora'a_a bi ñani de nú'a_a ra hñeni.

14 Ha nura Jesu bi hñu'mba ra hña gue hinto da xipabi de nú'a_a xqui 'yø'tuabi, ne bi 'ñembabi:

—Hønsɛ nu'a mahyoni gui 'yøt'e, rí ma bá 'ñudi ja ra macja pa da hyandi gue ya xcá ñani. Ne unga ri hña'ti ngu nú'a bi manda ra Moise, gue'a 'nara seña pa da hyanda ya ja'i gue ya xcá ñani.

15 Pe ma'na mri ntunga ra 'bede de nú'a mi øt'a ra Jesu, ne nzantho mi munts'a ya ja'i pa da 'yøde nú'a mi mañ'a ne pa da 'yøthebi yá hñeni.

16 Ha nura Jesu njat'a mi 'ueshe habu mi jo'o ya ja'i pa mbi apabi Ajuá rá Dada.

*Ra Jesu bi 'yøthe 'nara da'thi himi tsa da 'ñani
(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)*

17 'Nara pa ra Jesu mi xahna ya ja'i, ne mi huhni 'raya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley xqui 'ñehe de Jerusale ne de haburaza ma'ra ya hnini de ra hai Judea ne de Galilea. Y ra Jesu mi hanpa rá ts'edi Ajuá pa mi øthe gatho ya da'thi.

18 Nepu bi zøhø 'raya 'ñøhø mri du 'nara da'thi xqui 'yents'a ja 'nara 'bebo. Nú'a ra da'thi'a himi tsa da 'ñani ngue'a mi tuda rá ndo'yo. Y nú'u to'o mri du mi ne da cu'ta mbo ja ra ngu asta habu mi 'bu ra Jesu pa da 'yøthe'a.

19 Pe himbi zudi habu da yut'i'u ngue'a xi mi ja ra nts'i'mi. Hangue bi bøxa maña ra ngu, y bá heca 'na xeni ra techo pa bi za bi ca'ma ra da'thi co rá 'bebo pa habu mi 'bai ra Jesu mbo ra ngu madetho de ra mundo ja'i.

20 Ha nu mi hyanda ra Jesu gue nu'á mi ja yá jamfri, bi 'ñembabi ra da'thi:

—'Yøde, nuri ts'oqui ya stá pun'a'i.

21 Nepu nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo nú'u mi huhni bi 'ñense ja yá mfeni'u: “¿Hanja nuni

ra 'ñhø ri 'ñet'a Ajuá? Ngue'a jo'o ma'na to'o da unga ra pumbate de ya ts'oqui, hønse Ajuá.”

²² Pe nura Jesu bi b̄atua yá mfeni'ɥ, hangue bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí beñhɥ njabɥ?

²³ ¿Nda'a ma'na hinxá hñei ga embi, ri ts'oqui ya stá pun'a'i, o ga embi, nangui rí ma?

²⁴ Pe pa guí pahɥ gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i ja rá ts'edi de guecua ja ra ximhai pa da unga ra pumbate de ya ts'oqui, ma ga øt'a njaua:

Nu'bú bi 'ñembabi ra da'thi:

—Nangui, jɥxa ri 'bebo, rí ma ri ngu.

²⁵ Hangue 'bestho nú'a ra ora'a ra da'thi bi nangui ja yá thandi gatho nú'ɥ mi 'bɥhni, ne bi gɥxa rá 'bebo ne bi ma rá ngu mri xøcambeni Ajuá.

²⁶ Y gatho ya ja'i xi mri 'yø de nú'a xqui nja y mri xøcambeni Ajuá'ɥ. Ne xi mi tsu'ɥ de nú'a xqui hyandi ne mi ena'ɥ:

—Nubya stá hanthɥ 'raya d̄anga t'øt'e nú'a hinhya'mɥ stá hanthɥ xa nja.

Ra Jesu bi zofo ra Leví pa drá nxadi

(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

²⁷ 'Mefa de gue'a ra Jesu bi b̄oni ne bi hyanda 'nara ngɥxboja rá thuhu ra Leví mi hudi ja rá mexa. Nepɥ bi 'ñembabi:

—Bá ehe, tengagui.

²⁸ Nu'bú ra Leví bi 'mai 'bestho ne bi zohni rá 'bɛfi, ne bi d̄ena ra Jesu bi m̄eui.

²⁹ Ne 'mefa, ra Leví bi 'yø'tua 'nara d̄anga ngo ra Jesu ja rá ngu, y bi zøhni ndunthi ma'ra ya ngɥxboja nehe, nehe bi zøhni ma'ra ya ja'i ne bi hñudi ja ra mexa mahyεgui con gue'ɥ.

³⁰ Nep_u nuya fariseo ne 'raya xahnate de ra ley nú_u myá fariseo nehe, bi m_udi bi ñama'ñ_u de yá nxadi ra Jesu ne bi 'ñembabi_u:

—¿Hanja grí ñuñ_u ne grí ntsih_u co nuy_u ya 'ñ_utsa ng_uxboj_a ne ma'ra ya 'yøt'ats'oqui?

³¹ Pe nura Jesu bi d_adi ne bi 'ñembabi:

—Nu_u tó'o 'b_ui xá hño ne hindri hñeni, hingui hongra ra 'ñethi, pe nu_u tó'o ri hñeni h_a, honi to'o da 'yøthe.

³² Nugui stuá ehe pa ga zofa ya 'yøt'ats'oqui pa da ñobri de yá ts'oqui, hingue stuá ehe pa ga zofa nú_u to'o beni gue 'b_ui xá hño ja rá thandi Aju_a.

Ra Jesu bi t'ambabi de ra ayuno

(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³ Nep_u nu'ú bi 'yø'tua ma'na ra nt'ani ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—¿Hanja ri ayuna ne ri ora ndunthi nú_u yá nxadi ra Xuua ne yá nxadi ya fariseo, ha nuri nxadigue nzantho ri ñuni ne tsithe?

³⁴ Nep_u nura Jesu bi d_adi ne bi 'ñembabi_u:

—¿Ha gue da za gui japh_u da ayuna nú_u 'b_u ja 'nara ngo dega nth_ati 'b_u 'b_uhnitho ra n_avio con gue_u? Hina, hinda za.

³⁵ Pe ma da zø ra pa da ts'i'tsuabi ra n_avio, ya hinda 'm_ui con gue_u, nu'bú h_a, gue'b_u ma da ayuna_u nehe.

³⁶ Nehe bi xipabi ma'na ra 'bede bi 'ñembabi:

—Ni 'nara ja'i hingui h_enga rá 'ra'yo he pa da mø'ta rá z_ehe. Nu'b_u to'o da 'yøt'a njab_u, nu'bú da ts'onga rá 'ra'yo he, y nehe nura x_eca 'ra'yo dutu hinda hogui xá hño ja nura z_ehe.

³⁷ Nehe nixi hinto xit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara zεbota, ngue'a nura 'ra'yo vinu da fεca ra zεbota, y njabε da ts'oca ra bota y da mfanga ra vinu.

³⁸ Hanguε mahyoni da sit'a ra 'ra'yo vinu ja 'nara 'ra'yo bota pa njabε hinte da ja ra vinu nixi ra bota.

³⁹ Nu'a tó'o tsi nú'a ra vinu ya pε'tsa ya pa xa thoqui, hinda ne da zi ra 'ra'yo vinu, ngue'a ena gue ma'na xá cahi nú'a ya pε'tsa ya pa xa thoqui.

6

Ya nxadi bi doca ya ngahā gá trigo ra pa dega tsaya

(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

¹ 'Nara pa dega tsaya ra Jesu mi 'ñoui yá nxadi bi 'ranga ja 'raya huahí habε xqui 'bot'a ra trigo. Ha nuyá nxadi mi tocua yá ngahā ne mi taqui mi tsi.

² Nepε 'raya fariseo bi hyandi ne bi 'yambi bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí øthε nú'a hingui ho da t'øt'e núya ra pa dega tsaya?

³ Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ε:

—¿Ha hinxcá hñe'thε ja ra Maça T'ofu habε ma de nú'a bi 'yøt'a ndu ra Davi co ma'ra yá compa nú'bε mi zε ra thuhu'ε?

⁴ Ma gue nu'á bi yut'a ja rá nija Ajuá pa bi hñaxa nú'ε ya thuhme xqui thuxa ja rá thandi Ajuá, ne bi zi'a ne bi umbi bi zi gatho nú'ε ma'ra yá compa mri 'ñoui. Ha nú'ε ya thuhme'ε hønse ya macjā mri 'ñepi da zihma.

⁵ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi'ε:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i hā ra ts'edi pa da manda masque ra pa dega tsaya.

*'Nara 'ñøhø xqui 'yot'a 'nará 'yε
(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)*

⁶ Nepu ma'na ra pa dega tsaya ra Jesu bi yat'a ja ra nija ne bi mudi bi nxahnate. Ne mi 'buhni 'nara ts'onate xqui 'yot'a rá 'yε ra 'ñei.

⁷ Ha nuya xahnate de ra ley ne ya fariseo mi aca ra Jesu pa da hyandi ua da 'yøthe nú'a ra 'ñøhø ra pa dega tsaya, pa njabu xa za hanja xa ñapabi.

⁸ Pe nu'á bi batuatho yá mfeni'u, ne bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø xqui 'yot'a rá 'yε:

—'Bai ne bá e gui 'ba madetho habu da hyant'a'i gatho.

Ha nú'a ra 'ñøhø 'bestho bi 'mai ne bi ma bá 'ba madetho habu bi za bi thandi xá hño.

⁹ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi nú'u ya xahnate de ra ley ne ya fariseo:

—Ma ga ø't'a'ihu 'nara nt'ani: ¿Nda'a ja ra nsequi da t'ø't'e ra pa dega tsaya, ra hñoja'i o ra nts'o'mai? ¿Ha gue da za da t'øthe 'nara da'thi o da thep'atho?

¹⁰ Nepu nu'á bi nu'ta gatho nú'u mi 'bahni ne bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø:

—Tunga ri 'yε.

Y nú'a ra 'ñøhø bi tunga rá 'yε nú'a xqui 'yot'i, ne 'bestho ra ora'a bi ñani nú'a rá 'yε'a.

¹¹ Nepu ya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi 'buhni xi bi bø yá cue ne bi mudi bi 'ñámbi 'na ngu ma'na te da za da 'yø'tua ra Jesu.

*Ra Jesu bi huahna 'ret'amayoho yá apostol
(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)*

¹² Ja nuya pa'u bi bøxa ra Jesu ja 'nara t'øhø pa bá apabi Ajuá rá Dada, y ja guehni bá ora'a gatho ra xuui.

13 Nepu rá hyax'a 'nitho bi zohna gatho yá nxadi, ne bi huahna 'ret'amayoho de gue'u pa bi hñuts'i dega apostol.

14 Ha nuya guehya yá thuhu'u: ra Simu nú'a bi thu'mbabi nehe ra Pedro; ne ra Andre rá cu ra Pedro; ra Cobo ne ra Xuua, ne ra Lipe ne ra Tolo,

15 ne ra Teo ne ra Toma, ne nú'a ma'na ra Cobo rá t'u ra Alfeo; ne ma'na ra Simu nú'a xqui 'ñoui ya cananista;

16 ra Juda nú'a rá cu ra Cobo; ne ra Juda Iscariote nú'a to'o 'mefa bi da ra Jesu.

Ra Jesu mi xahna ndunthi ya ja'i

(Mt. 4:23-25)

17 Nepu nura Jesu bá cai de ja ra t'øhø bra 'ñoui nú'u 'ret'amayoho yá apostol, ne bi zøhø'u ja 'nara 'batha habu xqui munts'a ndunthi ma'ra yá nxadi ne ndunthi ya ja'i nú'u myá me Jerusale ne ma'ra ya hnini de ra hai Judea, ha nu ma'ra xqui 'ñehe de ra hnini Tiro ne de Sidó de ja rá hyo ra ndehe. Nuya ja'i'u bá ehe pa bi 'yøde nú'a mi mąnga ra Jesu ne pa bi 'yøthebi yá hñeni.

18 Ne mi embabi ya ts'ondahi nú'u to'o mi pe'tsi.

19 Y gatho ya ja'i xi mi nehma da dunga ra Jesu, ngue'a nu'a co rá ts'edi mi haça gatho ya hñeni.

Nú'u to'o ri japa Ajuą ne nú'u to'o hini japi

(Mt. 5:1-12)

20 Nepu nura Jesu bi hyanda yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Nú'ahu gyá hyoyahu, xa jap'a'ihu Ajuą ngue'a xa 'ra'ahu gatho ya japi nú'u ja habu ri manda'a.

21 Nú'ahu guí thohabya ra thuhu, xa jap'a'ihu Ajuą ngue'a hinte ma da 'be't'ahu.

Nú'ah_u guí tu ri m_uih_ubya, xa jap'a'ih_u Aju_a,
ngue'a ma da hñup'a ri m_uih_u pa xi gui johyah_u.

22 Aju_a da jap'ah_u nu stí utsa'ih_u ya ja'i, ne nu stí
'yēñ'ah_u co ya nt'utsate, ne stí zañ'a'ih_u asta ni pa
dí 'yø't'a ri thuhuh_u, gue'a nu'ú ma da beni gue
xá nts'o'ah_u po rá gue Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

23 Nú'ú ya pa xcrí thoh_u njab_u, xi da johyah_u
ngue'a ma gui hñañh_u 'nara thah_a xi ra dangui
nuni mahets'i. Nú'ú ya ja'i ma da 'yø't'a'ih_u njab_u,
njab_u nehe bi 'yø't'a ndu yá xita co nú'ú yá 'mēhni
Aju_a mi 'b_ui maya'b_u.

24 Pe huecate nú'ú to'o xi ri johyabya co ya hño
de guecua ja ra ximhai, pe rá ngats'i ya hinda ma
da johya co nuya hño pe'tsi.

25 Huecate nú'ú to'o hingui tho ra thuhubya,
ngue'a 'mēfa h_a, ma da tho ra thuhu.

Huecate nú'ú to'o xi ri johyabya, gue'a 'mēfa
ma xi da nzoni'ú co ra dum_ui.

26 Huecate nú'ú to'o xi t'e'tsua yá nsu masque
hingui øt'e xá hño. Nu'ú tó'o e'tsua yá nsu, njab_u
nehe bi 'yø't'a ndu yá xita'ú co ya hyate badi
maya'b_u.

Madi ri ncontrah_u
(Mt. 5:38-48; 7:12)

27 Pe nú'ah_u guí øcaguih_u, dí xi'ah_u gue gui madi
ri ncontrah_u, ne 'yø'tuah_u ra hño nú'ú to'o ri
utsa'ih_u.

28 'Yaph_u Aju_a da japi nú'ú to'o tsañ'ah_u, ne
'yaph_u Aju_a pa nú'ú to'o ñama'ñ_u de gue'ah_u.

29 Ha nu'b_u to'o da 'ra'ah_u 'nara mpē'ti ja
ri hmih_u, umbah_u ma'na lado ri hmih_u pa da
mē't'ah_u nehe, oguí nø'tuah_u. Ha nu'b_u to'o da

hñan'a ri pat'ih_u, pø ri pahnih_u nehe, gui umf_u da hñats'i.

³⁰ Ha nu'b_u to'o te da 'ya'a'ih_u, umf_u, o nu'b_u da hñan'ah_u 'nara t'øt'e dri metih_u, oxqui hambabih_u.

³¹ Nu'a guí neh_u da 'yø't'ah_u ya ja'i, 'yø'tuah_u njab_u nehe'ü.

³² Nu'b_u nu'ah_u grí mađih_u hønse to'o ri ma'a'ih_u, hinte ri muui nú'a guí øth_u, ngue'a asta ya ts'o'm_ui gá ja'i øt'a njab_u nehe.

³³ O nu'b_u guí ø'tuah_u ra hño hønse nú'ü to'o øt'ah_u ra hño, nixi gue'a hinte ri muui nú'a guí øth_u, ngue'a asta ya ts'o'm_ui gá ja'i øt'a njab_u nehe.

³⁴ Ha nu'b_u guí hmiph_u ri bojah_u hønse nú'ü to'o guí pah_u da gu't'a'ih_u, hinte ri muui nú'a guí øth_u njab_u, ngue'a asta nuya ts'o'm_ui gá ja'i øt'a njab_u nehe, hmipabi yá mits'o'm_uiui nú'ü to'o tø'mi'ü da gu'tuabi.

³⁵ Pe nu'ah_u mađi ri ncontrah_u, ne gui 'yø'tuah_u ra hño, ne gui hmih_u nú'a dra mi'ah_u nsinque gui tø'mh_u dra jo'ts'ah_u. Ngue'a 'b_u gui øth_u njab_u, nu'b_u há, ma gui hñanga 'nari danga thahah_u. Y njab_u há, grí hñaxh_u Ajuá bí 'b_ui mahets'i, ngue'a nu'á ra hoja'i co ya ts'o'm_ui ne co nú'ü otho yá jamadi.

³⁶ Hangue nu'ah_u pε'tsua_u ra nthe cate gatho ya ja'i ngu øt'a Ajuá ra Dada.

Oguí 'yøh_u ri miqu'eih_u
(Mt. 7:1-5)

³⁷ Oguí 'yøh_u ri miqu'eih_u de nú'a te øt'e, ngue'a Ajuá handatho nú'a te guí øth_u nehe. Nixi oguí nønga ri miqu'eih_u, ngue'a Ajuá go gue'a ma da

hñap'ah_u nguenda de gatho nú'a te guí øth_u. Pum-babih_u de nú'a ø't'ah_u ya ja'i, y Ajuá da pun'a'ih_u nehe.

³⁸ Ø'tuah_u ra hño ri miqu'eih_u, ne Ajuá da 'yø't'ah_u ra hño nehe. Co nú'a ra t'eni xcá 'yembah_u ma'ra, con gue'a ra t'eni ma da 'yεn'ah_u Ajuá nehe. Hangue nu'b_u gui ø'tua ndunthi ya hño ri miqu'eih_u, Ajuá ma da co'ts'ah_u ma'na ndunthi.

³⁹ Nep_u nu'á bi xipabi' _u 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

—¿Ha gue da za 'nara goda da g_uhna ma'na rá migodauí? ¿Ha gue hinda daguiuí mahyεgui?

⁴⁰ Ne bi 'ñembabi nehe:

—Ni 'nara ja'i nú'a ja ri nxadi, ma'na di pa_udi que rá xahnate, pe nu sta uadi da nxadi xá hño, nu'bú ha, da nja rá mfadi ngu rá xahnate nehe.

⁴¹ ¿Hanja guí handua rá ts'oqui ri cu, nja ngu 'nara zi paxi o ja rá da'a, ne hanja hingo guí handa nú'a ra danga ts'oqui nja ngu 'nara xεca za o ja ri dague?

⁴² Ne ¿hanja da za gui 'ñembabi ri cu: “Hocagui ga hap'a ra paxi o ja ri da”, ne hanja hingo guí handa nú'a ra xεca za o ja ri dague? ¡Nu'i 'nagrá yohmi! hñai 'met'o nú'a ra za o mbo ri da, pa njab_u da za gui hyanda xá hño ne gui hñá'mba ra paxi o mbo rá da ri cu.

Ya 'bai gá za faditho po yá fruta

(Mt. 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Ni 'nara hoga 'bai gá za hingui tsa da unga ya ts'o fruta, nixi 'nara ts'o 'bai gá za hingui tsa da unga ya hoga fruta.

⁴⁴ Gatho ya 'bai gá za faditho po yá fruta, nda'a xá hño, y nda'a hingui ho. Ngue'a nura 'bai gá

'mini hingui tsa da unga ya igo, nixi ya cam'yo hingui tsa da unga ya obxi.

⁴⁵ Njab_u nehe 'nara hoja'i nzantho øt'a nú'a xá hño, ngue'a nzantho benga ya hoga mfeni. Ha nura ts'o'mui gá ja'i nzantho øt'a nú'a hinxá hño, ngue'a ja rá mfeni nzantho beni xá nts'o. Njab_u nehe nú'a ma, bí ehe de ja rá mfeni.

*Ra 'bede de yoho ya 'ñøhø bi hyoca 'ra 'naya ngu
(Mt. 7:24-27)*

⁴⁶ ¿Hanja nzantho guí engaguih_u: “Ma zi Hmu'ihe, ma zi Hmu'ihe”, ne hinguí øth_u nú'a dí xi'ah_u?

⁴⁷ Nu'a tó'o da 'ñehe da 'yøde nú'a dí ma ne da 'yøt'e, ma ga xi'ah_u to'o ri nhyecuauí.

⁴⁸ Nu'a ri nhyecuauí 'nara 'ñøhø nú'a bi xe'ta hab_u da hyocua rá ua rá ngu asta bi z_udi ra medo, ne ja bi hyocni rá ngu. Ne nu mi 'ua ya da'ye ne bi zø ya nzøthe bi 'rani hab_u mi ja rá ngu, pe nú'a ra ngu'a himbi hyømi ngue'a xqui thocua rá ua ja ra medo.

⁴⁹ Pe nu'a tó'o da 'yøde nú'a dí ma ne hinda 'yøt'e nú'a dí 'bepabi, ri nhyecuauí nú'a ra 'ñøhø bi tøta rá ngu maña ja ra haitho, himbi 'yacua rá ua mbo ra hai, y nu mi zøhø ya nzøthe co rá ts'edi bi hyøma nú'a ra ngu'a, y bi nhuati gatho.

7

*Ra Jesu bi 'yøthebi 'nará 'bego 'nara nda gá soldado me Nroma
(Mt. 8:5-13)*

¹ Mi uadi ra Jesu bi zofo ya ja'i bi yopa ma ma'na'qui pa ja ra hnini Ncapernau.

² De guehni mbi 'b_u 'nara nda gá soldado me Nroma, mi 'b_uhui 'nara ts'unt'_u xi mrá hma_{di} 'b_ego, y nu'á mi ts'udi 'nara hñeni asta mi nedu.

³ Pe nu mi 'yøde nú'a ra nda gá soldado mi hma de ra Jesu, bi mēhna 'raya nda me Israel pa da 'yapa ra mate da 'ñehe da 'yøthebi nú'a rá 'b_ego mri hñeni.

⁴ Ha nu mi zōni'_u hab_u mi 'b_ui ra Jesu bi bantebi con gatho yá m_ui da m_eui'_u ne bi 'ñembabi:

—Nú'a ra nda gá soldado bá pencahe rí 'ñepi gui fats'i,

⁵ ngue'a xi ri ma_{di} ndunthi ma ja'ih_u y asta bi manda nehe bi thoga ma nijah_u.

⁶ Hangue nura Jesu bi m_eui'_u. Pe nu ya de mi ma da zōnga ja ra ngu, nú'a ra nda gá soldado bi mēhna 'rayá amigo ne bi 'ñembabi:

—Rí maha ua xipabih_u ra Jesu njaua: Nú'i ri t'equ'ei Ndada, ya ogrí xuhña, ngue'a nuguí hini 'ñepcagui ngugui gui cat'a ja ma ngu.

⁷ Hangue nixi dá ne dá maseb_u pa ga tsi'a'i. Nu'a dí a'a'ibya, hōnse gui mā gue da ñānga ma 'b_ego y dí camfri gue da ñāni.

⁸ Dí camfri gue 'bestho da njab_u ngu nú'a gui mā, ngue'a nuguí dí 'b_ui nehe ja yá hmanda ma nda, ne dí p_e'tsa ma soldado nehe ja ma hmanda. 'B_u ga embabi 'na de gue'_u: “Rí ma”, nu'á da ma. Ha nu'b_u ga embabi ma'na: “Bá ecua”, nu'á dua ehe. Ha nu'b_u dí 'bepabi 'nara 'b_efi ma 'b_ego, nu'á da m_efi.

⁹ Ha nu mi 'yøde njab_u ra Jesu xi bi 'yø nú'a bi m_anga nú'a ra nda gá soldado. Ne bi mpunts'i ne bi xipa nú'a ra hmuntsja'i mri 'ñoui, ne bi 'ñembabi'_u:

—Xi majuaṅi ni 'nara menguua Israel hinstá tsuḁi xi di ja rá jamfri ngu nú'a ra 'ñhø'a masque hingrá me Israel.

¹⁰ Ha nu mi menga nú'ḁ ya 'mehni ja rá ngu ra nda gá soldado, bi zḁi nú'a ra 'bego ya xqui ñani.

Ra Jesu bi japi bi yopa nte rá t'ḁ 'nara viuda

¹¹ 'Mεfa de gue'a ra Jesu mri ma ja 'nara hnini rá thuhu Naín ne mri 'ñoui yá nxadi ne ndunthi ma'ra ya ja'i.

¹² Pe ante da zønga ja ra hnini bi hyandi mi pani 'nara 'behña mrá viuda xqui du rá 'ra t'ḁ y mri ma nt'agui y nehe mi pani con gue'a 'nara hmuntsja'i.

¹³ Y nu mi hyanda ra zi 'behña nura Jesu, xi bi huequi ne bi 'ñembabi:

—Oguí zoni.

¹⁴ Nepḁ bi dašt'i'a habḁ mi pa nú'ḁ to'o mri du, ne bi hñuxa rá 'yε ja ra caha, y nú'ḁ to'o mri du bi gohi bi 'mai. Ha nura Jesu bi 'ñembabi nú'a xqui du:

—Ts'ḁnt'ḁ, nugui dí xi'a'i: ¡Nangui!

¹⁵ Nepḁ nú'a xqui du bi nangui ne bi hñudi ne bi mḁdi bi ña. Y nura Jesu bi dapabi rá ñana.

¹⁶ Ha nu mi hyanda njabḁ gatho ya ja'i, xi bi ntsu'ḁ, ne bi mḁdi bi nsunda Ajuḁ ne mi ena'ḁ:

—'Nará dḁnga 'mehni Ajuḁ xa zøhø ja guecaguihḁ.

Nehe mi ena'ḁ:

—Ajuḁ xuá mehni pa e da maxa rá hnini.

¹⁷ Y gatho ja ra hai Judea ne gatho ma'ra ya hnini nú'ḁ mi ja ja rá nthets'i, bi faḁi nú'a xqui 'yøt'a ra Jesu.

Ra Xuua Xi'tsate bi mēhna yoho yá nxadi pa bá c'a'tsa ra Jesu

(Mt. 11:2-19)

¹⁸ Ha de mi ofadi ra Xuua, bi 'yøde de gatho nú'a xqui 'yøt'a ra Jesu ngue'a go xqui xipabi nuyá nxadi sehe'a. Nepu bi zohna yoho de gue'u

¹⁹ pa bi mēhni pa dua ambabi ra Jesu ua xi majuani go mi gue'a ra Cristo xqui mēhna Ajuu pa da nda, o mahyoni da dø'ma ma'na.

²⁰ Nu'bú nuyá 'mēhni ra Xuua bi ma bá c'a'tsa ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Ra Xuua Xi'tsate bá pēncaheua pa ga an'ahe ua xi go gue'i grá Cristo rá 'mēhni'i Ajuu xcuá ehe pa gui nda, o mahyoni ga tømhe ma'na.

²¹ Y nura ora mi zønga yá 'mēhni ra Xuua, ts'a ra ora'a ra Jesu mi øthe ndunthi ya da'thi, ne mi enga ya ts'ondahi, ne mi øthe ndunthi ya goda nehe.

²² Hangue nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi'u:

—Rí maha ne ua xipabih_u ra Xuua nú'a ja juadi gá hyanth_u ne gá 'yøh_u. Xipabih_u gue nuya goda xa yopa hyandi, nuya doua xa 'ño, ha nú'u hena ra lepra xa ñani, ha nuya gogu xa 'yøde, ha nú'u xqui du xa yopa nte, ha ya hyoya xa 'yøde ra maça noya nú'a ma de ra mpøhø.

²³ Nehe xipabih_u gue xi njapi nú'a to'o hinda u rá mfeni de nú'a dí øt'e, dá gamfri hā gue Ajuu go xuá mēncagui.

²⁴ Ha nu mi menga nú'u yá 'mēhni ra Xuua, ra Jesu bi mudi bi 'yambabi ya ja'i de ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—¿To'o gá ma uá hanth_u ja ra mbonthi? ¿Ha gue uá hanth_u 'nara ja'i mi otho rá ts'edi ngu ra xithi mri ndudetho ra ndahi? Hina ¿ngue ha?

25 Nu'bú, ¿to'o uá hanthú? ¿Ha gue 'nara 'ñøhø mi he 'raya dutu xi mahotho? Hina, ngue'a guí pahú gue nuya 'ñøhø he ya dutu xi mahotho ne pe'tsa ndunthi ya hño, nu'ú 'bú ja yá ngu ya nda.

26 Nu'bú, ¿to'o uá hanthú? ¿Ha gue 'nará 'mehni Ajuá? Haha, majuaní uá hanthú 'nará 'mehni Ajuá, pe hingue hønse gue'a rá 'befi'a.

27 Nura Xuua go gue'a rá 'mehni Ajuá nú'a mą́nga ja ra Mą́ca T'ofó gue mi ma da 'ñehe ne ena njaua:

Dí pehna 'nama 'mehni pa da mą́nga ra 'bet'ó noya de gue'i,
pa da hyoc'a'i ri 'ñu.

28 Nugui dí xi'ahú gue hinxá 'mú ma'na ra ja'i ma'na ra dangui rá nsu que ra Xuua Xi'tsate. Pe nu'a tó'lo da yut'a ja rá hmanda Ajuá nuua ja ra ximhai ma'na ma da njapi que ra Xuua.

29 Nu mi uadi bi mą́nga ra Jesu njabú, nu'bú nú'ú to'lo xqui hñą́nga ra sistehe de ra Xuua, y asta 'raya 'ñą́tsa nguxbojá nehe, gatho'ú bi mą́ gue nú'a øt'a Ajuá xá hño.

30 Pe nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi e'sta ja yá xútha nú'a mi ne da 'yøt'a Ajuá con gue'ú pa da pumba yá ts'oqui'ú, hangue nixi hinxqui ne xqui hñą́nga ra sistehe nú'a mi øt'a ra Xuua.

31 Nepú nura Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—¿To'lo ga hycuaga nuya ya ja'i himbi ne bi gamfri ra Xuua ha nixi hingui ne da gamfrigui nehe?

32 Nuyá rí hñą́ts'i nú'ú ya bą́tsi hudi ja ra tai 'ñeni ne ma'ta yá mibą́tsiui ne embi: “Dá pe ma thúzahe, pe hingá neihú. Dá tuthe ya thuhu dega dumai, pe nixi gue'a hingá nzonihú.”

33 Hangue nú'ah_u gyá 'ñagamfrih_u grí hñaxh_u nú'ah_u ya b_utsi'ah_u ngue'a pa gue'ah_u otho 'nara t'øt'e nú'a grí hoh_u. Ngue'a gá hyanth_u ra Xuua bi zøhø, ne himi pa mi ñunga ja ya ngo ha nixi himi tsi ra vinu, hangue nu'ah_u guí emf_u gue mi pɛ'tsa ra ts'ondahi.

34 Nep_u de ra Xuua bi zøhø Nú'a To'o bi e bi Nja'i, xi ri ntsiui to'o ri ntsiui, ne xi ri ñungüi to'o ri ñungüi, pe nu'ah_u guí emf_u gue xi ra ts'o'yo ne ra tixfani ne ri ntsiui nú'ah_u ya 'ñatsa ngaxboja ne ma'ra ya ts'oja'i.

35 Pe nugui dí xi'ah_u gue nu'ah_u tó'o pɛ'tsa ra hoga mfadi, go gue'ah_u paði gue gatho xá hño nú'a øt'a Ajuá co rá danga mfadi'a.

Ra Jesu bi ñungüi 'nara fariseo rá thuhu ra Simu

36 'Na de ya fariseo bi zohna ra Jesu ja rá ngu pa da ñungüi. Nu'bú ra Jesu bi ma y mi zøni'a bi hñudi ja ra mexa.

37 Y ja nú'a ra hnini'a mi 'b_uhni 'nara 'bɛhña xi mrá 'yøt'ats'oqui, y nu mi b_uði gue xqui zøhni ra Jesu ja rá ngu nú'a ra fariseo pa ja da ñunini, bi ma bá c'a'tsi, ne bi hñaxa 'na ngu ra xito xqui thoqui de 'nara hoga t'axa do rá thuhu ra alabastro, mi po 'nara ñani xi mi y_uni xá c_uhi.

38 Nura 'bɛhña'a bi dast'a ja yá ua ra Jesu, bi nzoni ne bi xixa yá guida ja yá ua ra Jesu, nep_u bi o'tuabi co yá sta, nep_u bi z_u'tsuabi, ne bi go'tsuabi nú'a ra hoga ñani mi ha.

39 Y mi hyanda nú'a ra fariseo xqui zohna ra Jesu ja rá ngu, bi benga ja rá mfenise ne mi ena: "B_u xi majuani dra b_uði nuna ra 'ñøhø, nu'bú di

paḥma gue nuni ra 'behña tha'tua yá ua, guehni 'nara ts'o'behña.”

⁴⁰ Ha nura ora'a ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra fariseo:

—Nu'i nугue Simu, dí ne ga xi'a'i 'nara noya.

Ha nura fariseo bi 'ñembabi:

—Xicagui, ma Xahnate'i.

⁴¹ Nepu nura Jesu bi 'ñembabi:

—Mi 'bu yoho ya 'ñøhø mi tupa ra boja ma'na ra 'ñøhø to'o mi hmi ra boja, y 'na de gue'u mi tupabi cat'a nthebe ya t'axboja, ha nu ma'na mi tupabi made nthebe.

⁴² Ha nu'ú himi tsa da gu'tua rá boja nú'a to'o xqui mipabi. Hangue nú'a ra 'ñøhø mri hmi ra boja bi pumbabi'u, ya himbi cobrabi. Hangue nubyá xicagui, ¿to'o 'na de gue nú'u yoho ya 'ñøhø bri pumbabi yá thai ma'na ma da maḍi nú'a to'o mi hmi ra boja?

⁴³ Ha nura Simu bi ḍadi ne bi 'ñena:

—Dí enga nú'a ra 'ñøhø ma'na mi tu ndunthi.

Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a gá ma.

⁴⁴ Nepu ra Jesu bi hyanda nú'a ra 'behña ne bi 'ñembabi ra Simu:

—De dá tsøcua ja ri ngu hinxcá 'raca ni ts'u ra dehe pa ga xuca ma ua, pe ndi, hyanda nuna 'behña, bi xuga ma ua co yá guida, ne bi otcagui co yá sta.

⁴⁵ Nu'i hinxcá tsusqui, pe nuna ra 'behña hingui tsaya tsusca ma ua.

⁴⁶ Nu'i ni ra aceite hinxcá cosca ja ma ñaxu, pe nuna ra 'bente 'behña xa goscagui ja ma ua 'nara ñuni yuni xi xá cuhi.

47 Hangue dí xi'a'ibya gue nuna ra 'behñá ya xra pumbabi gatho nú'ɥ yá ts'oqui xi ndunthi xqui 'yøt'e, y hangue por gue'a xi ja ndunthi rá hmäte. Pe nu'a tó'o xra pumba yá ts'oqui masque beni gue hints'ɥ mi tu ndunthi, go gue'a otho ndunthi rá hmäte.

48 Nepɥ ra ora'a ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'behñá:

—Ya stá pun'a'i gatho ri ts'oqui.

49 Ha gatho nú'ɥ ma'ra ya ja'i mi huhni bi mædi bi 'ñémse'ɥ ne mi ena:

—¿Xi to'obya nuna ra 'ñøhø gue asta yá ts'oqui ya ja'i da za da pumbabi, ena?

50 Ha nura Jesu bi 'ñembabi nura 'behñá:

—Co nú'a ri jamfri guí pɛ'tsi ya xcá mpøhø, ha nubyá rí ma te rá 'ñentho.

8

'Raya 'behñá mi faxa ra Jesu

1 'Mefa de gue'a ra Jesu bá 'yo ja ndunthi ya danga hnini ne ja ndunthi ya t'ɥca hnini mi zofo ya ja'i ne mi xipabi'ɥ ra hoga nt'øde gue ya xa zø ra Ndá de mahets'i pa da ndá. Ne mri 'ñoui nú'ɥ 'rɛt'amayoho yá nxadi.

2 Ne mri 'ñoui nehe 'raya 'behñá nú'ɥ xqui 'yøthebi yá hñeni ne ma'ra nú'ɥ xqui 'yɛnba ya ts'ondáhi. 'Na de gue'ɥ mrá thuhu ra Maria Magdalena nú'a xqui t'ɛnbabi yoto ya ts'ondáhi.

3 Nehe mi 'ñoui ra Juana nú'a mrá 'behñá 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Chusa nú'a 'namrá danga maste ra ndá Erode. Mri 'ñoui'ɥ nehe ra Sana ne ma'ra ya 'behñá nú'ɥ mi faxa ra Jesu ne yá nxadi de nú'a mi tsapa yá ts'edi'ɥ.

Ra 'bede de ra mot'i
(Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

⁴ Y ndunthi ya ja'i bi bøni de yá hnini pa da ma dua c'a'tsa ra Jesu. Y nu mi hyandi bi munts'a ndunthi ya ja'i bi mudi bi xipa 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

⁵ —'Nara pa 'nara mot'i bi ma ja rá huahi pa da mpot'i. Y nu mi xanga ya nda, 'ra bi zo ja ra 'ñu y bi 'rani ya ja'i bi net'i, ne bi zi ya ts'int's'u.

⁶ Ha nu ma'ra bi zo ja ya 'bodo habu mi otho ndunthi ra hai. Y nu mi c'onts'i bi 'yot'i 'bestho ngue'a mi otho ra xaha.

⁷ Ha nu ma'ra bi zo habu mi ja ya 'mini, ha nu mi c'onts'i bi 'yot'i ngue'a bi xumi ya 'mini ne bi hñacua yá te.

⁸ Ha nu ma'ra bi zo habu xi xma hño ra hai, ne nu mi hogui'u bi unga 'nara hoga sofo, ne cada 'nara 'bai bi unga asta 'na nthebe ya nda.

Y nu mi uadi bi mangan ra Jesu njabu, bi yopa ña nts'edi ne bi 'ñembabi ya ja'i:

—Nu'a tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

Hanja ra Jesu bi zofo ya ja'i dega 'bede
(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹ Nepu nuyá nxadi bi 'yambabi ra Jesu te mri bonga nuna 'bede bi ma.

¹⁰ Ha nu'a bi datuabi'u bi 'ñembabi:

—Nu'ahu xa 'ra'ahu Ajuu ra hoga mfaði pa gui pahu nú'a hinxqui faði ma'met'o de hanja ri manda'a. Pe nuyu ma'ra ya ja'i dí zofo co ya 'bede pa da hyandi pe hinda baði te 'bε'a, y da 'yøde pe hinda zo yá mfeni te rí bøni.

Ra Jesu bi ma te ri bonga nura 'bede de ra mot'i
(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹ Nuna 'bede ja juadi dá ma rí bõni da 'ñena gue nura nda gue'a ra maça noya.

¹² Ha nu'ua ya nda bi zo ja ra 'ñu go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya, ne da 'ñehe ra ts'ondahi da pu'tua rá mfeni pa hinda gamfri y njabu hinda za da mpøhø.

¹³ Ha nu'ua ya nda bi zo ja ra 'bodo go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya ne hani co 'nara johya ne 'ñena xi camfri, pe hingui camfri con gatho rá mai, hangue nu sta 'ñepa ya ts'othogui da 'uegue.

¹⁴ Ha nu'ua ya nda bi zo ja ya 'mini go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya, pe da mpumfri po rá ngue yá 'befi ne de nú'a te gatho pe'tsi, ne ngue'a di denda ya t'øt'e de ra ximhai, y njabu da 'bedi nú'a xqui 'yøde, nja ngu nú'ua ya nda himbi unga ra sofo.

¹⁵ Ha nu'ua ya nda bi zo ja ra hoga hai go gue'a nú'a to'o øde ra maça noya ne da 'yøt'e con gatho rá mai ngu nú'a ri ho Ajua, ne da ze rá jamfri, y go gue'a nja ngu nú'ua ya nda bi unga ra hoga sofo.

Ra 'bede de ra ñot'i
(Mr. 4:21-25)

¹⁶ Ra Jesu bi mangan ma'na ra 'bede ne bi 'ñena:

—Jo'o 'nara ja'i da tsøgue 'nara ñot'i ne da ye'mba 'nara caha o da hñuxa rí ga'ti de ra mfidí pa hinda yot'i. Nu'a da 'yøt'e, da tsøgue ra ñot'i ne da tøte habu da tøte pa da yot'a gatho mbo ra ngu, ne pa njabu handa ya ja'i sta yat'i.

¹⁷ Njabu nehe gatho nú'a t'aguibya, 'nara pa ma da hnequi ja ra ñot'i, ne gatho nú'a hingui fadibya, 'nara pa ma da fadi.

18 Hangue jamasuh_u pa gui 'yødeh_u xá hño nú'a dí xi'ah_u, ngue'a nu'a tó'o pe'tsa rá mfadi ne da baði da su, nu'á ma'na ma da t'umbabi ndunthi, pe nu'a tó'o hingui su rá mfadi, da pumfri nú'a ts'u padi.

Rá nana ne yá cu ra Jesu

(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

19 Nep_u de mi xahna ya ja'i ra Jesu, bi zøhø rá nana ne yá cu, pe himbi za bi thogui pa hab_u mbi 'bui'a ngue'a xi xqui munts'ini ndunthi ya ja'i.

20 Ne bi t'embabi ra Jesu:

—Bi zø ri nana ne ri cu y 'bahni thi bí tøp'a'i gui ñaui 'na.

21 Pe nura Jesu bi daði ne bi 'ñembabi:

—Nu'u tó'o øde ra maça noya ne da 'yøt'a nú'a ma, nú'á go gue'u ma nana ne ma cu.

Ra Jesu bi japi bi tsaya ra bunthi

(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

22 'Nara pa ra Jesu bi bøxa ja 'nara motsa co yá nxadi ne bi 'ñembabi'u:

—Maha pa ri'nandi ra ndehe.

Y bi ma'u.

23 Y de mi pa ja ra ndehe bi zu ra t'aha ra Jesu ne bi 'ñaha. Y mi damfri'u bi nja 'nara danga bunthi ja ra ndehe, y bi maði bi mo ra dehe ja ra motsa asta mi ne xa yui'u.

24 Nep_u nuyá nxadi bi ma bá a ra Jesu ne bi 'ñembi:

—iAy, ma zi Xahnate'ihe, ya ma ga cuih_u ja ra dehe!

Nu'bú ra Jesu 'bestho ra ora'a bi nangui ne bi zui ra bunthi ne ra dehe, y 'bestho bi ntsaya gatho.

25 Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—¿Te bi ja co ri jamfrih_u?

Ha nu'ú xi bi ntsu ne bi 'yø de nú'a bi 'yøt'a ra Jesu, ne mri 'ñémbabi'ú 'na ngu ma'na:

—¿Te ma ts'edi hani 'b_u, gue asta ra bunthi ne ra dehe zofo, y nu'ú øte?

Ra Jesu bi 'yemba ya ts'ondahi 'nara 'ñøhø me Gadara

(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶ Nep_u de gue'a bi 'rats'i de ra ndehe ne bi zønga ja 'nara hai ja rá hyo ra ndehe hab_u rá thuhu Gadara nú'a ri nhyanduitho ra hai Galilea.

²⁷ Ha nu mi gai ra Jesu de ja ra motsa, 'bestho 'nara 'ñøhø mrá menguni e bi z_udi. Nú'a ra 'ñøhø'a ya mi øt'a ndunthi ya pa mi pe'tsa 'raya ts'ondahi, ne himi he ra dutu, nixi mi 'b_ui ja 'nara ngu gue'a nzantho mi 'b_ui ja ya nt'agui.

²⁸ Y nu mi hyanda ra Jesu, bi e bi ndandiñahmu ja yá ua ne bi mafi nts'edi bi 'ñena:

—Nu'i Jesu, rá T'ú'i Ajuá bí 'b_u mahets'i, ¿hanja grí nhyøt'e con guequi? Dí bante'i gue oxqui ma gui 'yengagui de guecua.

²⁹ Bi m_anga njab_u ngue'a ra Jesu ya mi f_udi mri 'bepabi ra ts'ondahi da bøni de nú'a ra 'ñøhø. Ndunthi ya 'mi'qui ra ts'ondahi xqui g_u nú'a ra 'ñøhø ne mi øt'ua nú'a go mi ne. Ha nuya ja'i ora mi handa njab_u, da g_u ne da dat'i co ya cadena ja yá ua ne ja yá 'yε, pe nu'á mi c'ucta nú'u ya cadena, y ra ts'ondahi mi japi da bønga yab_u ja ya mbonthi.

³⁰ Ha ra Jesu bi 'yambabi nú'a ra 'ñøhø ne bi 'ñembabi:

—¿Te rá hu'i?

Nu'á bi dadi ne bi 'ñena:

—Drí ndunthihe.

Bi m̄anga njab_u ngue'a xi mi pe'tsa ndunthi ya ts'ondahi.

31 Ha nú'ᵘ ya ts'ondahi bi b̄antebi ra Jesu gue hinda mehna ja ra nidu.

32 Nu de guehni mi 'yoni 'na d̄anga taxo ya ts'udi mri ñuni ja ra t'øhø, hangue ya ts'ondahi bi b̄antebi ra Jesu gue da umba n̄εqui da ma da ȳt'a ja nuya ts'udi'ᵘ, y nu'á bi umba n̄εqui'ᵘ.

33 Ra ora'a ya ts'ondahi bi b̄oni de nú'a ra 'ñøhø ne bi ma gá ȳt'a ja ya ts'udi, ne gatho ya ts'udi bi nest'ihi gá ma gá h̄ñøt'a ja ra ndehe, ne bi jat'i'ᵘ.

34 Y nu mi hyanda njab_u nú'ᵘ to'o mi taca ya ts'udi xi bi ntsu'ᵘ, ne bi ma hnest'ihi bá 'yonga ra 'bede ja ra hnini ne hab̄araza de nú'a te xqui nja.

35 Y gatho ya ja'i bi ma da hyanda nú'a xqui nja. Y nu mi z̄onga hab_u mi 'b_u ra Jesu, ja bi z̄ahni'ᵘ nú'a ra 'ñøhø mi pe'tsa ya ts'ondahi mi huhni ja yá ua ra Jesu, ya mi he yá dutu ne ya xi mi ja rá mfeni. Y gatho ya ja'i xi bi ntsu.

36 Nep_u nú'ᵘ to'o xqui hyanda nú'a xqui nja bi xipabi'ᵘ hanja xqui 'b̄ui xá h̄ño nú'a ra 'ñøhø'a.

37 Y nu mi b̄adi njab_u gatho ya me Gadara bi b̄antebi ra Jesu da b̄oni de guehni ngue'a xi xqui ntsu'ᵘ. Hangue nura Jesu bi yopa b̄øxa ja ra motsa ne bi ma de guehni.

38 Nep_u nú'a ra 'ñøhø xqui t'εmba ya ts'ondahi bi b̄antebi xa m̄εuihmā ra Jesu, pe ra Jesu bi 'ñembabi:

39 —Hina, hinga tsix'a'i, cohiua, pengui rí ma ri ngu, ne xipabi ya ja'i nú'a xa 'yøt'a'i Ajuá.

Hangue nu'á bi mengui ne bi m̄udi bi metuabi ya ja'i ja gatho nú'a ra hnini de nú'a xqui 'yøt'ua ra Jesu.

*Bi ñani rá t'ixu ra Jairo, nehe bi ñani nú'a ra
'behña bi ðanba rá he ra Jesu
(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)*

⁴⁰ Nu mi yopa menga ra Jesu pa ri'nandi ra ndehe, ya ja'i xi bi johya mi hyandi'a, ngue'a nu'ú mi tømtho'a.

⁴¹ Nepu bi zøhni 'nara 'ñøhø mrá thuhu ra Jairo mrá nda de ra nija de guehni. Ne bi ndandiñahmu ja yá ua ra Jesu ne bi bantebi gue da meui pa ja rá ngu,

⁴² ngue'a mi nedu rá t'ixu. Hømse gue'a mrá t'ixu'a, ne mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya. Hangue ra Jesu bi meui, y nu mi ma, bi ðena ndunthi ya ja'i asta mri ts'i'mi'a.

⁴³ Y ja nura hmuntsja'i'a mi pani nehe 'nara 'behña ya mi pe'tsa 'ret'amayoho njeya mi xo'tua ya ji, y ya xqui degue gatho nú'a mi pe'tsi pa mri 'ñøthehma, pe hinxqui za to xqui 'yøthe'a.

⁴⁴ Nura 'behña'a gá yu ja rá xøtha ra Jesu pa bi ðanba rá ñani rá he. Y nura ora'a 'bestho bi ñani, y ya himbi sigui bi xo'tua ya ji.

⁴⁵ Nepu nura Jesu bi 'ñani ne bi 'ñena:

—¿To'o nú'a bi ðanga ma he?

Gatho ya ja'i bi ðadi bi 'ñena:

—Hinto xa ðuñ'a'i.

Ha nura Pedro ne nú'u ma'ra yá minxadiui bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Xahnate'ihe, guí handi gue ndunthi ya ja'i ri ts'ip'a'i ne ent'a'i, ha guí ena gue to'o bi ðuñ'a'i.

⁴⁶ Ha nura Jesu bi 'ñena:

—Dí paði bri thungagui, ngue'a dá tsa dá øthe 'nara ja'i co ma ts'edi.

47 Nu mi hyanda nú'a ra 'behña gue ra Jesu xqui batho gue xqui thamba rá he, nu'bú nu'á bá ehe bi ndandiñahmu ja yá ua'a, ne asta mri huat'i co ra ntsu. Ne de ja yá thandi nuya ja'i bi ma pa te xqui duni'a, ne bi ma gue ora mi damba rá ñani rá he, ra ora'a bi tsayabi nú'a ra hñeni mi tsadi.

48 Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'behña:

—Ma zi t'ixu'i, co ri jamfri xcá ñani. Y nubyá rí ma te rá 'ñentho.

49 Y de mi ña ra Jesu, bi zøhø 'nara 'mehni xqui 'ñe ja rá ngu ra Jairo nú'a mrá nda ja ra nija, ne bi 'ñembabi:

—Ri t'ixu ya bi du, ya oguí xuhña ra Xahnate.

50 Y nu mi 'yøde njabu ra Jesu bi 'ñembabi ra Jairo:

—Oguí tu ri mai, hønse gui camfrigui y nuri t'ixu ma ga da'a'i di 'bui xá hño.

51-53 Y nu mi zøni'u ja rá ngu ra Jairo, ndunthi ya ja'i ya xqui munts'ini mi zoni ne mri mantho ngue'a xqui du ra nxutsi. Pe nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Oguí zoñhu, ngue'a nura nxutsi hinxa du, ahatho.

Pe nu'ú himbi gamfri nú'a bi mangua ra Jesu, bi nthetho. Nepu ra Jesu himbi hopa ma'ra to'o bi yut'iui habu mi 'benga ra nxutsi, hønse ra Pedro ne ra Cobo ne ra Xuua ne rá dada nú'a ra nxutsi ne rá nana, go gue'u bi hopi bi yut'i.

54 Nepu nura Jesu bi mipa 'nará 'yε nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembabi nts'edi:

—Zi nxutsi, nangui.

55 Y 'bestho ra ora'a nú'a ra nxutsi bi yopa nte ne bi nangui. Nepu ra Jesu bi manda gue da t'umbabi te da zi.

⁵⁶ Ha nurá dada rá naná xi bi 'yø, y ra Jesu bi hñu'mba ra hñá gue hinto da xipi de nú'a xqui nja.

9

*Ra Jesu bi mehna nú'ü 'ret'amayoho yá nxadi
(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)*

¹ Ra Jesu bi munts'a nú'ü 'ret'amayoho yá nxadi pa bi umba ra ts'edi pa da 'yemba nu'araza ra ts'ondáhi nuya ja'i, ne da 'yøthebi yá hñeni.

² De guehni bi mehni'ü pa da 'yøthe gatho ya da'thi ne da mąnga ra hoga nt'øde gue ya bi zø ra Ndá de mahets'i pa da ndá.

³ Ne bi 'ñembabi'ü:

—Ote xqui haxhü pa ja ra 'ñü, oxqui haxhü ri bordohü, nixi 'nara buxa, nixi nú'a te gui tsihü, nixi ra boja, nixi ri mponga dutuhü.

⁴ Y nu'a ra ngu habü da t'a'ahü ntsaya, ja gui 'bühüni asta nú'a ra pa'a gui yopa ju ri 'ñuhü.

⁵ Y nu'a ra hnini habü hinda ne da t'a'ahü ntsaya, pøñhü de guehni, ne huathü ra hai nú'a di tu ri uahü, y nú'a gue'a 'nara seña gue ya hingo guí thádihü de yá ts'oqui'ü.

⁶ Y mi uadi bi xipa ra Jesu te da 'yøt'e'ü, bi nxani'ü bi ma habüraza ya hnini, bi mąnga ra hoga nt'øde y mi øthebi yá hñeni ya ja'i habüraza mi tsøñ'ü.

*Ra Xuua Xi'tsate bi thecua rá ñaxu
(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)*

⁷ Ra ndá Erode bi zo rá gu nú'a mi øt'a ra Jesu, ne himi pądi te da beni'a, ngue'a 'rama'na'ño mi mąnga ya ja'i. 'Ra mi ena gue mi gue'a ra Xuua Xi'tsate xqui yopa nte de ra du,

⁸ ha nu ma'ra mi ena gue mi gue'a ra ba_{di} Elía xqui yopa nte ma'na'qui, ha nu ma'ra mi ena gue mi gue'a 'na de gue nú'ᵤ ma'ra yá 'mehni Ajuá mi 'bᵤ maya'bᵤ xqui yopa nte de ra du.

⁹ Y nura ndá Erode bi 'ñena:

—Conque go nucε dá manda bi thecua rá ñaxu ra Xuua. Nu'bá çto'o nú'a xi ja ndunthi rá 'bede?

Y ra ndá Erode xi mi ne da hyandi'a.

*Ra Jesu bi 'uinga thogui cat'a 'mo ya ja'i
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)*

¹⁰ Nu mi menga yá nxadi ra Jesu, bi xipabi'a gatho nú'a xqui 'yøt'e'ᵤ. Nepᵤ ra Jesu bi zits'i bi mεui'ᵤ ja 'nara luga habᵤ mi jo'o ya ja'i gueta ra hnini Betsaida.

¹¹ Pe mi ba_{di} ya ja'i gue mi pani'a, bi deni'ᵤ. Pe ra Jesu himbi co'tsi'ᵤ, nu'a bi 'yøt'e, bi ma_{di} bi xipabi de hanja ri manda Ajuá, ne mi øthe gatho nú'ᵤ mri hñeni.

¹² Ne de mi nde nú'a ra pa'a, nú'ᵤ 'ret'amayoho yá nxadi bi ma bá tsᵤdi ra Jesu ne bi 'ñembabi:

—Da za gui pehna ya ja'i da ma ja ya hnini ne ja ma'ra ya luga hinga yabᵤ pa dua honi habᵤ da ntsaya ne da hyoni te da zi, ngue'a nuua habᵤ dí 'bᵤhᵤ otho ni 'nara ngu y nixi te da ts'i.

¹³ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'ᵤ:

—Nu'ahᵤ go da umfᵤ te da ziyᵤ.

Nepᵤ nu'ú bi da_{di} ne bi 'ñembabi:

—Otho te ga umfe, hønse cat'a ya thuhme drí hñáhe, ne yoho ya zi huá, o ga mahe ga tambahe te da zi ri gathoyᵤ.

¹⁴ Xi mi ndunthi ya ja'i, sehe ya 'ñøhø ngu mi cat'a 'mo. Pe nura Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—'Ñeh_u dá hñudi ya zi hmunts'i ngu dega nde nthebe.

¹⁵ Njab_u bi 'yøt'e'_u, ne bi hñudi gatho.

¹⁶ Ha nura Jesu bi g_u nú'_u cat'a ya thuhme ne nú'_u yoho ya hu_a, ne bi nøts'e pa mahets'i bi 'yapa Aju_a rá Dada da ja_{pi}. Nep_u bi hyecuabi bi umbabi yá nxadi pa da hyecuabi ya ja'i.

¹⁷ Gatho ya ja'i bi ñuni ne xi bi niña. Nep_u bi hmunts'a ya s_eca thuhme xqui bongui y bi ñuxa 'r_et'amayoho ya 'bøts'e.

*Ra Pedro bi ma gue ra Jesu go gue'a ra Cristo
(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)*

¹⁸ 'Nara pa ra Jesu bi 'uehuis_e yá nxadi ne bi 'yapabi Aju_a'_a. Nep_u bi 'yambabi yá nxadi bi 'ñembabi:

—¿Te guí øh_u m_anga ya ja'i de guequi? ¿Xi to'ogui, ena?

¹⁹ Ha nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Ra ena go gue'i grá Xuua Xi'tsate, ha nu ma'ra ena go gue'i grá ba_{di} Elía, ha nu ma'ra ena go gue'i 'na de nú'_u ma'ra yá 'm_ehni Aju_a mi 'b_u maya'b_u ne xa yopa nte de ra du.

²⁰ Nep_u nura Jesu bi 'ñembabi'_u:

—Pe xi nu'ah_u, ¿to'o guí mañh_u gue go guequi?

Nu'bú ra Pedro bi dadi ne bi 'ñena:

—Nu'i go gue'i grá Cristo xuá p_ehn'a'i Aju_a pa gui nda.

*Ra Jesu bi ma de rá du
(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30-9:1)*

²¹ Pe nura Jesu bi hñu'mba ra hñ_a'_u gue hinto da xipabi mi to'o'a.

²² Ne bi 'ñembabi:

—Nú'a To'o bi e bi Nja'i pe'tsi da thogui ndunthi ya ts'othogui, y ya ndaxjua nda ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ma da etsa ne hinda ma da gamfri, ne ma da hyo'u. Pe rá hñupa ma da yopa nte ma'na'qui de ra du.

²³ Nepu 'mefa bi zofo ra hmuntsja'i xqui munts'ni ne bi 'ñembabi:

—Nu'a tó'o da ne da dengagui pa dua nxadi, odi øt'a nú'a go rá paha sehe, mahyoni 'nara pa ngu 'nara pa da zeta gatho nú'a da 'ñepabi asta rá du, ne dá dengagui.

²⁴ Ngue'a nu'a tó'o ne da su rá te ma da 'bedi, pe nu'a tó'o da unga rá te po rá nguequi, nú'a ma da me'tsa rá te pa nzantho.

²⁵ ¿Te ri muui 'bu 'nara ja'i drá meti gatho ra ximhai y nura ja'i'a da 'medi pa nzantho?

²⁶ Ngue'a nu'a tó'o da ntsa da ña de guequi ne da ntsa da manga ma noya, necagui nehe núgui dá e dá nja'i, ma ga ma gue hindí pa'ca'a nu xcrá yopa pengaua pa ga nda co rá nsunda ma Dada ne de ya maca enxe.

²⁷ Xi majuani dí xi'ahu gue 'ra de gue'ahu guí 'buhua, hingui ma gui tuh asta hingui hyanduah rá nsunda ra Nda de mahets'i.

Bi mpadi rá 'bai ra Jesu

(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸ Rá hñato ma pa'a de xqui manga ra Jesu njabu, bi bõxa ja 'nara t'øhø pa da 'yapabi Ajuá rá Dada, ne bi zixa ra Pedro, ra Cobo ne ra Xuua.

²⁹ Y de mri ora'a, bi mpadi rá hmi, ha nuyá dutu xi bi t'axqui asta mri huexqui.

³⁰ Y de guehni bi hneca yoho ya 'ñøhø mri 'bahni mi ñai, y go mi gue'a ndu ra Moise ne ndu ra Elía.

31 Ne nu'ú xqui go'ma 'nara hyats'i habu mi 'bai, ne mi ña'u de hanja mi ma da du ra Jesu de guehni ja ra hnini Jerusale.

32 Nura Pedro ne nú'u mri 'ñoui xi mi tsuhma ra t'ahá'u, pe bi ma ra t'ahá nu mi hyanda nura hyats'i mi hnequi ja ra Jesu, ne bi hyandi mi 'bahni nú'u yoho ya 'ñøhø con gue'a.

33 Y nú'u yoho ya 'ñøhø de ya mi ma da edi ra Jesu, nu'bú ra Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'i, ¡xá hño ga 'buhua! Te guí ma, ga hocje hñu ya zi ja'tsi, 'na pa gue'i, 'na pa ra Moise, ha nu'a ma'na pa ra Elía.

Pe nura Pedro himi pađi nú'a mi ma.

34 Y nura ora ts'a mi mąga njabu'a, bi zø 'nara guui bi go'ma habu mi 'bai'u. Y nu mi go'ma ra guui'u, xi bi ntsu.

35 Nepu de ja ra guui bi nt'øde 'nara noya bi 'ñena njaua:

—Nuni go guehni ma hmaça T'u. 'Yøhu nú'a da xi'ahuni.

36 Y nu mi uadi bi nt'øde nú'a ra noya, bi hyandi'u gue ya hønse ra Jesu mi 'baseni, y nu'ú ya hinte bi ma, y nuya pa'u hinto bi xipabi de nú'a xqui hyandi'u.

*Ra Jesu bi 'yemba 'nara ts'ondahi 'nara ts'unt'u
(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)*

37 Rá hyax'a bá cai'u de ja ra t'øhø, y de guehni bi ma ndunthi ya ja'i pa bá c'a'tsa ra Jesu.

38 Nepu 'nara 'ñøhø mi pani ja ra hmuntsja'i bi ña nts'edi ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, 'yøtca ra mate e gui nutca ts'u ma t'u, ngue'a hønseña dí pe'tsi,

39 y pe'tsa 'nara ts'ondahi ri japi da mafi, ne da ntani ne da ndu sehe, ne ri japi asta da 'yents'a ra fagui rá ne. Nts'edi xi ri uni, y xi xá hñei da døgne.

40 Ya dá xipahma ri nxadi da 'yembahma, pe hinxa za xa 'yembabi.

41 Nu'bú nura Jesu bi 'ñena:

—¡Nu'ah_u 'nagya 'ñagamfrih_u ne gyá ts'oja'ih_u!
¡Asta ha'm_u ma ga tse't'a ri 'ñajamfrih_u!

Nep_u bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø:

—Bá tsincaua ri t'_u.

42 Pe nu mi ts'i'tsua ra Jesu nú'a ra ts'unt'_u, ra ts'ondahi bi fomi pa ja ra hai ne bi japi bi ntani ne bi ndu sehe. Pe nura Jesu bi 'yenga nú'a ra ts'ondahi, ne 'bestho nú'a ra ora'a bi ñani nú'a ra ts'unt'_u, ne bi yopa dapa rá dada.

43 Y gatho ya ja'i xi bi 'yø de nú'a rá danga ts'edi Aju_a xqui hnequi.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

De nuya pa'_u xi mri 'yø ya ja'i de gatho nú'a xqui 'yøt'a ra Jesu, nu'á bi 'ñembabi yá nxadi:

44 —'Yøh_u xá hño núna ma ga xi'ah_u ne oxqui pumfrih_u: Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma dra da ja yá 'ye ya ja'i pa da 'yø'tua nú'a go da ne'_u.

45 Pe nuyá nxadi himbi badi te mri bonga nú'a bi xipabi'_u, ngue'a himi tsa da zo yá mfeni'_u. Ne nu'ú mi tsu da 'yambabi te mri bonga nú'a xqui xipabi'_u.

Nú'a to'o ma'na ma da nja rá nsu

(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

46 Nep_u nuya nxadi bi mudi mri 'ñambabi 'na ngu ma'na to'o de gue'_u mi ma da ua'a da ma.

47 Pe nura Jesu bi batho de nú'a mi beni'ụ hangue nu'á bi ma'ta 'nara zi b̄atsi bi 'ba'ma ja rá hyo'a,

48 ne bi 'ñembabi'ụ:

—Nu'a tó'o de ma thuhu da numansu 'nara zi b̄atsi ngu nuna, nugui go ri numansugui, y nu'a tó'o ri numansugui, go ri numansu nú'a to'o bá p̄encagui. Ngue'a nu'a tó'o hinda 'ñets'i, nú'á go gue'a da nd̄angui rá nsu.

*Nu'ụ tó'o hingui ụtsaguih̄, gue'ụ 'b̄ụi con guecj̄
(Mr. 9:38-40)*

49 Nep̄ nura Xuua bi 'ñembabi'ụ:

—Ma zi Xahnate'i, stá hanthe 'nara 'ñ̄øhø de ri thuhu ɛnga ya ts'ond̄ahi, y nuje stá h̄acuabihe gue'a nu'á hingui 'yo con guecj̄.

50 Pe nura Jesu bi 'ñembabi'ụ:

—Oguí h̄acuah̄, ngue'a nu'ụ tó'o hingui ụtsaguih̄, go rí maxcaguih̄.

Ra Jesu bi z̄ụi ra Cobo ne ra Xuua

51 De ya mi ma da z̄ø ra pa da yopa mengui ra Jesu pa mahets'i, 'na mfenitho bi ḡm ra 'ñu bi ma pa Jerusale.

52 Ne bi m̄ehna to'o bi 'm̄et'o pa da ma ja 'nara hnini de ra hai Nsamaria pa da hyoni hab̄ da 'ñ̄oxi'ụ.

53 Pe nuya mengui de guehni himbi ne bi umba ntsaya'ụ ngue'a mri njua'ñu pa Jerusale.

54 Pe nu mi b̄adi njab̄ ra Cobo ne ra Xuua nú'ụ yoho de yá nxadi, bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, ¿ha hinguí ne ga adih̄ dua cai ya tsibi de mahets'i pa da tsat'a nuna hnini ngu nú'a bi 'ȳøt'a ndu ra b̄adi Elía?

55 Mi m̄anga njabũ, nura Jesu bi nu'ti ne bi z̄ui bi 'ñembabi:

—Nu'ahú, nixi guí pahũ te ma ndahi guí hanpahũ rá ts'edi pa guí mañhũ njabũ.

56 Nú'á To'o bá e bi Nja'i, himbá ehe pa da hñacua yá te ya ja'i, nú'á bá ehe pa da pøhøbi.

Nepũ nu'ú bi thogui pa ma'na ra t'uca hnini.

'Raya ja'i to'o mi ne da ðena ra Jesu

(Mt. 8:19-22)

57 Y de guehni má 'ñu 'nara 'ñøhø bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, dí ne ga t̄en'a'i habũraza gui ma.

58 Ra Jesu bi ðadi ne bi 'ñembabi:

—Nuya haho ja yá hñado, ha nuya ts'int̄s'ũ ja yá 'bafi, pe Nú'á To'o bá e bi Nja'i otho nixi rá ngu pa habũ da ntsaya.

59 Nepũ bi 'ñembabi ma'na ra 'ñøhø:

—Bá ehe ga m̄e pa dua nxadi'i.

Ha nu'á bi ðadi ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, dí ne gui 'raca n̄equi ga ma ga agui 'm̄et'o ma dada, nepũ ga pengui ga t̄en'a'i.

60 Nu'bú nura Jesu bi ðadi ne bi 'ñembabi:

—Tsopũ nú'ũ xa du da 'ya yá mi'ñagamfriui, pe nu'i bá ehe pa gui ma gui m̄anga ra hoga noya gue ya xa zøhø ra Nda de mahets'i pa da nda.

61 Nepũ bi 'ñembabi ra Jesu ma'na ra 'ñøhø:

—Ma zi Hmu'i, necagui dí ne ga t̄en'a'i, pe 'raca n̄equi 'm̄et'o ma ga edi ya mengu de ja ma ngu.

62 Pe nura Jesu bi 'ñembabi:

—'Bũ 'nara uafri h̄eca 'nara the ne da ñegui, nurá the ya hinda ma manjuantho. Njabũ nehe nu'á

tó'lo ø'tua rá 'bɛfi Ajuá ne da beni gatho nú'a bi zogui, hinte ri muui pa ja rá hmanda Ajuá.

10

Ra Jesu bi mɛhna má hñu'rate ne 'rɛt'a yá nxadi

¹ Nepu 'mɛfa ra Jesu bi huahna má hñu'rate ne 'rɛt'a yá nxadi pa bi mɛhni dega yoho da 'mɛt'o'u pa ja ya hnini habu mi ma da thogui'a.

² Ne bi ñembabi:

—Xi majuañi dí xi'ahu, xi ndunthi ra sofo pe ts'utho ya xofu. Hangué 'yaphu Ajuá nú'a to'lo rá mɛti ra sofo dua pɛhna ndunthi ya mɛfi pa da gu'tsua rá sofo.

³ Y nubyá nu'ahu ma ga pɛhn'a'ihu gui maha ngu ya zi dɛti madetho de ya mi'ño, hangué xi da nsuhu.

⁴ Ne oxqui haɣhu ni 'nari buxahu, nixi ri bojaɣhu, nixi ri ponga zɛsthihu. Ne oxqui 'bairu gui nzenjuatehu 'mɛt'o ja ri 'ñuhu.

⁵ Ora gui cuthu ja 'nara ngu gui nzenjuatehu njaua: “Ajuá da jap'ahu pa gui 'buhu te rá 'ñentho.”

⁶ Ha nu'bu ya mengu de nura ngu'a ne da 'mu 'nara hoga'mui, nu'bú Ajuá da japi'hu ngu gá xiphu. Ha nu'bu hina, Ajuá hinda japi'hu.

⁷ Nu habu da t'a'ahu ntsaya, ja gui cohuni ne nu'ú da 'uiñ'ahu, ngue'a 'nara mɛfi rí 'ñepi da t'umbabi te da zi ne gatho nú'a te honi. Y ja gui 'bathani, oxqui 'yohu dega nengu.

⁸ 'Bu gui tsøñhu ja 'nara hnini ne da t'a'ahu ntsaya, tsihu gatho nú'a da t'a'ahu.

⁹ 'Yøthehu ya da'thi nú'u di 'buhni, ne xiphu ya mengu de guehni gue ra Nda de mahets'i ya xa 'ñepu pa da nda.

10 Pe nu'b_u gui tsøñh_u ja 'nara hnini ne hinda t'a'ah_u ntsaya, 'bah_u hab_u da 'yøde'ih_u ya ja'i de guehni ne gui 'ñemf_u'_u:

11 “Ma ga huathe ma uahe pa da hyø nú'a ra hai xa ncueta de nuna ri hninih_u, ngue'a hinxá camfriguihe nú'a stá xi'ahe. Pe pah_u xá hño gue ra Nda de mahets'i ya xa 'ñep_u pa da nda, y nuje ya hindí thähe de ri ts'oquih_u.”

12 Dí xi'ah_u gue nura pa de ra nthanguenda ma'na ma da ndangui rá castigo nura hnini'a que ra hnini Sodoma nú'a bi huata Ajuá.

Ya hnini dega ts'o'yøde

(Mt. 11:20-24)

13 ¡Huecate'ih_u nú'ah_u gyá menguh_u Corasí, ne nú'ah_u gyá me Betsaidah_u! Ngue'a nu'b_u ya mengu de ra hnini Tiro ne de ra hnini Sidó xa hyanthmah_u nuya milagro xcá hyanth_ubya, nú'ú xa ñobrihma_u de yá ts'oqui ne xa hñehm_u co ya he dega dum_u, ne xa ncoxhma_u ra 'bospi dega ntsø'mi.

14 Pe nura pa'a sta thap'ah_u nguenda, ma'na ma da ndangui ri castigoh_u que ra hnini Tiro ne Sidó.

15 Ha nú'ah_u gyá menguh_u Ncapernau, guí hu ri mah_u gue rí 'ñep'ah_u gui maha mahets'i, pe hina, ngue'a nu'ah_u ya xa t'ep'a'ih_u pa gui maha ja ra nidu.

16 Nep_u bi xipabi yá 'mehni:

—Nu'a tó'o da 'yøde nú'a gui mañh_u, go øtcagui, y nu'a tó'o hinda 'yøde nú'a gui mañh_u, hingo øtcagui, y nu'a tó'o hingui øtcagui, hingui øta nú'a to'o bá pencagui.

Nú'ɥ hñu'rate ne 'rɛt'a ya 'mɛhni bi mengui co ndunthi ra johya

¹⁷ Nepɥ nu de bá penga nú'ɥ hñu'rate ne 'rɛt'a yá 'mɛhni bi zøhø co ndunthi ra johya ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'ihe, asta ya ts'ondahi xa 'yøtcahe, ngue'a stá ɛñhe'ɥ de ri thuhu.

¹⁸ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'ɥ:

—Haha, majuani dá handa ra Satá bá tagui de mahets'i ngu 'nara huɛi.

¹⁹ Y nugui stá 'ra'ahɥ ra ts'ɛdi pa gui nethɥ ya qu'eña ne ya penzɥ, ne pa gui tapabihɥ gatho rá ts'ɛdi ra ts'ondahi, nsinque te da 'yøt'ahɥ.

²⁰ Pe ogrí johyahɥ ngue'a xa 'yøt'ahɥ ya ts'ondahi, johyahɥ ngue'a nuri thuhuhɥ bí nt'ofò nuni mahets'i.

*Ra Jesu xi bi johya co rá ts'ɛdi ra Maça Ndahi
(Mt. 11:25-27; 13:16-17)*

²¹ Ra ora'a ra Jesu xi bi johya co rá ts'ɛdi ra Maça Ndahi ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, go grá Nda de mahets'i ne de gatho ra ximhai, dí xøcambeni'i ngue'a xcá utuabi ri noya núyɥ nja ngu ya zi bɔtsi, y hingo xcá utuabi ya bamhya ne ya nimfeni. Y nu'i ma Dada'i, xcá 'yøt'a njabɥ ngue'a gue'a ri paha'a.

²² Mi uadi bi mɔnga ra Jesu njabɥ bi 'ñena:

—Ma Dada xa 'yɛntc'agui gatho ja ma 'yɛ. Hinto patcagui ma 'mɛi, hønse Ajuɔ ma Dada go gue'a patca ma 'mɛi. Ne hinto patua rá 'mɛi ma Dada, hønsegui go dí padi, ne nú'ɥ to'o stá huahni pa da badi.

23 Ne bi mpunts'i bi hyanda yá nxadi ne bi 'ñembi 'namb_u sɛɛ'ɛ:

—Johyah_u ngue'a guí hanth_u nú'a te dí øt'e.

24 Ngue'a nugui dí xi'ah_u gue ndunthi yá 'mɛhni Aju_a ne ya nd_a mi 'b_ui maya'b_u mi neh_ma xa hyanda ngu nú'a guí hanth_ubya, pe himbi za bi hyant'_u, ne mi neh_ma xa 'yøde ngu nú'a guí øh_ubya, pe himbi za bi 'yøde'_u.

Ra 'bede de 'nara me Nsamaria nú'a bi nja rá nthe cate co rá miqu'eiui

25 Nep_u de gue'a 'nara xahnate de ra ley bi ma bá c'a'tsa ra Jesu pa da 'yø'tua 'nara nt'ani pa da nu te da d_adi'a, ne bi 'yambabi bi 'ñembi:

—Ma Xahnate'i, ¿te mahyoni ga øt'e pa ga ts_udi ra te pa nz_antho?

26 Nu'b_u ra Jesu bi d_adi ne bi 'ñena:

—¿Te m_anga nú'a xa t'of_o ja ra ley? ¿Te xcá pa_di de guí he'ti?

27 Nura xahnate de ra ley bi d_adi ne bi 'ñena:

—Ena njaua: M_adi Aju_a ri Hmu bí 'b_u mahets'i con gatho ri mfeni, con gatho ri coraso, con gatho ri ts'ɛdi, ne con gatho ri m_ui, ne m_adi ri miqu'eiui ne gui su ngu grí nsu sɛɛ.

28 Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi:

—Gue'a majua_ni nú'a xcá m_a. Nu'b_u gatho gue'a guí øt'e, nu'b_u gui ts_udi ra te pa nz_antho.

29 Pe nura xahnate de ra ley himi ne to da c'a'tsua rá nt'ani, hangue bi yopa 'yambi ne bi 'ñembabi:

—¿To'o ma miqu'ei'be?

30 Nep_u ra Jesu bi d_adi ne bi 'ñembi:

—'Nara pa 'nara 'ñøhø mri ne ra 'ñu, xqui 'ñe de Jerusale pa mri ma ja ra hnini Jericó, y de má 'ñu bi daca 'raya dacate, ne bi hñambabi gatho nú'a te mi ha, asta yá dutu bi møcuabi, ne xi bi hna'mbabi'a, ne bi ts'ohni ya mi nedu.

³¹ Nepu de gue'a bi toca bi 'rani 'nara macja ja nú'a ra 'ñu'a, ne nu mi hyandi mi 'beni ja ra nenga'ñu nú'a ra 'ñøhø xqui hna'mbi, nu'bú nu'á bá catatho 'na lado bi thoguitho.

³² Nehe bi 'rani 'nara maste de ra nija nú'u t'embi ya levita, ne'a bi hyandatho nú'a ra 'ñøhø mi 'beni, y nu'á bi cata 'nambu bi thotho nehe.

³³ Nepu ja nú'a ra 'ñu'a bi 'rani 'nara me Nsamaria. Nu mi hyanda nú'a ra 'ñøhø mi 'beni, xi bi huequi.

³⁴ Nepu bi joni bá c'a'tsi, ne bi go'tsuabi ra aceite co ra vinu habu xqui ts'εnbabi, ne bi du'tuabi. Nepu bi 'yεnts'a ja rá burru, ne bi zixa asta ja 'nara meso, ne ja guehni bi su.

³⁵ Nepu rá hyax'a ante da ma de guehni nú'a ra me Nsamaria bi hñai yoho ya t'axboja ja rá buxa, ne bi umbabi nú'a ra me meso, ne bi 'ñembabi: “Dí tsoc'aua ts'u nuna 'ñøhø gui su. Y nu'bu gá gasta má ts'u ra boja, nu xcrá yopa pengui ga ju't'a'i.”

³⁶ Nu mi uadi ra Jesu bi mąnga njabu, bi 'yamba ra xahnate de ra ley ne bi 'ñembi:

—De nú'u hñu ya 'ñøhø, ¿to'o 'na de gue'u mrá miqu'eiu xi majuani nú'a ra 'ñøhø xqui thaqui?

³⁷ Nepu nura xahnate de ra ley bi 'ñembabi:

—Nú'a to'o bi nja rá nthecate de gue'a.

Nu'bú nura Jesu bi 'ñembabi:

—Haha, gue'a mahyoni gui 'yøt'e nehe.

Ra Marta ne ra Maria bi umba ntsaya ra Jesu

³⁸ De guehni ra Jesu bi thogui rá 'ñu, nep_u bi zønga ja 'nara hnini. Y nuni ja mi 'b_uhni 'nara 'b_ehñ_a mrá thuhu ra Marta, y nu'á bi umba ntsaya ra Jesu ja rá ngu.

³⁹ Ra Marta mi 'b_u 'nará cu mrá thuhu ra Maria. Y nu'á bi hñudi de rí ga'ti yá ua ra Jesu pa da 'yøde nú'a mi mañ'a.

⁴⁰ Pe nura Marta xi mi ja ndunthi te da m_efi ja ra ngu. Ne bi d_ast'i hab_u mi 'b_u ra Jesu ne bi 'ñembabi:
—Ma zi Hmu'i, ¿hinguí handi gue ma cu bi zogase gatho ra 'b_efi? Xipabi ts'_u da e da maxcagui.

⁴¹ Pe nura Jesu bi 'ñembabi ra Marta:

—Marta, xi guí xøna ri 'b_efi ne guí tu ri m_ui ngue'a ndunthi ri 'b_efi,

⁴² pe hønse 'nara 'b_efi mahyoni gui 'yøt'e, ngu nuna hoga 'b_efi xa huahna ra Maria, y hinda za to'o da hñacuabi.

11

Ra Jesu bi 'ñudi hanja da t'apa Ajuá

(Mt. 6:9-15; 7:7-11)

¹ 'Nara pa ra Jesu bi 'yapabi Ajuá rá Dada ja 'nara luga, y nu de mi uadi'a, 'nará nxadi bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, dí ne gui 'ñutcaguihe hanja ga apabihe Ajuá ngu mi nja ra Xuua mi utuabi yá nxadi hanja da 'yapabi Ajuá.

² Nura Jesu bi 'ñembabi'':

—Nu de xcrí 'yaph_u Ajuá gui 'ñeñh_u njaua:

Ma zi Dada'ihe, guí 'b_ui mahets'i,
drá nsunda ri maça thuhu.

Bá ehe gui nda,

ne dá t'øt'a ri paha nuua ja ra ximhai ngu nú'a bí
t'øt'e núb_u mahets'i.

³ Racje te ga tsihe núbya rapaya.

⁴ Ne pungaguihe ma ts'oquihe, ngue'a necje
dí pumbabihe nú'u to'o xa 'yøtcahe ra
nts'o'mai.

Ne oxqui hocje ga øthe ya ts'oqui, ñangaguihe de
ra nts'o.

⁵ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Ma ga mañh_u gue 'na to'o pɛ'tsa 'nará 'nangu
ne drá amigo, nep_u ngu made ra xuui da ma ja rá
ngu, ne da 'ñembabi: “Drá 'ñehe gui 'yøtca ra favo
gui hmica hñu ya thuhme,

⁶ ngue'a ja núbya bi zøhø ma'na ma amigo xqui
'ñehe de yab_u ha othogui te ga umbabi.”

⁷ Nep_u nu'á sta dadi mbo rá ngu da 'ñena: “Hindí
honi gui zocagui, ma gosthi ya stá cot'i, ne dí huixa
ma bātsi, hangue hingui tsa ga nangui ga 'ra'a'i
nú'a guí adi.”

⁸ Pe nugui dí xi'ah_u gue hinda nangui da umbi
ngue'a rá amigo, nu'á da nangui da umbi, pe
ngue'a ya pa hinda sigui da 'yapa rá t'ah_a.

⁹ Hangue dí xi'ah_u, 'yaph_u Aju_a nú'a guí hoñh_u
ne da 'ra'ah_u; hyoñh_u nú'a te ri 'bɛp'ah_u, ne gui
ts_udih_u; njah_u ngu 'nara ja'i bi zøhø 'rota ra gosthi
ne bi socuabi.

¹⁰ Ngue'a nu'a tó'o da 'yadi, da t'umbabi; y nu'a
tó'o da hyoni, da z_udi; y nu'a tó'o da 'rota ra gosthi,
da socuabi.

¹¹ Nu'ah_u gyá dadah_u, 'b_u ri bātsih_u da 'ya'ah_u
'nara thuhme, ¿ha gue gui umf_u 'nara do? O 'b_u da
'ya'a'ih_u 'nara hu_a, ¿ha gue gui umf_u 'nara qu'eñ_a?

12 O 'b_u da 'ya'a'ih_u 'nara ma_o, ¿ha gue gui umf_u 'nara penz_u? Hina, ¿ngue h_a?

13 Nu'ah_u masque gyá 'yøt'ats'oquih_u, pe guí pa gui umf_u 'nara hoga t'øt'e ri b_atsih_u. ¡Xihm_a ra Dada bí 'b_ui mahets'i, nú'á dua p_en_pabi ra Ma_a Nd_ahi to'o da 'yapabi'a, ne gatho ma'ra ya hño!

Bi t'embabi ra Jesu gue mi hanpa rá ts'edi ra nda de ya ts'ondahi

(Mt. 12:22-30; Mr. 3:19-27)

14 'Nara pa ra Jesu bi 'y_em_ba 'nara ts'ondahi 'nara 'ñøhø xqui japi da ngone. Ne de mi bønga nú'a ra ts'ondahi, 'bestho bi za bi ñ_a nú'a ra 'ñøhø. Ha nu mi hyanda ya ja'i njab_u xi bi 'yø'u.

15 Pe 'ra de gue'u bi ñ_ama'ñ_e ne bi 'ñena:

—Nuni ra 'ñøhø eng_a ya ts'ondahi co rá ts'edi ra Beelsebú nú'a ra nd_a de ya ts'ondahi.

16 Ha nu ma'ra mi xipabi da 'yøt'a 'nara nt'udi de mahets'i, pa da 'ñudi ua xi majua_ni mrá 'm_ehni Aju_a.

17 Pe nura Jesu bi ba_tho te mi beni'u, hangue bi 'ñembabi:

—'B_u 'nara hnini da hyegue ne da ntuhni se_he, nu'bú da nhuata nú'a ra hmanda mi ja. O nu'b_u 'nara ngu da ntuhnise ya mengu de ra ngu, hinda za da 'm_u 'nadbu'u.

18 Njab_utho nehe, nu'b_u ra Satá da ntuhnui yá mits'ondahiui, nu'bú da nhuata gatho rá ts'edi'a. Nugui dí xi'ah_u njab_u ngue'a guí eñ_u gue nugui dí eng_a ya ts'ondahi co rá ts'edi ra Beelsebú ra nd_a de ya ts'ondahi.

19 Pe nu'b_u gue'a gra øt'e, nu'bú xi ri 'm_ehni_u, ¿con te ma ts'edi eng_a ya ts'ondahi? Nú'ú go dá xi'ah_u'u.

²⁰ Nugui dí engu ya ts'ondahi pe co rá ts'edi Ajua, hangue pahue gue nura Nda de mahets'i ya xa zohø pa da nda.

²¹ Nu'bu 'nara 'ñohø xi o rá ts'edi ne ri hña yá arhma pa ri su rá ngu, nu'bu 'be'tsa xá hño nú'a te pe'tsa ja rá ngu.

²² Pe nu'bu da zohø ma'na ra 'ñohø ma'na di o rá ts'edi que gue'a, nu'bu da ntate nú'a bi zohø ne da hñambabi gatho yá arhma nú'u mi hu rá mai da mats'i, ne da bepabi gatho nú'a di pe'tsa ja rá ngu pa da jameti'a ne da hyecuabi ma'ra.

²³ Nu'a tó'o hingui 'bui con guequi, gue'a ri contragui, ne nu'a tó'o hingui faxqui ga munts'a ya gamfri, go gue'a xani.

Ra Jesu bi ma 'nara 'bede de ra ts'ondahi bi mengui

(Mt. 12:43-45)

²⁴ Nu'bu 'nara ts'ondahi da bonga de ja 'nara 'ñohø da 'ño haberaza ja ra mbonthi hongu ra tsaya, pe nu'bu de guehni hindua tsudi habu, nu'bu da beni ne da 'ñena: “Pøde ga yopa pengui habu nduí 'bui.”

²⁵ Ha nu stua yopa pengui e da zudi nú'a ra 'ñohø habu mbi 'bui, da zutua rá mfeni di nja ngu 'nara ngu nú'a xa thoqui xi xá hño, xa 'bast'i ne xi strá nt'axi da zudi, pe hinto di 'buhni.

²⁶ Nepu nú'a ra ts'ondahi'a da ma dua tsi má yoto yá mits'ondahiui ma'na strá nts'o que gue'a, y da zohø da yut'a gatho ja rá mfeni nú'a ra 'ñohø y ja da 'muhni ri gatho'u, y njabu nú'a ra 'ñohø'a ma'na da ts'ocua rá mfeni que rá mudi.

Xa njapi nú'u to'o øtuabi rá noya Ajua

27 Ts'a mi ña njabu ra Jesu, 'nara 'behña mi 'buhni bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—iXi njapi nú'a ra 'behña de habu gá 'bui, ne bi tede'i!

28 Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—iMa'na xa njapi nú'u to'o øtuabi rá noya Ajuá ne øt'e nú'a ma!

Ya ts'oja'i adi 'nara nt'udi

(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

29 Ya ja'i 'yo mri munts'i gatho ja rá nthets'i ra Jesu, nepu nu'á bi 'ñembabi'u:

—Ya ja'i de nuya pabya xi ya ts'oja'i, hangue adi 'nara nt'udi ga utuabi pa da badi ua xi xua pencagui Ajuá. Pe nú'a ra nt'udi adi'u hinga ma ga utui, hønse nda'a da t'utuabi, nú'a ra nt'udi de ra badi Joná.

30 Ngue'a nú'a bi tho ra Joná nú'bu mi dut'a 'nara dahua ne ja bi gohni hñu pa, mi gue'a 'nara nt'udi pa ya me Ninive gue ra Joná go mrá 'mehni Ajuá. Njabu nehe Nú'a To'o bi e bi Nja'i ma da 'mui hñu pa mbo ra hai, y nú'a go gue'a 'nara nt'udi da t'utuabi nú'u ya ja'i 'bui mapaya.

31 Nu stí zø ra pa de ra nsuca uenda, nura pa'a ra 'behña nú'a mrá nda de ra hai Arabia ma da 'mai ja rá thandi nú'a to'o ma da hñanga nguenda pa da ñapabi nú'u ya ja'i 'bui mapaya. Ngue'a nura 'behña'a masque xi mi yabu rá hai pe bá ehe e bi 'yøde nú'a ra mfadi mi pe'tsa ndu ra Salomó. Pe 'bucua 'na ma'na ra dangui rá nsu que ra Salomó, pe masque njabu hinxa ne to'o xa 'yøde nú'a ma.

32 Nehe nura pa de ra nsuca uenda nú'u ya me Ninive ma da 'mai ja rá thandi nú'a to'o da hñanga nguenda pa da ñapabi nú'u ya ja'i 'bui mapaya.

Ngue'a nú'ɥ ya me Ninive ngu mi 'yøde nú'a bi mangan ra baði Joná de nú'a xqui mangan Ajuá, nu'bú nu'ú bi dama ñobri 'bestho. Pe 'bucua 'na ma'na ra dangui rá nsu que ra Joná, pe masque njabu hinxa ne to'o xa 'yøde nú'a ma.

Ra ñot'i de ma ndo'yohɥ

(Mt. 5:15; 6:22-23)

³³ Jo'o 'nara ja'i to'o da tsøgue 'nara ñot'i ne da 'ñagui, o da ye'mba 'nara caho. Nu'a da 'yøt'e, da tøta habɥ da tøte, pa da yot'a gatho mbo ra ngu pa di handi nú'ɥ to'o da yɥt'i.

³⁴ Nuri dahɥ gue'ɥ ngu 'raya ñot'i de ri ndo'yohɥ. Nu'bɥ ri dahɥ xá hño, guí hanthɥ habɥ guí 'yohɥ, pe nu'bɥ ri dahɥ hingui ho, hingui hanthɥ habɥ guí 'yohɥ. Njabɥ ri mfenihɥ nehe, 'bɥ 'bɥi xá hño, nu'bú da za guí 'yohɥ xá hño ja ra ñot'i, pe nu'bɥ hingui 'bɥi xá hño, hinda za guí 'yohɥ xá hño ngue'a guí 'bɥhɥ ja ra 'bɥxuui.

³⁵ Hangué 'yøthɥ 'nara ts'ɛdi pa da 'mɥi xá hño ri mfenihɥ pa da za guí 'yohɥ xá hño ne hingui 'bɥhɥ ja ra 'bɥxuui.

³⁶ Nu'bɥ ri mfenihɥ 'bɥi xá hño, nu'bú guí 'yohɥ ja ra hoga ñot'i ne guí pahɥ habɥ guí 'yohɥ, ngue'a ri mfenihɥ nja ngu 'nara ñot'i ri yot'a ri 'ñuhɥ.

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'bɛfi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷ Nu mi uadi bi mangan njabu ra Jesu, 'nara fariseo bi zits'i pa da ñungüi ja rá ngu. Y nu mi zøni bi yɥt'i'ɥ, ha nura Jesu bi hñudi 'bestho ja ra mexa.

³⁸ Ha nura fariseo xi bi 'yø mi hyandi gue ra Jesu himbi nxɥ'yɛ 'met'o pa bi ñuni ngu myá nzai'ɥ.

39 Nu'bu nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Nu'ahu fariseohu gui njahu ngu ra xut'a vaso ne ra xut'a manza, xuhqui hønse mōte ha nu mbo xi rá nts'o. Nu'ahu gui ne gui pōnga ri hmihu ja yá thandi ya ja'i, pe oda ri mfenihu ra nthate ne ra nts'o'mai.

40 ¡Nagyá 'bemfenihu! ¿Ha hinguí pahu gue Ajuá go gue'a bi hyoca maxøgue rá 'bai ra ja'i, de thi rá ndo'yo ne de mbo rá mfeni?

41 Bá faxhu ya hyoya con gatho ri muihu, y njabu ha, da hnequi gue xá nt'axi ri mfenihu.

42 ¡Huecate'ihu nu'ahu fariseohu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Ngue'a gui 'uecju 'ret'a de ra bexo pa Ajuá de nú'a gui pahu de ra xac'ri ne ra ruda ne gatho ma'ra ya ndapo nú'u hints'u ri muui ndunthi, pe nura hño hinguí ø'tuahu ri miqu'eihu, nixi otho ri hmátehu co Ajuá. Xá hño gui umfu Ajuá nú'a rí 'ñepabi de ya t'øt'e gui pahu, pe ma'na mahyoni hinguí pumfrihu gui 'yøthu nzantho ra hño ne gui pε'tshu ra hmáte co Ajuá.

43 ¡Huecate'ihu nu'ahu fariseohu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Ngue'a nzantho gui ne gui hñuhu ja ya hoga hudi dega nsu ja ya nija, ne nzantho gui nehū dra zenjua'ihu co ndunthi ra t'equ'ei ja ya tai.

44 ¡Nú'ahu gyá xahnatehu de ra ley, ne nú'ahu gyá fariseohu, 'nagyá yohmihu! ¡Huecate'ihu ngue'a ma xi dra castiga'ihu! Ngue'a nu'ahu gui ts'ocuahū yá mfeni ya ja'i, gui njahu ngu ya nt'agui hinguí hnequi, ha 'rani ya ja'i maña de gue'u pe nixi paði'u tengu rá nts'o mbo.

45 Nepu bi dadi 'nara xahnate de ra ley ne bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'ihε, ora guí ma njabε, guí ñama'ñε de guecje nehe núje dyá xahnatehe de ra ley.

⁴⁶ Pe nura Jesu bi 'ñembabi'ε:

—¡Huecate'ihε nu'ahε gyá xahnatehε de ra ley ngue'a ma xi dra castiga'ihε nehe! Ngue'a guí japhε ya ja'i da 'yøt'a 'raya t'øt'e nú'ε hingui tsa da 'yøt'e, pa guí eñhε gue njabε da za da denba rá ley Ajuá, ha nu'ahε nixi guí øtuahε nurá ley'a, ja ra uenda guí tutuahε ya ja'i 'nara 'bats'i xi rá hñε y ni ts'ε hingui faxhε da ndude.

⁴⁷ ¡Huecate'ihε ngue'a ma xi dra castiga'ihε! Ngue'a guí yopa hocuahε yá pantyo ndu yá 'mεhni Ajuá nú'ε bi hyose ndu ri xitahε.

⁴⁸ Njabε ri hnequi gue guí tenbathohε yá 'mεi ndu ri xitahε, ngue'a nú'ú go gue'ε bi hyo nuya 'mεhni'ε, ha nu'ahε go guí yopa hocuahε yá pantyo, hangue ri hnequi gue 'nada ri mfenihε co ndu ri xitahε.

⁴⁹ Hangue sεhε Ajuá go gue'a xqui 'ñena co rá danga mfadi'a: “Nú'ú ma ga penpa ma 'mεhni nú'ε da mंगा ma noya, pe 'ra de gue'ε ma da hyo'ε, ha nu ma'ra ma da utsa'ε.”

⁵⁰ Hangue nuya ja'i 'bεibya, Ajuá ma da hñá'mba nguenda'ε de gatho yá maça ji yá 'mεhni Ajuá xa mfani desde bi mudi ra ximhai,

⁵¹ desde ra Abé asta ra Sacaría nú'a bi tho mbo ra ndanija guetbε ja ra ata. Hangue nugui dí xi'ahε gue Ajuá ma da 'yambabi nú'ε ya ja'i 'bεi mapaya de nú'ε ya hoja'i xa tho.

⁵² ¡Huecate'ihε nu'ahε gyá xahnatehε de ra ley ngue'a ma xi dra castiga'ihε! Ngue'a go ose ri 'yεhε rá mfadi de ra maça noya, pe nu'ahε ni guí hophε

ma'ra to'o da nehma da badi, ha ni gue'ah_u hinguí ne gui pa_h.

⁵³ Nu mi uadi bi manga njab_u ra Jesu, ya xahnate de ra ley ne ya fariseo xi bi bø yá cue con gue'a, nep_u bi mudi'_u xi bi 'yø'tua ndunthi ya nt'ani,

⁵⁴ ngue'a mi ne xa 'yøde'_u da ñama'ñ_u'a pa njab_u xa za xa ñapabi'_u.

12

Jamasuh_u de ya ts'o nt'udi de ya fariseo ya yohmi

¹ Nep_u de gue'a bi munts'a ya 'motho gá ja'i, y co yá ndunthi'_u mri net'ase 'na ngu ma'na. Y nura Jesu bi mudi bi zofo 'met'o sehe yá nxadi ne bi 'ñembabi:

—Jamasuh_u de yá ts'o nt'utuate ya fariseo, ngue'a nu'á xi ya yohmi, ne yá nt'utuate nja ngu ra nzoi tsini.

² Pe ma da zø ra pa da fatuabi yá nt'utuate gue xá nts'o, ngue'a gatho nú'a t'aguibya, 'nara pa ma da hnequi, ne gatho nú'a t'øt'e mant'aguibya, ma da zø ra pa da fadi.

³ Hangué nugui dí xi'ah_u gue gatho nú'a guí mañ_h mant'agui, 'mefa ma da fadi hab_uraza, y gatho nú'a guí mañ_h dega njone 'namb_u, nu'á ma da hma nts'edi pa da nt'øde hab_uraza.

To'o mahyoni gui tsuh_u

(Mt. 10:28-31)

⁴ Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi'_u:

—Nú'ah_u guí 'yoh_u con guequi, oxqui tsuh_u nú'a to'o da ne da hñac'a ri teh_u ne 'mefa ya hinda za te da 'yøt'a'ih_u.

⁵ Nugui dí xi'ah_u, gue nu Aju_a h_oñse go gue'a mahyoni gui tsuh_a'a, ngue'a nu'á da za da hñac'a ri teh_u, ne pe'tsa ra ts'edi pa da mehn'ah_u ja ra nidu nehe.

⁶ Ya zi ts'int_s'_u hints'_u ri muui asta 'ba cut'a por ngudmi, ¿ha ngue ha? Masque nu'ú hini muui ndunthi, pe Aju_a hinhya'm_u ri pumfri ni 'na de gue'_u.

⁷ Xihma'ih_u, gue asta ri sta_h_u Aju_a pa_di ri hangu'_u. Hangu_e oguí tsuh_u, ngue'a ma'na grí muuih_u que nuya ts'int_s'_u.

Nú'_u to'o damaju_uni de ra Jesu ja yá thandi ya ja'i
(Mt. 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Ne dí xi'ah_u gue gatho nú'_u to'o ma da m_anga ja yá thandi ya ja'i gue xa gamfrigui, necagui ma ga m_anga ja yá thandi yá enxε Aju_a gue maju_uni xa gamfrigui.

⁹ Pe nu'ú tó'o tsu ne c_ongagui ja yá thandi ya ja'i, necagui ma ga m_a ja yá thandi yá enxε Aju_a gue nu'ú hinstá pa_di.

¹⁰ Nu'a tó'o da ñama'ñ_u de Nú'a To'o bi e bi Nja'i, Aju_a da pumbabi; pe nu'a tó'o da ñama'ñ_u de ra Maca Nda_hi, nu'á hinda pumbabi'a.

¹¹ Nu sta ts'ix'ah_u ja yá nija'_u o ja yá thandi ya nzaya o ja ma'ra ya nda de ya hnini, oxqui tu ri ma_uih_u nda'a ma gui tha_dih_u, nixi oxqui beñ_u 'met'o nda'a ma gui mañ_u,

¹² ngue'a nura ora gui ñah_u, rá Maca Nda_hi Aju_a ma da 'ñu't'ah_u nda'a rí 'ñepi gui mañ_u.

Jamasuh_u de ra nc'at'aboja

¹³ Nep_u 'na de nú'a ra hmuntsja'i bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma Xahnate'i, xipa ts'ɥ ma cu da 'racagui nú'a rí 'ñepqui de nú'a bi zogahe ndu ma dadahe.

14 Pe nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Xi'a'i, ¿pa te guí xiqui njabɥ? ¿Xi to'o xa hñuxcaguiga dega nzaya o dega hyeca hai?

15 Nehe bi 'ñena:

—Jamasuhɥ pa hingui hyøcuahɥ yá hño ra ximhai ne gui ne gui pɛ'tshɥ'ɥ, ngue'a hingue po ya hño de ra ximhai ma da nja rá te ra ja'i.

16 Nepɥ bi xipa 'nara 'bede nú'a ra hmuntsja'i, ne bi 'ñembabi:

—Mi 'bɥi 'nara 'ñøhø xi mi pɛ'tsa ndunthi yá hño, y nuyá hai nehe bi unga 'nara danga sofo.

17 Nepɥ nú'a ra 'ñøhø bi 'ño rá mfeni ne bi 'ñena: “¿Te ga øtbya gue otho habɥ ga pɛ'tsa gatho ma sofo?”

18 Y nu'á bi beni ne bi 'ñensc: “Ya dí paði te ma ga øt'e, ma ga yø'ta nuyɥ ma troha, ne ma ga hoca ma'ra ma'na dya dangui, ne ja ga ɥtni gatho ma sofo ne gatho nú'a ma'na te dí pɛ'tsi.

19 Y nu xcrá juadi ga pɛ'tsni gatho, nu'bú ga embabi ma te: Nubyá ha, jani gatho nú'a te gui hyoni pa ndunthi ya jɛya da 'ñepɥ. Nubyá da za gui ntsaya, gui ñuni, gui ntsithe, gui johya ndunthi.”

20 Pe Ajuá bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø: “'Nagrá 'bɛmfeni, núbya dí nxuui ma gui tu, y gatho nú'a guí pɛ'tsi, ma gui tsopɥ nixi guí paði pa to'o.”

21 Njabɥtho nehe nú'a to'o xa munts'a ndunthi yá hño pa gues'e'a, pe nu sta du, ma da hño ya ja rá thandi Ajuá.

Ajuá ri su gatho yá batsi

(Mt. 6:25-34)

22 Nepɥ ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nubyá dí xi'ah_u, oguí tu ri m_uih_u de nú'a te gui tsih_u nixi nú'a te gui hyeh_u.

²³ Ngue'a nuri teh_u ma'na ri muui que ra hñuni, ha nuri ndo'yoh_u ma'na ri muui que ra he.

²⁴ Hyanth_u ya ca, nu'ú hinguí pot'i nixi xoyo, nixi otho yá troha, pe Ajuá go gue'a ri 'uini'ú. ¡Pe nu'ah_u ma'na grí muuih_u que ya ca, ne ma'na grí muuih_u que nu'araza ya ts'int's'ú!

²⁵ ¿To'o 'na de gue'ah_u nú'a da hñuxa má ts'ú rá hñets'i de rá ts'edisé? Ni 'na hinda za da 'yøt'a njab_u.

²⁶ Nu'bú ¿hanja guí tu ri m_uih_u po ma'ra ya t'øt'e de ri teh_u?

²⁷ Hyanth_u ya døni hanja gra nhye. Nu'ú hinguí het'i nixi pe ma'na ra 'bæfi, pe ma'na ri hnequi mahotho que yá hoga he ra ndá Salomó masque mri hñe mahotho'a.

²⁸ 'B_u Ajuá heta ya ndapo nú'ú 'ba ja ra mbonthi da ndømbya, ne rixudi dra c'ú'tsi ne dra ts'at'i, xi nu'ah_u, ¿hanja hinguí camfrih_u gue Ajuá ma'na da he't'ah_u que gue'ú?

²⁹ Hangué odi oda ri mfenih_u nú'a te gui tsih_u ne nú'a te gui hyeh_u, ne odi tu ri m_uih_u nú'a te ri 'bæ'a'ih_u.

³⁰ Ngue'a gatho nú'ú ya ja'i hinguí camfri, nzantho oda yá mfeni nú'a te da zi ne te da hye, ne tu yá m_ui'ú 'b_u te 'bæpabi. Pe ri Dadah_u nú'a bí 'b_u mahets'i, nu'á paði xá hño te gatho ø't'ah_u ra 'bædi.

³¹ Nu'ah_u, nu'a gui 'yøth_u, 'mæt'o hyoñh_u hanja da za gui 'b_uh_u xá hño ja rá hmanda Ajuá, y nu'á da 'ra'ah_u gatho nú'a te gui hyoñh_u.

Pe'tsa ri hñoh_u nuni mahets'i
(Mt. 6:19-21)

³² Ma zi t'uca taxo deti'ih_u, oguí tsuh_u nú'a te da 'be'a'ih_u, ngue'a Ajuá ri Dadah_u go gue'a rá paha pa guí 'b_uh_u ja rá hmanda'a, ne nu'a ma da su'a'ih_u.

³³ Hangue pah_u gatho nú'a guí pe'tsh_u, ne hye-cuabih_u ya hyoya, njab_u guí øt'a ri 'mε'tsih_u nuni mahets'i nú'a hinhya'm_u da thegue nixi da ts'oqui, ne nuni hinda za da yut'a ya be pa da bep'ah_u, nixi ya zu'ue hinda zip'ah_u nú'a xcá pe'tsh_u.

³⁴ Ngue'a hab_u ja ri 'mε'tsih_u, ja guehni oda ri mfenih_u.

Hñocj_u ne ndø'mh_u ngu 'raya hoga 'bεgo

³⁵⁻³⁶ Hñocj_u ne ndø'mh_u. Njah_u ngu 'raya hoga 'bεgo di zø yá ñot'i ne tø'ma yá hmu sta menga ja 'nara ngo dega nthati, ha nu sta gant'a ra gosthi, nu'a 'bestho da xocuabi.

³⁷ Ma da johya ndunthi nú'u ya 'bεgo di nuhu sta zø yá hmu. Nugui dí xi'ah_u gue nura hmu'a da mø ra mexa ne da 'ñei da 'uini.

³⁸ Masque 'b_u da zøhø made ra xuui o ante da hyats'i, ma da johya ya 'bεgo nú'u da ts'udi di nuhu.

³⁹ Nehe dí xi'ah_u, 'b_u 'nara ja'i di pah_u ha'm_u da zøhø ra be ja rá ngu, nu'b_u nura ja'i'a hinda 'ñaha, di su rá ngu pa hinda hyopabi ra be da yut'i da bepi.

⁴⁰ Hangue ne'a'ih_u ndø'mih_u, ngue'a nú'a ra pa nixi gri beñh_u, gue'b_u xcrí thamfrih_u ma dua yopa pengui Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

Ra hoga 'bεgo ne ra ts'o'bεgo
(Mt. 24:45-51)

⁴¹ Nep_u ra Pedro bi 'yambi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmu'i, xi nuna 'bede ja juadi gá ma, ¿ha gue hõnse pa guecje, o pa gatho ya ja'i?

⁴² Nepu ra zi Hmu Jesu bi 'ñena:

—Xi 'nara hmu de 'nara ngu, 'bu da bõni da ma, ¿to'o da zocuabi rá 'befi pa da su ne pa da 'uimba gatho yá mefi? Da zocuabi 'nara hoga 'bego nú'a pa da su gatho, ¿ha ngue ha?

⁴³ Xi da johya nú'a ra 'bego nu sta zõ rá hmu di øt'a gatho ngu nú'a xqui zocuabi.

⁴⁴ Majuani dí xi'ahu, gue nú'a ra hmu ma da hñuxa nú'a ra hoga 'bego pa da supa gatho nú'a di pe'tsa ja rá ngu.

⁴⁵ Pe nu'bu nú'a ra 'bego to'o bi ts'ogui pa da supa rá 'befi rá hmu, da beni gue hi'me dua penga rá hmu, nepu nu'á da mudi da na'mbabi yá mi'begoui ne ya 'behña nú'u ri 'mego pa da 'uinga ya mefi, y nu'á go xi dri ñuni ne dri nti.

⁴⁶ Ha nurá hmu da zõhõ nú'a ra pa'a hindi tømí. Nu'bú nura 'bego'a ma da castiga rá hmu ngu ma da ncastiga nú'u ma'ra ya ts'o'bego.

⁴⁷ Nu'a ra 'bego paði xá hño nú'a rá hne rá hmu, ne hinda 'yøt'e, nú'á xi dra castiga co ya mfei.

⁴⁸ Pe nu'a ra 'bego hindi paði xá hño tengu rá 'befi rá hmu, ne hinda mefi xá hño, dra castiga pe hinga ndunthi ngu nú'a ma'na. Ngue'a nu'a tó'o da t'ent'ua rá 'yε ndunthi ra 'befi, go gue'a ma'na ma da tha'mba nguenda. Ne nu'a tó'o da t'umbabi ndunthi pa da su, gue'a nehe ma da t'ambabi ndunthi.

*Po rá ngue ra Jesu ma da hyegue ya ja'i
(Mt. 10:34-36)*

49 Nugui ngue'a stuá ehe nuua ja ra ximhai, ma da nja ya nt'utsate ne ya hegue po rá nguecagui, ne dí ne da njab_u 'bestho.

50 Ne nugui pε'tsi ga thogui ndunthi ya ugui ne ya ts'othogui, ne dí ne da njab_u 'bestho.

51 Guí hu ri m_uih_u gue ngue'a stuá ehe hinda ma da nja ra tuhni ja ra ximhai. Hina, ngue'a por guequi ma da nja ya hegue ne ya tuhni.

52 Desde núbya pa dí 'ñep_u, 'b_u 'nara 'm_ui di 'b_ui cut'a dya mengu, nu'ú ma da ntunse ne da hyegue po rá nguequi; 'b_u di 'b_ui hñu nú'ú hingui camfrigui, da utsa nú'ú má yoho camfrigui, ha nu'b_u di 'b_u yoho nú'ú hingui camfrigui, da utsa nú'ú má hñu.

53 Ya dada da utsa yá t'ú, ha nuya t'ú da utsa yá dada. Ya nana da utsa yá t'ixu, ha nuya t'ixu da utsa yá nana. Nuya suegra da utsa yá ts'ihue, ha nuya ts'ihue da utsa yá suegra.

*Ya nt'udi de te bra 'ñehe
(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)*

54 Nehe ra Jesu bi 'ñembabi ya ja'i:

—Ora gui hyanth_u da njuxa ya guui lado y_uhyadi, 'bestho guí eñ_u gue ma da 'u_ui, y majuaní da 'u_ui.

55 Ora da m_udi ya panthi, guí eñ_u gue ya ma da zø ra pahyadi, y majuaní ya ma da njab_u.

56 ¡'Nagyá yohmih_u! 'Bestho guí huxh_u nguenda nú'a ma da nja ngue'a guí hanth_u nú'a ri hnequi ja ra ximhai ne mahets'i, pe çhanja hingo guí huxh_u nguenda de nú'ú ya nt'udi ri hnequibya pa gui pahmah_u to'ogui?

*Coh_u 'nara cohi co ri ncontrah_u
(Mt. 5:25-26)*

⁵⁷ ¿Hanja hinguí beñh_u de sehe'ih_u nda'a xá hño gui 'yøth_u y nda'a hina?

⁵⁸ Nu'b_u 'na to'o da zix'a'i pa ja ra ts'utbi, nu xcrí 'yoh_u ja ra 'ñu, 'ramanu gui cohui 'nara cohi de grí yoseh_u, pa njab_u ya hinda zix'a'i ja ra nzaya, ngue'a nu'b_u gui tsøñh_u ja ra nzaya, nu'á da 'bepa ra polecia da zix'a'i, ha nú'a ra polecia ma da go'a fadi.

⁵⁹ Y de guehni hingui pøni asta hingui jut'i gatho nú'a gri tu.

13

Mahyoni gui ñobrih_u de ri ts'oquih_u

¹ De nuya pa' _u bi zønga 'raya ja'i hab_u mi 'b_u ra Jesu pa bi xipabi gue ra Pilato xqui hyo 'raya me Galilea. Nú' _u ya me Galilea xqui zønga Jerusale pa da hyo 'raya mbo'ni dega hña'ti pa Ajuá, nep_u nura Pilato bi manda da tho' _u, y nuyá ji' _u bi nthants'ui yá ji ya mbo'ni.

² Y nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Ha guí hu ri muih_u bi t'ø'tuabi njab_u nú' _u ya ja'i ngue'a ma'na myá 'yøt'ats'oqui que ma'ra ya me Galilea?

³ Hina. Pe nu'b_u nú'ah_u nehe hingui ñobri de ri ts'oquih_u, ne'ah_u ma gui 'mēdih_u nehe ngu bi 'mēdi' _u.

⁴ Xi nú' _u 'ret'amahñato ya ja'i bi ze'ma ra torre de Siloé, ¿ha guí hu ri muih_u gue ma'na myá 'yøt'ats'oqui' _u que gatho ma'ra ya me Jerusale?

⁵ Hina, pe nu'b_u hingui ñobrih_u de ri ts'oquih_u, gatho ma gui 'mēdih_u nehe ngu bi 'mēdi' _u.

Ra 'bede de 'nara 'bai gá igo nú'a himbi nogue yá fruta

⁶ Y ra Jesu bi xipa 'nara 'bede ya ja'i ne bi ñembabi:

—'Nara ñøhø mi pe'tsa 'na 'bai ra igo ja rá ua'obxi, y 'nara pa bi ma bá c'a'tsi ua di togue yá fruta, pe hinte bi zudi.

⁷ Nepu nú'a ra me ua'obxi bi ñembabi nú'a rá mefi mi mpe ja ra ua'obxi: “Dí ne gui tseca nuna ra 'bai gá igo, ngue'a ya hñu njeya stá ehe dí handi ua di togue yá fruta, pe hinte stá tseudi. Hangué ¿pa te hønse xa hñanga ndunthi ra hai habu 'bai, ne hinte ri uni?”

⁸ Nepu bi ñenga nú'a ra mefi dega ua'obxi: “Pøde hina, hinga tsecju, ma ga fønba ra hai ne ga u'ti.

⁹ Xama njabu da unga yá fruta, pe nu'bu hinda uni, nu'bú ha, ga tsecju.”

'Nara pa dega tsaya ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'behña mrá nc'ostha

¹⁰ Nepu 'nara pa dega tsaya ra Jesu mi 'bu ja 'nara nija mi xahna ya ja'i.

¹¹ Ne mi 'buhni 'nara zi 'behña mi hñeni, ya mi pe'tsa 'ret'amahñato njeya mi njabu. 'Nara ts'onðahi xqui japi da nc'ostha, nixi himi tsa da juanga rá ndo'yo ni 'na tui.

¹² Nu mi hyandi ra Jesu bi zofo ne bi ñembabi:

—Naná, nubyá ya xcá ñani de ri hñeni.

¹³ Nepu nu'a bi hñuxa yá 'ye ja ra zi 'behña, y nú'a ra ora'a 'bestho bi za bi juanga rá ndo'yo xá hño, ne bi mudi bi xocambeni Ajuá.

¹⁴ Pe nura nda de ra nija bi bø rá cue ngue'a ra Jesu bi 'yøthe nú'a ra zi 'behña ha mrá pa dega tsaya ra pa'a, ne bi ñembabi ya ja'i:

—Dí pɛ'tshɯ 'rato ma pa pa ga mpɛfihɯ. Y nú'ɯ ya pa'ɯ 'bɯ tsɯ'ahɯ ya hñeni, ua ehɯ pa da t'øthe'ihɯ. Oxqui ma go gui ehɯ nú'ɯ ya pa dega tsaya pa da t'øthe'ihɯ.

¹⁵ Nepɯ ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—'Nagyá yohmihɯ, ¿ha gue hinguí xo'thɯ ri ndamfrihɯ o ri burruhɯ pa gui tsixhɯ da ntsithe masque ra pa dega tsaya?

¹⁶ Ha nuna zi 'behñá xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Abrá, ha ra Satá xa japi xa hñeni ya øt'a 'rɛt'amahñato njɛya, ¿ha gue hiní 'ñepabini da t'embabi nú'a pɛ'tsni masque ra pa dega tsaya?

¹⁷ Y nu mi mɔnga njabɯ ra Jesu, gatho nuyá ncontra mi 'bɔhni bi mɛ'tsa yá tsa de nú'a bi mañ'a. Pe nu ma'ra ya ja'i mri xøcambeni Ajuá nu mi hyanda ya dɔnga t'øt'e mi øt'a ra Jesu.

Ra 'bede de ra nda dega mostasa

(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

¹⁸ Nehe bi 'ñena ra Jesu:

—Ma ga xi'ahɯ 'nara 'bede ri nhyɛcuauí rá hmanda Ajuá.

¹⁹ Nu'á nja ngu 'nara zi nda dega mostasa nú'a da mot'a 'nara 'ñøhø ja rá huáhi. Y nu'á da nte xi dra dɔngui ngu 'nara 'bai gá za, y asta ja da hyocni yá 'bafi ya ts'int's'ɯ.

Ra 'bede de ra nzoi

(Mt. 13:33)

²⁰ Nehe bi 'ñena ra Jesu:

—Ma ga xi'ahɯ ma'na ra 'bede ri nhyɛcuauí rá hmanda Ajuá.

²¹ Nurá hmanda Ajuá ri nhyɛhui ra nzoi nú'a bi mant'a 'nara 'behñá co ngu 'nate kilo ra arina pa da

hyoca ya thuhme. Bi mant'i xá hño asta xi bi ntsini gatho ja ra arina, masque mi 'na zi tui ra nzoí.

Ra ts'i'ma gosthi

(Mt. 7:13-14, 21-23)

²² Ha nura Jesu bi sigui rá 'ñu pa rí ma Jerusale. Bi thogui ja 'raya danga hnini ne ya t'uca hnini pa mi xahna ya ja'i.

²³ Y 'nara ja'i bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Ndada, ¿ha gue 'na tui ya ja'i nú'ua ma da mpøhø?

Ha nu'á bi 'ñembabi:

²⁴ —'Yøt'a ra ts'edi gui cut'a ja ra ts'i'ma gosthi nú'a rí ma pa ja ra te pa nzantho. Nugui dí xi'a'i, gue ndunthi di nehma da yut'ini, pe ya hinda za.

²⁵ Nja ngu de stí got'a ra gosthi nú'a to'o rá meti 'nara ngu, njabua nu'ahua 'mefa ja gri ganthmahua ne gri eñhua: “Ma zi Hmu'ihe, xogahe ra gosthi.” Pe nu'á ma da dadi ne ma da 'ñeñ'ahua: “Hindí pa'a'ihua, nixi dí padi habua gyá menguhua.”

²⁶ Nepua nu'ahua ma gui 'ñembabihua: “¿Hanja hinguí pa'je? gue ndrí ñuñhua ne ndrí ntsithehua, ne ja ma hninihe go gue'i gá 'ñutcahe ri noya.”

²⁷ Pe nu'á ma da 'ñeñ'ahua: “Dí xi'ahua gue hindí pa'a'ihua, nixi dí padi habua xqui 'ñehua. Rí maha de guecua, gatho nú'ahua gyá 'yøt'ats'oquihua.”

²⁸ Y ra ora'a ja guehni ma gui nzonihua ne ma xi da du ri muihua ndunthi nu xcri hyanthua ndu ri mudí xitahua ra Abrá, ne ra Isaac, ne ra Cobo, ne gatho yá 'mehni Ajuá di 'buhni habua bí manda Ajuá, y nu'ahua hinda ma da tho'ahua gui cuthua, ma gui cohihua thi.

²⁹ Ne ma dua ehe ya ja'i de haburaza maxøgue de ra ximhai, desde bøxhyadi asta yøhyadi, ne desde mahuifi asta mac'angui, y ma da yat'i'ø nuni habø bí manda Ajuø ne ma dí hñudini'ø ja ra mexa pa da ñuni.

³⁰ Y nura pa'a nu'ø tó'o ya danguibya, ma da notsi'ø, ha nu'ø tó'o ya notsi'ø, ma da ndangui'ø.

*Ra Jesu bi du rá mui po ya me Jerusale
(Mt. 23:37-39)*

³¹ Y ja nú'a ra pa'a bi zø 'raya fariseo há mi 'bø ra Jesu ne bi 'ñembabi'a:

—Rí ma de guecua, ngue'a nura ndø Erode øc'a'i da hyo'i.

³² Y nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ø:

—Rí maha bá xiphø nú'a ra c'uamba ja'i'a gue nugui nubya ne rixudi ma ga sigui ga ønga ya ts'ondøhi ne ga øthe ya da'thi asta hinga juata ma 'bøfi.

³³ Ne nu xcrá juata ma 'bøfi de guecua ga jø ma 'ñu ga ma pa Jerusale, ngue'a ja guehni nzøntho xa thopa yá 'mehni Ajuø, hangue ja grá mani nehe.

³⁴ ¡Nú'ahø gyá menguhø Jerusale, go gue'ahø guí c'anhø co ya do gatho nuya 'mehni xuá pøhn'ahø Ajuø y asta guí hohø! ¡Hangu ya 'mi'qui dá ne ga munts'ahmø gatho ri bøtsihø, dá nja ngu 'nara zi øni munts'a yá bøtsi pa da huits'i ja yá hua, pe nu'ahø hinhya'mø gá ne gá 'yødehø!

³⁵ Pe desde nubya Ajuø ma da hyc'asøhø ri nijøhø. Ne dí xi'ahø gue ya hingui yopi gui hyandgaguihø asta hinda zø nú'a ra pa gui 'ñøñø: “Xi njapi nuni to'o xuá mehna Ajuø ma Hmuhø.”

14

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara 'ñøhø nú'a mi neni

¹ 'Nara pa dega tsaya bi ma ra Jesu da ñunga ja rá ngu 'nara nda gá fariseo, ha nu ma'ra ya fariseo mi sutho de nú'a mi øt'e.

² Ne ja guehni mi 'bæhni 'nara 'ñøhø xi mi neni'a.

³ Nepæ nura Jesu bi 'yambabi ya fariseo ne ya xahnate de ra ley ne bi 'ñembabi:

—¿Te mænga ja ra ley, ha gue da za da t'øthe 'nara da'thi ja ra pa dega tsaya, o hina?

⁴ Pe nu'ú ni 'nara noya himbi dadi, bi hmetho. Nu'bú ra Jesu bi hñuxa rá 'yε ja nú'a ra 'ñøhø mi neni, ne bi 'yøthe ne bi mæhni da ma.

⁵ Nepæ bi 'ñembabi ya fariseo:

—¿To'o 'na de gue'ahæ 'bæ da zo 'nari burruhæ o 'nari ndamfrihæ ja 'nara poso, nepæ hingui hñaihæ ngue'a ra pa dega tsaya?

⁶ Y nu'ú himbi za te bi dadi.

Ya mædi hudi ja 'nara ngo dega nthati

⁷ Ha ra Jesu bi hyandi mi tsøhø nú'æ xqui ts'ohni ja ra hñuni ne mi huahni'æ ya mædi hudi pa da hñudi ja ra mexa, nu'bú nu'á bi umbabi'æ 'nara ts'ofø ne bi 'ñembabi:

⁸ —Nu'bæ dra ts'ohn'a'i ja 'nara ngo dega nthati, oguí hudi 'bestho ja ya mædi hudi, xi'bæ da zøhø ma'na nú'a xa ts'ohni ne ma'na dri ts'apa mfeni que gue'i.

⁹ Nepæ nú'a to'o xa zohn'a'i da 'ñeñ'a'i: “Tsocuabæ ra hudi nuni ma'na.” Y nú'a ra ora'a 'nara 'betsa pa gue'i, y gui 'bai ua hudi asta ja ra ñani.

10 Nu'a mahyoni gui 'yøt'e nu'b_u dra ts'ohn'a'i ja 'nara hñuni, hñudi asta ja ra ñani, pa nu sta hyant'a'i nú'a to'o xa zohn'a'i da 'ñeñ'a'i: “¿Hanja asta ja guí hucua? Thogui rí ma nuni asta ja ya m_udi hudi.” Y njab_u h_a, da hyanda nú'_u ma'ra di huhni ja ra mexa gue xi ts'ap'a mfeni nehe'i.

11 Nugui dí xi'ah_u, nu'a tó'o ri 'ñexasε de rá mfeni ma da 'bε rá tsa, pe nu'a tó'o hini 'ñexasε, da t'e'tsua rá nsu.

12 Y bi 'ñembabi ra Jesu nú'a to'o xqui zohni:

—Nu'b_u gui beni gui unga 'nara hñuni o 'nara nt'oxi nuua ja ri ngu, oxqui zohni hønse ri amigo, nixi ri cu, nixi hønse nú'_u te ri njauí, nixi nú'_u ri 'nangu ja te pε'tsi, ngue'a nu'á 'nara pa da zohn'a'i nehe, y njab_u da co'ts'a'i ngu nú'a xcá 'yø'tuabi.

13 Nu'a gui 'yøt'e, ora guí øt'ango, zohna ya zi hyoya, ne nú'_u ya zi da'thi xa nza yá ndo'yo hingui tsa da 'ñani, ne ya zi doua, ne ya zi goda.

14 Nú'_u ya zi ja'i'_u hinda ma da co'ts'a'i de nú'a gui 'yø'tuabi'_u, pe 'mεfa de rá ñoho ra 'm_ui nu xcrí yopa nte con gatho nú'_u ma'ra to'o xa 'yøt'e xá hño, ma gui hñanga ri thah_a co ndunthi ra johya.

Ra 'bede de 'nara 'ñøhø bi 'ñøt'ango

15 Y nu mi 'yøde njab_u nú'_u ya ja'i mi huhni ja ra mexa, 'na de gue'_u bi 'ñembabi ra Jesu:

—Tengu da johya nú'a to'o ma da hñudi da ñuni de guehni hab_u bí manda Aju_a.

16 Nep_u nura Jesu bi 'ñembabi:

—'Nara pa 'nara 'ñøhø bi 'ñøt'ango ne bi mēhna yá 'bεgo pa da zohna ya ja'i.

17 Nep_u nu mi zø ra ora pa ra nt'oxi, bi mēnpa ra noya co 'nara 'bεgo pa bá embabi gatho nú'_u

xqui mbitabi: “Ya maha 'na, ya bí jabu ra mexa xa nthoqui pa gue'ahu.”

18 Pe gatho nú'u xqui mbitabi bi mudi bi 'ya ra pumbate ngue'a bi 'ñotho yá luga. Nu'a rá mudi bi sipi bi 'ñena: “Gui pungui, pøde hinda za ga ma. Ja núbya dá juadi dá tanga 'nara hai, y mahyoni ga ma ga c'a'tsi.”

19 Ha nu ma'na bi 'ñena: “Stá tanga cut'a nt'ei ya ndamfri, y dí adi gui pungui, hinda za ga ma, ngue'a mahyoni ma ga nu ua da mpefi xá hño.”

20 Ha nu ma'na bi 'ñena: “Ja núbya dá juadi dá nthati, otho ma luga ga ma.”

21 Ha nu mi menga nú'a ra 'bego ja rá hmu, bi xipabi te gá dadi cada 'na nú'u xqui mbitabi. Nu'bú nura hmu xi bi bø rá cue ne bi 'ñembabi rá 'bego: “Rí ma ja ra tai ne ja ya 'ñu de ra hnini ua tsincaua gatho nú'u gui tsupu, gatho ya zi hyoya ne nú'u xa nza yá ndo'yo ne hingui tsa da 'ñani, ne ya doua, ne ya goda, pa ga ñu'me'u.”

22 Ne ya 'mefa nura 'bego bi 'ñembabi rá hmu: “Ya stá øt'a nú'a gá xicagui, pe ponguitho ya hudi de ja ra mexa.”

23 Nepu nura hmu bi 'ñembabi rá 'bego: “Nubyá rí ma ja ya da'ñu ne ya t'uca 'ñu nú'u 'ranga ja ya mbonthi, y gui ja güi tsi gatho nú'u gui tsudi pa da ñuxa nuya hudi ponguitho ja ma mexa.

24 Ngue'a nugui dí ma gue nú'u dá mbitabi ra mudi, ni 'na de gue'u hinda ñuni con guequi.”

Nú'u to'o da za da dena ra Jesu

25 Ndunthi ya ja'i mri dena ra Jesu, y nu'a bi mpants'i ne bi 'ñembabi'u:

26 —Nu'a tó'o ne dua nxadi, mahyoni ma'na da maḍigui que rá dada, ne rá nana, ne rá 'behña, ne yá baṭsi, ne yá cu, ne rá tesε; pe nu'b_u hina, hinda za.

27 Ha nu'a tó'o hinda 'ñei da dengagui masque da 'bedi gatho, hinda za ga øt'e ma nxadi'a.

28 Xi'b_u 'nara ja'i da beni da hyoca 'nara danga ngu, ¿ha gue hinda beni 'met'o te gatho mahyoni pa da uadi da hyoqui?

29 Pe nu'b_u hinda beni 'met'o, ne 'b_u hønse bi fætua rá ua rá ngu, nep_u ya hinda juati, y gatho nú'u to'o da hyandi ma da nthede de gue'a,

30 ne da 'ñena: “Nuna 'ñøhøni hønse bi muta rá 'bεfi, ya himbi za bi juati.”

31 O xi'b_u 'nara nda beni da 'ñøt'atuhni co ma'na rá mindaui nú'a pe'tsa 'nate 'mo ya soldado, ¿ha gue hinda beni 'met'o ua da za da ntate co nú'u 'ret'a 'mo yá soldado?

32 Y nu'b_u da beni 'met'o gue hinda ntate, da menpa ra noya ma'na rá mindaui nú'a bra 'ñe yab_utho, gue ya hinda ntunhui.

33 Hangué nugui dí xi'ah_u, toraza de gue'ah_u nu'b_u hingui tsogui gatho nú'a guí pe'tsh_u, hinda za dua nxadi'ih_u.

Rá ts'εdi ra u

(Mt. 5:13; Mr. 9:50)

34 Nura u xá hño, pe nu'b_u ya bi 'be rá hño, ¿hanja da za da yopa cæqui?

35 Ya hingui ho nixi pa dra thants'a ja ra hai de ya huahi, nixi pa da t'utua ja yá ua ya ndapo, nixi pa ni 'nara t'øt'e ya hinxá hño, hangué dra føtb_u. Nu'a tó'o ja rá t'øde pa da 'yøde, dá 'yøde núna dí ma.

15

Ra 'bede de 'nara zi deti xqui 'medi (Mt. 18:10-14)

¹ Ndunthi ya 'ñatsa nguxboja ne ndunthi ma'ra ya ts'oja'i bi ma bá tsudi ra Jesu pa da 'yøde nú'a mi mañ'a.

² Hangué nuya fariseo ne ya xahnate de ra ley mi ñama'ñu de gue'a, ne mi ena:

—Nuni ra 'ñøhø nzantho ñaui ya ts'oja'i ne ri ñuni con gue'u.

³ Nepu ra Jesu bi xipa 'nara 'bede, ne bi 'ñembabi'u:

⁴—Xi'bu 'na de gue'ahu 'bu gri pe'tshu 'na nthebe ya deti pe 'bu gui 'behu 'na de gue'u, zha gue hingue gui tsohuni nú'u goho'rate ne 'ret'amaguto pa gui maha ja ra mbonthi pa gua hoñhu nú'a xcá 'bedihu asta hingui tsuhu?

⁵ Y nu xqui tsudihu'a gui 'yents'a ja ri xi'nxihu co ra johya ne gui tuxhu.

⁶ Nepu gui zoñhu gatho ri amigohu ne ri 'nanguhu ne gui 'ñembabihu: “Ma ga johyah, ngue'a ya stá tsudi nú'a ma deti stí 'behmaha.”

⁷ Hangué dí xi'ahu, njabutho nehe 'bu 'nara 'yøt'ats'oqui da ñobri, da nja ra johya mahets'i, que nú'u goho'rate ne 'ret'amaguto ya ja'i beni gue 'bui xá hño ne hu yá mui gue hinga mahyoni da ñobri.

Ra 'bede de 'nara boja xqui 'medi

⁸ O ne 'nara 'behña pe'tsa 'ret'a ya boja ne da 'bedi 'na, da tsø ra ñot'i ne da mpaxi 'ramats'u pa da hyoni asta hinda zudi.

⁹ Ha nu sta zɛdi'a, da zohna gatho yá mpadi ne yá 'nangu ne da 'ñembabi: “Ma ga johyah, ngue'a ya stá tsɛdi nú'a ra boja stí 'bɛhmaḥa.”

¹⁰ Hangue nugui dí xi'ah, njabutho nehe 'bɛ 'nara 'yøt'ats'oqui da ñobri, nu'bú yá εnxε Ajuá bí øt'ango nuni mahets'i.

Ra 'bede de ra nanat'ɛ

¹¹ Ra Jesu bi 'ñena nehe:

—'Nara 'ñøhø mi pɛ'tsa yoho yá t'ɛ,

¹² nepɛ nú'a mbatsi bi 'ñembabi rá dada: “Papá, dí ne gui 'racagui nú'a rí 'ñepcagui de nú'a guí pɛ'tsi.” Nu'bú nura dada bi mɛdi bi hecuabi yá hño, ne bi umbabi yá t'ɛ.

¹³ Nepɛ de ya xqui thogui 'raya pa, nú'a ra t'ɛ mbatsi bi munts'a gatho nú'a xqui t'umbabi ne bi hñats'i, ne bi bøni de guehni, bi gɛ rá 'ñu bi ma pa ma'na ra hai yabɛ habɛ bá tegue gatho rá boja ja 'nara 'mɛi xi xmá nts'o.

¹⁴ Pe nu mi degue gatho nú'a mi hɛ, bi nja 'nara danga thuhu ja nú'a ra hai'a, ne nu'á bi mɛdi bi sufri co ra thuhu.

¹⁵ Nepɛ de guehni bi ma bá apa ra 'bɛfi 'nara 'ñøhø de nú'a ra hai'a. Y nura 'ñøhø'a bi umbabi ra 'bɛfi ne bi mɛhni da supa yá ts'ɛdi.

¹⁶ Y ra ora mi ñunga ya ts'ɛdi, nú'á mi nehma da zi nú'a mi tsi'ɛ, ngue'a xi mi tsɛ ra thuhu, pe hinto mi huequi pa da t'umbi te da zi.

¹⁷ Nu'bú nu'á bi beni rá ngu ne bi 'ñena: “Hangu ya mɛfi pɛ'tsa ma dada ja rá ngu, ne bí ja ndunthi te da ts'i, asta pongui. Y nugui, go dí 'youa ya ga tu ra thuhu.

18 Ma ga yopa penga ja rá ngu ma dada, ne ga embabi: Papá, stá øt'a 'nara ts'oqui ja rá thandi Ajuá ne ja ri thandigue.

19 Ya hiní 'ñepcagui gui 'ñengagui ri t'ugui. 'Yøtc'agui ngu 'nadrá 'bεgotho de gue'i; ga embabi njabu.”

20 Nepu nu'á bi gu rá 'ñu ne bi menga pa ja rá ngu rá dada.

Pe ante da zøni, rá dada bi hyandi ne bi huequi, ne bi nest'ihí bá tsudi, y ngu bi nthεui, bi hyufi ne bi zu'tsi.

21 Nepu nura t'u bi 'ñembabi: “Papá, stá øt'a 'nara ts'oqui ja rá thandi Ajuá ne ja ri thandigue. Ya hiní 'ñepcagui gui 'ñengagui ri t'ugui.”

22 Pe nura dada bi 'ñembabi yá 'bεgo: “Bá hahu 'raya he nú'u ma'na strá hño ne hyethu, ne hñu'tsuahu 'nara mfo'yε, ne ti'tuahu.

23 Ne bá tsihu nú'a ra nocandamfri ga hohu ne ga tsihu. ¡Ma ga øthu 'nara ngo dega johya!

24 Ngue'a nuna ma t'u ndí hu ma mui gue ya xqui duhma, pe hina, y nubyá dí ja ra uenda gue ya xa yopa nte. Stí 'bεdi, pe nubyá ya dá yopa handi.” Y nu'á bi mudi bi 'ñøt'ango.

25 Hinga ya'a bi zøhø nú'a ra t'u mada, mbi 'yo ja ra 'bεfi. Pe nu mi zøhø guetbu ja rá ngu, bi 'yøde mi ja ya 'bε'mda ne ya hnei.

26 Nepu nu'á bi ma'ta 'na de nuya 'bεgo pa bi 'yambabi te mi ja.

27 Nepu nura 'bεgo bi 'ñembabi: “Ri cu xa zøhø y nuri dada bi manda bi tho ra nocandamfri ngue'a bi zøhø te rá 'ñentho ha hinte xqui ja.”

28 Pe nú'a ra cu mada xi bi bø rá cue ne himi ne da yut'i. Ha nurá dada bi bøni bi bantebi pa da

yut'i.

²⁹ Ha nu'á bi 'ñembabi rá dada: “Papá, guí p̄asε hangu ya j̄eya stá 'b̄uhui ne dí p̄εp'a'i, ha h̄in-hya'm̄u stá nts'o'yøde de gue'i. Pe ni 'na'qui hinxcá 'raca m̄adi 'nara zi t'axi pa ga tsi'be ma amigo.

³⁰ Pe nubyá, nú'a ri t'̄u xa zøhø, xua dec'a'i ri boja co ya ts'o'b̄ehñ̄a, nu'á h̄a, go asta gá hyopabi ra nocand̄amfri.”

³¹ Nep̄u nurá dada bi 'ñembabi: “Ma zi t'̄u'i, nu'í nz̄antho guí 'b̄ui con guequi, y gatho nú'a dí p̄ε'tsi, ri m̄eti nehe.

³² Pe nubyá, mahyoni ga johyah̄u ne ga øth̄u 'nara ngo, ngue'a ri cu ndí hu ma m̄ui gue ya xqui duhm̄a, pe nubyá pa guequi dí ja ra uenda gue ya xa yopa nte. Y stí 'b̄ehm̄ah̄u, pe nubyá ya dá yopa hanth̄u.”

16

Ra 'bede de 'nara 'b̄etri mi j̄u ndunthi ra boja

¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Mi 'b̄ui 'nara 'ñøhø xi mrá rico ne mi 'b̄ui 'nará 'b̄etri. Y ra hmu xqui sipabi gue nú'a ra 'b̄etri mi j̄umpa ndunthi rá boja.

² Nu'bá nura hmu bi zohna nú'a ra 'b̄etri ne bi 'ñembabi: “Xa sicagui 'raya noya de gue'i. Hangué dí ne gui dacagui ra uenda de ri 'b̄efi, ngue'a ya hindí ne gui sigui gui p̄εpcagui.”

³ Nep̄u nú'a ra 'b̄etri bi bense ja rá mfeni, ne mi ena: “Xibya, ¿te ga øt'e? Ma hmu ma da hñaga ra 'b̄efi, ha otho ma ts'edi pa ga p̄ε ya hai, y ri 'raca ra 'b̄etsa 'b̄u ga m̄p̄eti.

⁴ A, nubyá h̄a, ya dá beni te ma ga øt'e. Ma ga hongu ra modo pa da m̄acagui nú'u to'o tupabi ma

hmu, pa da 'raca nsequi ja yá ngu nura pa'a da thagagui ra 'bɛfi de guecua.”

⁵ Nepu nu'á bi zohna 'rama'na nú'u to'o mi tupabi rá hmu. Nu'a ra mɛdi bi 'yambabi ne bi 'ñembabi: “¿Hangu guí tupabi ma hmu?”

⁶ Nu'bú nu'á bi datuabi bi 'ñena: “Dí tupabi 'na nthebe barri ra aceite.” Ha nura 'bɛtri bi 'ñembabi: “Jaua ra hɛ'mi habu huts'i hangu guí tupa ma hmu, y dama hyoqui ma'na habu di ma gue hɔnse nde nthebe barritho gui tu.”

⁷ Nepu nu'a ma'na bi 'ñembabi: “Xi'a'i, ¿hangu guí tugue?” Nu'á bi 'ñena: “'Na nthebe huada ra trigo.” Nepu nú'a ra 'bɛtri bi 'ñembabi: “Nehe jaua ra hɛ'mi habu huts'i hangu guí tupa ma hmu. Hyoca ma'na habu di ma gue hɔnse goho'rate gui tu.”

⁸ Nepu nura hmu bi 'ñe'tsua rá nsu nú'a ra ts'o'bɛtri ngue'a bi dama nti rá mfeni pa bi gohi xá hño co nú'u to'o mi tu ya thai. Hangue njabu nuya meximhai xi ya nimfeni pa da gohi xá hño co yá mimeximhaiui, pe nú'u xa gamfri Ajuá hinguí ø'te njabu.

⁹ Pe nugui, nu'a dí xi'ahu, masque ra boja da za da hyat'a 'na, pe nehe co nú'a ra boja'a ogyá mit'ihu, faxhu nú'u ja te ø'tua ra 'bɛdi, pa njabu gui ntsixhu'u, pa nu sta uadi ri tehu de guecua ja ra ximhai ne sta uadi da thogui ra boja, nu'bú ma da t'a'ahu 'nara hoga 'ñehe nu xcri tsøñhu mahets'i habu bí ja ya hoga 'mɛi pa nzantho.

¹⁰ Nu'a tó'o hinguí cøni masque 'na tui ra boja xa t'umbi da su, nehe hinda gøni 'bu da t'umba ndunthi ra boja pa da su. Nu'a tó'o cøni de nú'a 'na tui xa t'umbi pa da suhma, nehe da gøni 'bu da t'umba ndunthi pa da su.

11 Hangué nuguí dí xi'ah_u, 'b_u guí cõñ_u ya hño de nuua ja ra ximhai nú'_u xa t'a'ah_u pa guí suhma_u, ¿to'o da gamfri de gue'ah_u pa da 'ra'ah_u ya hño de mahets'i pa guí suhma_u?

12 Nu'b_u hingui pah_u guí suh_u nú'a hingrí metih_u, ¿hanja da za da t'a'ah_u nú'a rí 'ñep'a'ih_u pa guí suh_u?

13 Ni 'nara 'bεgo hinda za da mεpabi yoho ya hmu, ngue'a njab_u da za da ɯtsa 'na, ne go da ma_uhí nú'a ma'na, o nzantho go di pεpabi 'na, y nu ma'na hina. Njab_u nehe hingui tsa guí pεpabi_u Aju_u ne da 'yoda ri mfenih_u ra boja.

14 Ha nuya fariseo xi mi ho da mε'tsa ndunthi ra boja ne mi 'b_uhni mi huxa nt'øde'_u nú'a bi m_unga ra Jesu ne xi mi enda yá thede'_u.

15 Ha nura Jesu bi 'ñembabi'_u:

—Nu'ah_u ri hnequi 'ñena 'na xi gyá hoja'ih_u, pe hõnse pa guí pønga ri hmih_u ja yá thandi ri miqu'eih_u, pe Aju_u pat'athoh_u ri mfenih_u te rá 'bε'a guí beñ_u, hangué 'b_u guí ne guí pønga ri hmih_u ja yá thandi ri miqu'eih_u, hingui tsa guí pønga ri hmih_u ja rá thandi Aju_u.

Rá ley ra Moise ne ra hoga nt'øde de rá hmanda Aju_u

16 Desde ante da zøhø ra Xuua Xi'tsate ya nguí pε'tsuah_u rá ley ra Moise ne nú'a xqui m_unga ma'ra yá 'mehni Aju_u. Y desde bi zøhø ra Xuua asta nubya xcá 'yøh_u xa si'ah_u ya noya dega hoga nt'øde de hanja go ri manda Aju_u, y njab_u ndunthi xa 'yøt'a ra ts'edi da y_ut'i nu hab_u ri manda Aju_u.

17 Masque mahets'i ne ra ximhai hingui hei pa da uadi, pe ni 'nara noya nú'a xa t'ofó ja rá ley Ajua hinda njabutho, pe'tsi da njabuh ngu nú'a ma.

Ra Jesu bi ma de ra nxuni
(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

18 'Buh 'nara 'ñøhø da nxungüi rá 'behña pa go da nthatui ma'na ra 'behña, nú'a ra 'ñøhø'a ya bi 'yøt'a 'nara ts'oqui. Y nu'a tó'o da nthati co 'nara 'behña xa nxungüi rá dame, ne'a ya bi 'yøt'a 'nara ts'oqui.

Ra Jesu bi ma de 'nara 'ñøhø ra rico ne ra Lasaro

19 Mi 'bui 'nara 'ñøhø xi mrá rico, ne xi mri hñe xá hño co 'raya hoga dutu xi mahotho. Y mi øt'ango hyastho ja rá ngu co ndunthi ra nthoqui.

20 Ne mi 'bui 'nara zi meti mrá thuhu ra Lasaro xi mrá hyoya, xqui hñuhni ja rá gosthingu nú'a ra rico. Ne mi tsu 'nara hñeni mi 'ya maxøgue rá ndo'yo,

21 ne asta ya tsat'yo mi te'tsuabi habuh mi 'ya. Y nú'a ra zi 'ñøhø'a mi nehma xa zi nú'a mi tagui de ja rá mexa nú'a ra rico.

22 'Nara pa bi du ra zi hyoya, y ya enxε de mahets'i bá ehe e bi zits'i pa bá 'buhui ra Abrá nuni mahets'i. Nepuh 'mefa bi du nehe nú'a ra rico, ne bi t'agui.

23 Y de mi oni nú'a ra rico ja ra nidu xi mri sufri ndunthi, nepuh nu'a bi guxa yá da ne bi hyandi de yabuh ra Abrá ya mi 'buhui ra Lasaro nehe.

24 Nepuh nura rico bi ma'ti ne bi 'ñembabi: “Ma dada'i Abrá, dá nja ri nthecate de guequi, bá pehna ra Lasaro da pobo qué yá dedo co 'na zi tui ra dehe pa e da pobo qué ma jane, ngue'a xi dí sufri ndunthi nuua ja ra tsibi.”

²⁵ Ha nura Abrá bi 'ñembabi: “Amigo, beni gue nu'i nú'b_u nguí 'b_ui ja ra ximhai xi nguí 'b_ui xá hño, ha nura Lasaro mi sufri ndunthi ra hño_{ya}. Pe nubyá nuní 'b_ui xá hño de guecua, ha nu'i go guí sufri_{bya} nú_b_u hab_u guí 'b_ui.

²⁶ Ha nixi da za da mab_u ra Lasaro, ngue'a ja 'nara hñe madetho xi xá hñe. Hangué nu'_u 'b_ucua hinda za dí mab_u, ha nu'_u bí 'b_upr_u, hinda za dí 'ñecua nehe.”

²⁷ Nep_u nú'a ra rico bi 'ñena: “Ma dada'i Abrá, nu'bú dí bante'i guí pehna ts'_u ra Lasaro ja rá ngu ma dada

²⁸ hab_u bí 'b_ui má cut'a ma cu, pa da zofu pa hinda zøhø de guecua ja ra nidu, e da sufri ngu dí sufriga.”

²⁹ Pe nura Abrá bi 'ñembabi'a: “Nu'ú ya bí pε'tsa nú'a bi 'yofu ra Moise ne nú'a bi 'yofu ma'ra yá 'mehni Ajuá. ¡Go dá 'yøte'ú!”

³⁰ Pe nura rico bi 'ñena: “Hahā majuañi guí mā, nú'i ma dada'i Abrá, pe nu'b_u guí pehna 'na de nú'_u xa du, nu'ú dí pa_{di} da 'yøte ne da ñobri.”

³¹ Pe nura Abrá bi 'ñembabi: “B_u hingo xa 'yøte nú'a bi mānga ra Moise ne ma'ra yá 'mehni Ajuá, nixi da ne da gamfri nú'a da xipabi nú'a di yopa nte de ja ra du.”

17

Ra Jesu bi mā gue ga nsuh_u pa hinga japh_u da 'yøt'a ya ts'oqui ma'ra

(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

¹ Ra Jesu bi 'ñembabi yá nxadi:

—Nzantho da nja 'raya t'øt'e pa da japi da nts'oca ya ja'i, pe jhucate nú'a ra ja'i to'o da japi da 'yøt'a 'nara ts'oqui ma'na!

² Ma'na xá hño nú'a ra ja'i'a dra ts'utuahma 'nara do strá hñu ja rá 'yuga ne dra føta ja ra ndehe, pa te hønse da japi da 'yøt'a ra ts'oqui ma'na rá miq'u'eiuí nú'a hinxa zeditho rá jamfri.

³ Hangué nuguí dí xi'ahu gui nsuh. Nu'bu 'nari cuhu da 'yøt'ahu 'nara nts'o'mui, zofoh, hñacuahu. Nu'bu da ñobri, pumbabih.

⁴ Masque da 'yøt'ahu ra nts'o'mui yoto 'mi'qui de ra pa, ne 'bu da 'ñehe da 'ya'ahu ra pumbate cada ra 'mi'qui, pumbabih.

Ra jamfri ngu 'nara zi nda dega mostasa

⁵ Ha nuyá apostol ra Jesu bi 'ñembabi:

—Xupca ma jamfrihe.

⁶ Nepu ra zi Hmu Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'bu xi majuani gri pe'tshu ra jamfri masque ngu 'nara zi nda dega mostasa rá ndanguí, nu'bu da za gui 'ñembabih nuna dangá 'bai gá za: “C'uts'i de habu gui 'bai ne rí ma gui nt'ut'a ja ra ndehe,” ha nura za'a da 'yøt'a'ih co nú'a ri jamfrih.

'Nara 'bego rí 'ñepi da mepa rá hmu, hingo dra 'bepi

⁷ Ra Jesu bi 'ñembabi nehe'u:

—'Bu 'nara ja'i di 'bu 'nará 'bego xqui menga 'befi ja ra huahi o ra 'ba'yo, zha gue da t'embabi 'bestho: “Thogui hñudi gui ñuni”?

⁸ Hina. Nu'á da t'embabi: “'Met'o gui hoca ra nt'oxi, ne hñoquigue pa gui 'raqui te ga tsi. Nepu 'mefa gui ñunigue nehe.”

9 ¿Ha guí beñh_u da t'umba njamadi ra 'bego de nú'a 'berpabi da 'yøt'e? Hina.

10 Njab_u nehe nu xcrí juah_u gui peph_u rá 'befi Aju_a xa 'berp'ah_u, rí 'ñepi gui 'ñeñh_u: “Hini 'ñepcahe gui 'yacje ra jamadi ngue'a 'nadyá 'begothohe ne hønse stá pehe nú'a mri 'ñepcaguihe ga pehe.”

Ra Jesu bi 'yøthe 'ret'a ya 'ñøhø mi tsudi ra lepra

11 De guehni bi thogui ra Jesu bi sigui rá 'ñu pa mri ma Jerusale, bi 'ranga madetho de yoho ya hai, 'na rá thuhu Nsamaria, ha nu ma'na Galilea.

12 Y ya de mi ma da zønga ja 'nara zi hnini, bi bøni pa bá tsudi'a 'ret'a ya 'ñøhø mi tsudi ra lepra nú'a mi tsit'atho ra ngø, ne nu'ú bi gohi zi yabutho de gue'a, ngue'a xuá nts'uni yá hñeni.

13 Nep_u bi ma'ti'u bi 'ñembi:

—Jesu, ma zi Xahnate'ihe, dá nja ri nthecate de guecje.

14 Nep_u nu mi hyanda ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—Rí maha ua 'ñudih_u ja ya macja.

Nep_u nu'ú bi ma, ne de má 'ñu bi ñani de yá hñeni'u.

15 Y 'na de gue'u de mi za gue bi ñani, bi mengui mi xøcambeni Aju_a co ya hmafi.

16 Ne bi ndandiñahmu ja rá ua ra Jesu ne bi megui rá hmi asta ja ra hai pa bi umba njamadi ngue'a xqui 'yøthe'a. Y nú'a ra 'ñøhø'a mrá me Nsamaria.

17 Y nura Jesu bi 'ñani ne bi 'ñena:

—¿Ha gue hingue mi 'ret'a bi ñani? ¿Hab_u bi ma nú'u má guto?

18 ¿Ha gue hønse núni hingrá me Israel bá pengui ri xøcambeni Aju_a?

19 Nep_u ra Jesu bi 'ñembabi nú'a ra 'ñøhø:
—'Bai rí ma, ya xcá ñani ngue'a xcá camfrigui.

Ra Jesu bi ma de rá 'ñehe rá hmanda Ajuá
(Mt. 24:23-28, 36-41)

20 Nep_u ya fariseo bi 'yambabi ra Jesu ha'm_u mi ma da zøhø rá hmanda Ajuá nuua ja ra ximhai. Nep_u nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Nurá hmanda Ajuá hinga 'nara t'øt'e pa da hnequi.

21 Nixi da za da t'eñ'ah_u: “Xi jaua”, o “Bí jani”. Nurá hmanda Ajuá ya xa zøhø ne ya 'b_ui con gue'ah_u.

22 Nep_u nu'á bi 'ñembabi yá nxadi nehe:

—Ma da zøhø ra pa gui neh_uma_u gui hyanth_u da zøhø 'bestho nú'a ra danga pa, pa gui hyanth_u da yopa 'ñehe pa da nda Nú'a To'o e bi Nja'i, pe hindi tat'atho ya pa pa gue'a.

23 Ne ma da t'eñ'ah_u: “Xi 'b_ucua”, o “Xi bí 'b_uhni”. Pe oxqui pah_u ma gui c'a'tsh_u, ne oxqui t_uni_u nú'u to'o da xi'ah_u njab_u.

24 Ngue'a ngu guí hanth_u 'nara huei nú'a masectho da yot'i maxøgue mahets'i, ma da njab_u nehe nú'a ra pa'a stua yopa pengui Nú'a To'o e bi Nja'i.

25 Pe mahyoni 'met'o da thogui ndunthi ya ts'othogui. Ne ma da tsa gatho ya ja'i nú'u 'b_ui de nuya pabya.

26 Ngu nú'a bi nja de nuya pa'u de mi 'b_ui ra Noé, ma da njab_u nehe nu stua yopa ehe Nú'a To'o e bi Nja'i.

27 Nu'ú mri ñuni, mi tsithe, ne mi øt'a nthati ngu xi yá nzai, ne hinte mi jamasu'u asta nura pa'a bi

yut'a ra Noé ja ra arca, ne mi damfri'ᵤ bi ñuxa ra dehe maxøgue ra ximhai, y gatho ya ja'i bi jat'i.

28 Bi njabᵤ nehe nuya pa'ᵤ mi 'bᵤ ra Lot. Ya ja'i mi øt'e ngu xi myá nzai, mi ñuni mi tsithe, mi mpa ne mi ntai, mi mpot'i ne mi høngu.

29 Pe nu de mi bønga ra Lot de ra hnini Sodoma, bi 'ua ya tsibi ne ra asufre, y bi du dega nzat'i gatho ya ja'i de nú'a ra hnini'a.

30 Ma da njabᵤ nehe nú'a ra pa'a stua yopa pengui Nú'a To'o e bi Nja'i.

31 De nura pa'a, 'bᵤ 'na di 'ba ja ra patio de rá ngu, hinda yut'a mbo rá ngu pa da hñats'i nú'a te di pe'tsi. Y nu'a tó'o di 'yo ja rá huahi, ya hinda yopa menga ja rá ngu.

32 Benihᵤ de hanja bi ndo'u rá 'beñña ra Lot ngue'a bi ñegui bi hyanda nú'a ra hnini bi zopᵤ.

33 Nu'a tó'o ne da su rá te, da 'bedi, pe nu'a tó'o da unga rá te po rá nguequi, nu'a ma da me'tsa ma'na ra hoga te pa nzantho.

34 Nehe dí xi'ahᵤ gue nú'a ra xuui'a 'bᵤ yoho di 'bonga 'nadbᵤ ja yá aha, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui.

35 'Bᵤ yoho ya gani di cuni mahyεgui, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui.

36 'Bᵤ yoho ya 'ñøhø di 'yo ja yá 'befi 'nadbᵤ ja ra huahi, 'na da ts'its'i, ha nu ma'na da ts'ogui.

37 Nu mi 'yøde njabᵤ ya apostol bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—¿Habᵤ ma dua nja nú'a gá ma, ma zi Hmu'ihe? Nepᵤ nu'a bi dadi ne bi 'ñembabi'ᵤ:

—Nuni habᵤ di 'beni nú'a xa du, ja ma da munts'ni ya pada pa da zi'ᵤ.

18

'Nara nzaya co 'nara viuda

¹ Ra Jesu bi xipa 'nara 'bede yá nxadi gue mahyoni da 'yapabi Ajuá nzantho nsinque da zabi.

² Ne bi 'ñembi:

—Mi 'bui 'nara nzaya ja 'nara hnini, himi tsu Ajuá ne ni 'nara ja'i himi tsu.

³ Ne de nú'a ra hnini'a mi 'bui 'nara viuda nehe, nzantho mi pa da c'a'tsa nú'a ra nzaya pa da ñani de rá ncontra'a.

⁴ Pe bi thogui ndunthi ya pa nura nzaya himbi umba ra mfats'i nú'a ra viuda. Pe 'mefa bi 'ño rá mfenise nú'a ra nzaya ne bi 'ñena: “Masque nugui hindí tsu Ajuá, nixi 'nara ja'i hindí tsu,

⁵ pe hingo rá ngue'a ma ga øta nú'a xica ra viuda, pa hingue xi stí tsøtcatho ma mui.”

⁶ Ra zi Hmu Jesu bi 'ñena:

—Guehna bi mąnga nú'a ra ts'o nzaya.

⁷ Xihmą Ajuá, ¿ha gue hinda ñani nú'u to'o xa huahni, nú'u apabi'a ma pa ra xuui? ¿Ha gue hinda mats'i 'bestho'u?

⁸ Dí xi'ahú gue há, 'bestho da mats'i. Xi sta yopa mengui Nú'a To'o e bi Nja'i, ¿ha gue da zadı ndunthi to'o di camfri 'bú? Ya hina.

'Nara fariseo co 'na de nuya 'ñatsa nguxboja

⁹ Ra Jesu bi mąnga ma'na ra 'bede pa nú'u to'o ri 'ñets'i gue ya hoja'i ne xi ya denate, ne bi 'ñena:

¹⁰ —Yoho ya 'ñøhø bi ma ja ra nija pa da 'yapabi Ajuá, 'na mrá fariseo, ha nu ma'na mrá 'ñatsa nguxboja.

¹¹ Ha nura fariseo bi 'yapabi Ajuá má 'bai ne mi ena njaua: “Dí jamadı ma Zidada'i, ngue'a nugui

hindí nja ngu ya 'yøt'ats'oqui, ya be, ya ts'o'mui ne ya zinga medinthati, nixi dí nja ngu nuni ra 'ñatsa nguxboja 'bahni.

¹² Nugui dí ayuna yo'qui ra semana, ne nzantho dí 'ra'a 'rɛt'a centavo cada ra bexo nú'a dí taha,” njabu bi 'ñena.

¹³ Pe nú'a ra 'ñatsa nguxboja bi gohi ts'u zi yabu de ra fariseo, ne nixi bi ne bi guxa yá da pa mahets'i ngue'a mi padi gue xi mrá nduts'oqui, pe xi mi apabi Ajuá con gatho rá mui ne mi ena: “¡Ma Zidada'i, dá nja ri nthe cate de guequi, ngue'a xi majuani nugui 'nadrá danga 'yøt'ats'oqui!”

¹⁴ Hangu bi 'ñenga ra Jesu:

—Dí xi'ahu gue nú'a ra 'ñatsa nguxboja bi zudi ra pumbate de yá ts'oqui, ne bi menga ja rá ngu ya hinte má ts'oqui mi tu. Pe nura fariseo himbi zudi ra pumbate de yá ts'oqui. Ngue'a nu'a tó'o ri 'ñexasɛ, nú'á go gue'a ma da 'bɛ rá tsa. Ha nu'a tó'o hini 'ñexasɛ, nú'á 'mɛfa ma da t'e'tsua rá nsu.

Ra Jesu bi japa ya batsi

(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Bá ts'impabi ya zi batsi ra Jesu pa da hñuxa yá 'yɛ ne da japabi'u. Pe nu mi hyanda njabu yá nxadi bi zui nú'u to'o mri zi yá batsi.

¹⁶ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'u:

—Hophu ya batsi da e da zucagui, oguí hacuah, ngue'a nu'u tó'o da 'mui ja rá hmanda Ajuá, mahyoni da nja ngu nuya ya zi batsi.

¹⁷ Nehe dí xi'ahu gue nu'a tó'o hinda nja ngu 'nara zi batsi pa da 'mui ja rá hmanda Ajuá, hinda za da yut'a ja rá hmanda Ajuá.

'Nara rico bi ñaui ra Jesu
(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Ne de gue'a 'nara nda de ja ra nija bi 'yambabi ra Jesu ne bi 'ñembi:

—Nu'i Xahnate, 'nagra hoja'i, ¿te da za ga øt'e pa ga tsudi ra te pa nzantho?

¹⁹ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja gui engagui gue dra hoja'i? Jo'o ma'na ra hoja'i, hønse Ajuá.

²⁰ Nu'i gui padi xá hño ya hmanda de ra ley habu ena: “Oxqui ntsinga medinthati, oxqui nhyote, oxcrímpe, ne oxqui ja'tsua ya nc'uamba ri miq'u'eiu, ne umba ra t'equ'e'i ri dada ne ri nana ne su'u.”

²¹ Ha nú'a ra 'ñøhø bi 'ñena:

—Gatho núyá stá øt'e desde ndí batsi.

²² Ha nu mi 'yøde ra Jesu njabu, bi 'ñembabi:

—Ri 'bædi gui 'yøt'a ma'na. Rí ma gui pa gatho nú'a gui pε'tsi, ne gui hecuabi ya hyoya. Njabu ha, ma grí tsudi ya hño de mahets'i. Ne bá ehe gui tengagui.

²³ Pe nu mi 'yøde njabu nú'a ra nda xi bi du rá mai ngue'a xi mrá danga rico.

²⁴ Nu mi hyanda ra Jesu gue xi bi du rá mai, bi 'ñena:

—¡Xi xá hñei da yat'a 'nara rico ja rá hmanda Ajuá!

²⁵ Ma'na hingui hei da thogui 'nara danga mbo'ni ngu ra cameyo ja rá gu 'nara 'yofri que 'nara rico da yat'a ja rá hmanda Ajuá.

²⁶ Ha nú'u to'o bi 'yøde nu mi mangu njabu, bi 'ñena:

—Nu'bu njabu, ¿to'o'a da za da mpøhø?

²⁷ Nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nu'a jampabi xá hñei ya ja'i, pa Ajuá otho 'nara t'øt'e strá hñei.

²⁸ Nepu nura Pedro bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, nuje stuá tsoguihe gatho nú'a ndí pe'tshe pa go stuá ten'ahe.

²⁹ Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Majuani dí xi'ahu, nu'a tó'o da zogui rá ngu, o rá dada, o rá nana, o yá cu, o rá 'behña, o yá bāsi po rá ngue ra maça noya,

³⁰ nu'á ma da hñani nuua ja ra ximhai ma'na ndunthi que nú'a xa zogui, ne 'mefa ma da hñanga ra te pa nzantho nuni mahets'i.

Ra Jesu bi yopa ma de rá du

(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹ Y nura Jesu bi 'ueque 'nambu nú'u 'ret'amayoho yá nxadi, ne bi 'ñembabi:

—Nubya grá maha pa Jerusale habu ma da nja ngu nú'a xa 'yofo yá 'mehni Ajuá de nú'a ma da thogui Nú'a To'o bi e bi Nja'i.

³² Ma da t'ent'ua ja yá 'ye ya ja'i nú'u hingyá me Israel, ne nu'ú ma da 'yø'tua ra nt'eni, ne ma da ñama'ñu de gue'a, ne ma da zots'i.

³³ Nu'ú ma da na'mbi nepu da hyo, pe nurá hñupa ma da yopa nte de ra du ma'na'qui.

³⁴ Pe nuya nxadi himi tso yá mfeni de nú'a mi xipabi ra Jesu, nixi himi tsa da badi'u de nú'a mi mañ'a.

Ra Jesu bi 'yøthe 'nara goda nuni Jericó

(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

³⁵ De ya mi ma da zønga ra Jesu ja ra hnini Jericó, mi huhni 'nara goda ja ra 'ñu, mi peti.

³⁶ Ha nu mi 'yøde'a gue mi pani ndunthi ya ja'i, nu'á bi 'ñani te rá 'be'a xqui nja.

³⁷ Nepu nu'á bi sipabi gue mi pani ra Jesu me Nasare.

³⁸ Nu'bú nu'á bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—iNu'i Jesu, rá T'u'i ra nda Davi, dá nja ri nthe-cate de guequi!

³⁹ Ha nuya ja'i mri 'bet'o mi tsui ne mi embi gue da go'ta rá ne, pe nu'á ma'na mri mafi nts'edi ne mi ena:

—iRá T'u'i ra Davi, huegagui!

⁴⁰ Nepu ra Jesu bi gohi bi 'mai ne bi mɛhni to'o bá tsi. Y nu mi zøhø habu mi 'bai'a, bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

⁴¹ —¿Te guí ne ga ø't'a'i?

Ha nura goda bi dadi ne bi 'ñena:

—Dí ne ga handi, Ndada.

⁴² Y ra Jesu bi 'ñembabi:

—iNubya ha xa njabu ngu nú'a guí ne! Xca ñani ngue'a xca camfrigui.

⁴³ 'Bestho ra ora'a ra goda bi za bi hyandi, ne bi dena ra Jesu, mi xøcambeni Ajuá. Y gatho nú'u ya ja'i bi hyandi njabu, ne'u bi xøcambeni Ajuá nehe.

19

Ra Jesu co ra Saqueo

¹ Nepu nura Jesu bi yat'a ja ra hnini Jericó ne mri 'yo mi thogui made ra hnini.

² Ne de guehni mi 'bu'nara 'ñøhø xi mrá rico mrá thuhu ra Saqueo, gue'a mrá nda de nuya 'ña'tsa ngu'xboja.

³ Nura Saqueo mi ne da hyanda ra Jesu pa da badi to'o'a, pe himi tsa ngue'a himrá he'tsa ja'i y

mi ľňoui ndunthi ya ja'i ra Jesu, hangue himi tsa da hyandi'a.

⁴ Nepu nu'á bi nest'ihí bi 'met'o bi bøxa maña ja 'nara danga 'bai gá za pa da za da hyanda ra Jesu, ngue'a ja ma dí 'rani'a.

⁵ Nu mi thogui ra Jesu de guehni, bi hyandi gue ja mi tøhni'a. Ne bi 'ñembabi:

—Nu'i Saqueo, bá dama cai, ngue'a nubya dí ne ga tsøñ'a'i ja ri ngu.

⁶ Nepu nura Saqueo mant'a bi dama gai ne co ndunthi ra johya bi zixa ra Jesu ja rá ngu.

⁷ Ha nu mi hyanda njabu ya ja'i, bi mudi bi nõñ'u ra Jesu ngue'a bi ma bá cut'a ja rá ngu 'nara ts'oja'i.

⁸ Nepu nura Saqueo bi 'ñembabi ra Jesu:

—Ma zi Hmu'i, ma ga hecua ya hyoya made de numa hño dí pe'tsi, ne 'bu to'o stá hat'i, ma ga ju'tua goho 'mi'qui de nú'a stá hat'i.

⁹ Ha nura Jesu bi 'ñembabi:

—Núbya rapaya xa zøhø ra mpøhø nuua ja ri ngu, ngue'a ne'i xqui 'ñehe desde yá ja'i ndu ra Abrá.

¹⁰ Ngue'a Nú'a To'o bi e bi Nja'i, bá ehe pa da hyoni ne da pøhø nú'u xa 'medi.

Ra 'bede de nú'u 'ret'aya 'bego co 'ret'aya boja

¹¹ Nu mi uadi bi mąnga ra Jesu njabu, bi mudi bi xipabi ya ja'i 'nara 'bede, ngue'a ya mi ma da zønga Jerusale y nú'u ya ja'i mi hu yá mui gue mi ma da hnequi 'bestho rá hmanda Ajuu nu stí zøni.

¹² Hangue nura Jesu bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø mrá t'u 'nara nda. Nú'á bi ma yabu ja ma'na ra hnini pa da thuts'i dega nda ja rá hai, nepu da yopa mengui pa da nda.

13 Pe ante da ma'a, bi zohna nú'u 'ret'a yá 'bego pa da umbabi 'ra 'nara boja, y mahyεgui rá ndunthi bi umbabi cada 'na de gue'u. Nepu bi 'ñembabi: “Yøthu ra thoni co nú'a dá 'ra'ahu pa da xu ri bojahu asta hinga pengui.” Ne bi gu rá 'ñu bi ma.

14 Pe nú'u ya ja'i de rá hai nú'u to'o mi utsa, bi mehna 'raya 'mehni pa da ma nehe habu mri ma'a pa xama hinxa thuts'i dega nda de yá hai'u.

15 Pe nu'a bi t'umbabi ra ts'edi pa da nda, ne bi menga ja rá hai. Ha nu mi zøhø'a bi manda bi ts'ohna gatho nú'u to'o xqui umbabi ra boja, pa da badi hangu xqui dahá cada 'na de gue'u.

16 Nu'a rá mudi bi zøhø bi 'ñena: “Nú'i ri t'equ'ei Nda, nuri boja gá 'raqui xa xu má 'ret'a yá ndunthi de nú'a gá 'raqui.”

17 Ha nura nda bi 'ñembabi: “Xá hño, xi grá hoga 'bego, xcá japi xa xu nú'a 'na tui dá 'ra'i. Nubya ma ga hux'a'i dega nda pa gui manda 'ret'a ya hnini,” bi 'ñembi.

18 Ha nu'a ma'na ra 'bego bi 'ñena: “Nú'i ri t'equ'ei Nda, nuri boja gá 'raqui xa xu má cut'a yá ndunthi de nú'a gá 'raqui.”

19 Nu'bú ra nda bi 'ñembabi nehe: “Ne'i ma ga hux'a'i dega nda pa gui manda cut'a ya hnini.”

20 Nepu bi zøhø nú'a ma'na bi 'ñembabi: “Nú'i ri t'equ'ei Nda, jaua ri boja núna gá 'raqui. Dá tu'ti ne dá pe'tsi xá hño pa hindá 'bedi.

21 Dá ntsu xa bø ri cue ngue'a nu'i guí japi da mpefi 'na ndunthi, ne guí ju guí pe'tsi nú'a hingo xcá pefi, ne guí xofo nú'a hinxcá pot'i.”

22 Nepu nura nda bi 'ñembabi: “Nu'i 'nagra ts'o'bego, co nú'a ri noya gá ma gá nts'oquise. Nu'bu gá padi gue dri ja'ahu gui mpehu nts'edi ne

dí j_u dí p_e'tsi nú'a hinstá p_efi, ne dí xofo nú'a hinstá pot'i,

²³ nu'bú ḡhanja hingá tsogui ma boja ja ra banco pa xa xu rá th_hh_h?"

²⁴ Nep_u bi 'ñembabi nú'u ma'ra ya 'bego mi 'b_uhni: “Hñ_hamf_u nú'a ra boja ne umbabih_u nú'a to'o bi xu 'r_et'a 'mi'qui rá ndunthi ra boja.”

²⁵ Pe nu'ú bi 'ñembabi: “Nú'i ri t'equ'e_i Nd_a, pe nu'á ya p_e'tsa 'r_et'a ya boja.”

²⁶ Ha nura nd_a bi d_ad_i ne bi 'ñena: “Dí xi'ah_u gue nu'a tó'o p_ad_i da xu nú'a t'umbi, da t'umbabi ma'na, pe nu'a hingui p_ad_i da xu nú'a t'umbi, da th_hambabi nú'a ts'_u di p_e'tsi.

²⁷ Ha nú'u ma ncontra himi ne gue go ga nd_a, bá tsinc_hh_uua gatho, ne hyoh_u ja ma thandi.”

Ra Jesu bi y_ut'a Jerusale

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸ De mi uadi bi m_anga njab_u ra Jesu, bi thogui gá ma pa Jerusale.

²⁹ Y de ya mi ma da z_onga ja ra hnini Betfage ne ra hnini Betania, gueta ra t'øhø rá thuhu 'bo Olivo, bi m_ehna yoho yá nxadi,

³⁰ ne bi 'ñembabi:

—Rí maha ja nuni ra hnini bí jani, ne nu xcrí tsøñh_uni ma gui ts_uh_u 'nara zi burru di th_hat'i de guehni, nú'a hinto xa tøguetho. Gui xo'th_u ne ua tsinc_hh_uua.

³¹ Nu'b_u to'o da 'yan'ah_u hanja guí xo'th_u, 'ñembabil_u: “Ma zi Hmuhe bí honi.”

³² Nep_u nú'u yoho yá nxadi bi ma ne bi z_udi ngu xqui xipa ra Jesu.

³³ Y ts'a mi xo'ti'_u, nú'u to'o myá meti bi 'ñembi:

—ḡTe gui japh_u ra burru guí xo'th_u?

34 Nep_u nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Ma zi Hmuhe bí honi.

35 Nu'bú bi ts'i'tsuabi'a nura zi burru, ne nu mi zòni'ú bi xi'tsua yá pat'i'ú pa bi togue'a.

36 Ne de mri ne ra 'ñu ra Jesu, ya ja'i mi haça yá pat'i pa mi pogue ja ra 'ñu hab_u mi thogui'a.

37 Ne nu mi donts'a ja ra t'òhò 'bo Olivo pa da gai, gatho nú'ú mri ðeni'a bi mudi bi mafi co ra johya ne mi xocambeni Ajuá ngue'a xqui hyant'ú ya danga nt'udi nú'ú xqui 'yòt'a ra Jesu.

38 Ne mi ena'ú:

—¡Njapi ra danga Nda nuni xuá menciah_u Ajuá! ¡Xi rá nsunda ra hoga'mui nuni mahets'i, ne ma da njab_u de guecua ja ra ximhai nehe! ¡Xi rá nsunda Ajuá!

39 Nep_u 'ra de nuya fariseo mi pani ja ya ja'i bi 'ñembabi ra Jesu:

—Xahnate, dí nehe gui hñacua nuy_u ya ja'i grí 'ñoui, hinda mafi.

40 Pe nura Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Dí xi'ah_u gue nu'b_u núy_u da go'ta yá ne, nu'bú da za da mafi asta ya do.

41 Nu mi zòhò ra Jesu gueta ra hnini Jerusale, bi hyandi ne bi huequi ne bi nzoni,

42 bi 'ñena:

—¡Nu'ah_u me Jerusale, 'b_u di tsohma ri mfenih_u gue xa zòhò ra pa pa gui mpòhòhma_u! Pe nubyá hinda za gui pah_u, ngue'a xra t'ac'a ri mfenih_u.

43 Ma da zò ya pa xá nts'o pa gue'ah_u, ngue'a nuri ncontrah_u ma da go't'athoh_u, ne da the'ts'athoh_u, ne hingui c'oth_u de ja yá 'yε'ú.

44 Ne da hyo'ah_u ne gatho ri batsih_u, ne ma da nhuata ri hninih_u, ne hinda ma da gohi ni 'nara

do maña de rá midoui. Nú'á gue'a ma gui thoguih_u ngue'a hingá pađi gá hñañh_u nuna ra mpøhø Ajuá bá p_εhn'ah_u.

*Ra Jesu bi 'yεnga nú' u mri mpa mbo ra ndanija
(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)*

⁴⁵ Nep_u ra Jesu bi y_ut'a ja ra ndanija ne bi m_udi bi 'yεnga gatho nú' u to'o mi 'b_uhni mri mpa ne mri ntai de guehni,

⁴⁶ ne bi 'ñembabi:

—Ja ra Maça T'ofø Ajuá ena njaua: “Numa ngu ra ngu pa da søcambenigui”; pe nu'ahú xcá 'yøt'athoh_u ra ngu dega mfe.

⁴⁷ Hyastho ra Jesu mi 'b_uhni ja ra ndanija ne mi xahna ya ja'i, pe nuya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne gatho ya nda de ra hnini, gatho' u mi honi hanja da za da hyo'a.

⁴⁸ Pe himi tsa da 'yøt'a njab_u' u ngue'a gatho ya ja'i mi huxa nt'øde de nú'a mi mañ'a.

20

*Ra Jesu bi t'ambabi te ma nsεqui mi ha
(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)*

¹ 'Nara pa ra Jesu mi 'b_ui ja ra ndanija mi zofø ya ja'i de ra hoga nt'øde. Nep_u bi zøhø ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley ne ya ndaxjua nda.

² Nep_u nu'ú bi 'ñembabi:

—Dí ne gui xicje to'o xuá m_εhn'a'i pa gui 'yøt'a nuya ya t'øt'eya, ne con te ma nsεqui guí øt'a njab_u.

³ Nep_u nura Jesu bi 'ñembabi:

—Nequi ma ga an'ah_u 'nara nt'ani:

⁴ ¿To'o xqui umba ra ts'edi ra Xuua pa bi 'yøt'a ra sistehe? ¿Ha gue Ajuá, o ya ja'i?

⁵ Nu'bu nu'ú bi mudi bri 'ñámbabi 'na ngu ma'na ne bi 'ñémbi:

—¿Te ga mañhabya? Nu'bu ga emfu gue Ajuá bi umba ra ts'edi, ma da 'ñengaguih: “Nu'bu ¿hanja hinga camfrih?”

⁶ Ha nu'bu ga emfu gue ya ja'i, nu'bu nu'ú da bø yá cuε ne da hyojm dega nc'ahni, ngue'a nu'ú beni gue ra Xuua xqui mēhna Ajuá.

⁷ Nu'bu nu'ú bi 'ñembabi gue himi padi to'o xqui umba ra ts'edi ra Xuua pa mi øt'a ra sistehe.

⁸ Hangue nura Jesu bi 'ñembabi'ua:

—Nixi guequi, hinga xi'ah con te ma nsequi dí øt'a njaua.

Ra 'bede de ya ts'omεfi

(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹ Nepu nura Jesu bi mudi bi xipa ya ja'i 'nara 'bede ne bi 'ñembabi:

—Mi 'bui 'nara 'ñøhø xqui gaxa ndunthi ya 'bai gá obxi ja yá huahi. Y de gue'a bi umba nhyandi rá ua'obxi 'raya hyanthuahi. Ha nu'á bi ma de guehni gá ma ja ma'na ra hai ndunthi ya pa.

¹⁰ Nu mi zøhø ra pa pa da nja ra sofo de ya obxi, bi mēhna 'nará 'bego nú'a to'o mrá me ua'obxi pa da 'yapabi nú'a mri 'ñepabi'a. Pe ya hyanthuahi bi guui dega mfei nú'a ra 'bego ne hinte bi umbabi.

¹¹ Pe nura me ua'obxi bi mēhna ma'na rá 'bego, nehe'a bi t'ø'tua ya nts'o'mui ne bi juui dega mfei ne hinte bi t'umbabi nehe.

¹² Nepu bi mēhna ma'na, pe nú'u ya hyanthuahi bi gu bi na'mbi asta bi zeni ne bi guui'ua.

¹³ Nepu nura me ua'obxi bi bense ja rá mfeni ne bi 'ñena: “Xibya, ¿te ga øt'e? Ma ga pēhna ma

hm̄aca t'ᵤ, x̄ama nu stí hyandi'ᵤ gue go di gue'a ma t'ᵤ, x̄ama da 'yøte."

14 Pe nú'ᵤ ya ts'o hyanthuᵤhi mi hyandua rá t'ᵤ ra me uᵤ'obxi bi zøhø, bi 'ñembabi'ᵤ: "Nuni go guehni ma da gohui yá hai rá dada, pe ma ga jᵤhᵤ ga hohᵤ pa go ga cohᵤ gatho ya hai."

15 Hangue nu'ú bi gᵤ nú'a ra t'ᵤ ne bi pøni de ja ra huᵤhi ne bi hyo'ᵤ.

Nu'bú ra Jesu bi 'yambabi ya ja'i ne bi 'ñembi:

—¿Te guí beñᵤ ma da 'yøt'a nú'a ra me uᵤ'obxi co nú'ᵤ ya ts'o hyanthuᵤhi?

16 Nu'á ma da 'ñehe ne da hyo gatho'ᵤ, ne da umbabi ya hai ma'ra ya hyanthuᵤhi.

Nu mi 'yøde njabᵤ gatho ya ja'i bi 'ñena:

—¡X̄ama Ajuᵤ hinda hopi da njabᵤ!

17 Nepᵤ ra Jesu bi hyandi'ᵤ ne bi 'ñembabi:

—Nu'bú, ¿te ne da mā nú'a huxa ja ra M̄aca T'ofò habᵤ ena njaua?:

Nú'a ra do bi føtbᵤ hm̄ah̄a 'na lado nuya hyøngu, nubya gue'a ra m̄udi do de rá nija Ajuᵤ.

18 Nu'a tó'o da fe'tsa nura do'a, da 'uaca yá ndo'yo, ha nu'a tó'o da zε'mi, da qu'ε'ti.

Ra Jesu bi mā de ra boj̄a nú'a adi ya nd̄a de ya hnini

(Mt. 21:45-46; 22:15-22; Mr. 12:12-17)

19 Ya nd̄a gá macj̄a ne ya xahnate de ra ley xi mi nehma xa gᵤ ra Jesu nura ora'a, ngue'a bi zo yá mfeni'ᵤ gue nú'a ra 'bede xqui mañ'a, nu'á xqui mā pa gue'ᵤ, pe nu'ú mi tsu ya ja'i da bø yá cuε.

20 Hangue bi mehna 'raya 'yacate nú'ᵤ mri 'ñet'a hoja'i, pa x̄ama xa 'yøde xa ñama'ñᵤ ra Jesu, pa njabᵤ xa za xa ñapabi co ra gobierhnu.

21 Hangue nu'ú bi 'yø'tua 'nara nt'ani ne bi 'ñembabi:

—Ma zi Xahnate'ihe, dí pahe gue nu'i guí ma ne guí udi nú'a xá hño, ne hinguí huahna nú'a to'o guí ø'tua ra hño, ngue'a nu'i guí udi rá 'ñu Ajuá nú'a majuañi.

22 Dí ne gui xicaguihe, ¿ha gue rí 'ñepi ga juthe nú'a ra bojá adi ra nda Cesa, o hina?

23 Pe ra Jesu mi patuatho yá ts'omfeni'ɥ, bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí ne gui hyacaguihɥ?

24 'Ñutcahɥ 'nara bojá xa. ¿To'o rá c'oi núna tøcua, ne to'o rá thuhuna?

Nu'bú nu'ú bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Rá c'oi ne rá thuhu ra nda Cesa.

25 Nu'bú nu'á bi 'ñembabi:

—Umfɥ ra nda Cesa nú'a rí 'ñepabi, ne umfɥ Ajuá nú'a rí 'ñepabi'a.

26 Pe nu'ú himbi dinba ni 'nara ts'onoya ja yá thandi ya ja'i ngu nú'a mi ne'ɥ, asta go bi 'yø'ɥ de nú'a gá dadi ra Jesu, ne bi go'tatho yá ne'ɥ.

*Ya saduceo bi 'yamba ra Jesu de rá ñoho ra te
(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)*

27 'Mefa 'raya ja'i nú'ɥ t'embi ya saduceo bi ma bá c'a'tsa ra Jesu. Nú'ú ena gue hinda ma da yopa nte nú'ɥ xa du. Ne nu'ú bi 'ñembabi ra Jesu:

28 —Ma Xahnate'ihe, ra Moise bi zogui nt'ofu gue 'bɥ 'nara 'ñøhø da du ne da zogui rá 'behña ne himbi me'tsua ni 'nara batsi, nu'bú nurá cu nú'a ra 'ñøhø bi du, mahyoni da nthatui nú'a ra 'behña bi gohisɛ, pa 'bɥ da me'tsa ya batsi da thu'mba rá thuhu ngu rá thuhu ndu rá 'bet'o dame.

29 'Na'qui mi 'bui yoto ya 'ñøhø mri ncu. Nu'a rá mudi bi nthati pe 'mefa bi du, ne ni 'nara batsi himbi me'tsua rá 'behña.

30 Y nura 'behña'a bi nthatui ma'na rá cu ndu rá dame, ne'a bi du, ne ni 'nara batsi himbi zocuabi.

31 Nepu nurá hñu rá cu ndu rá dame bi nthatui nehe nú'a ra 'behña. Y bi njabu 'rama'na asta bi du gatho nú'u yoto, ha nu gatho'u ni 'nara batsi himbi zocuabi nú'a ra 'behña.

32 Ne 'mefa bi du nehe nú'a ra 'behña.

33 Hangué xi de stí yopa nte de ra du'u, ¿to'o 'na de gue nú'u yoto bi nthatui dí 'muhui mahets'i?

34 Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—Nuua ja ra ximhai ya 'ñøhø ne ya 'behña ri nthati.

35 Pe nu sta yopa nte de ra du ne stí 'muhni mahets'i nú'u rí 'ñepi da 'muhni, ya hinda ma da nthati'u,

36 ngue'a ya hinda ma da du ma'na'qui. Ne ma da 'mu ngu ya εnxε, ne dyá t'u Ajuá ngue'a ya da yopa nte'u de ra du.

37 Nuse ra Moise xicaguihu ja ra Maça T'ofó gue ma da yopa nte nú'u xa du, ne ja guehnitho ma de nú'a ra ndapo mi zø, gue ja bi 'ñembabini Ajuá gue go gue'a rá Ajuá ra Abrá, ne de ra Isaac, ne de ra Cobo nú'u ya xqui du.

38 Pe Ajuá hingrá Ajuá de nú'u xa du, go rá Ajuá de nú'u te. Hangué ra Abrá ne ra Isaac ne ra Cobo bí te ja rá thandi Ajuá, ne gatho ya ja'i te ja rá thandi'a.

39 Nepu 'raya xahnate de ra ley bi 'ñembabi:

—Majuani nú'a gá ma, ma Xahnate'ihe.

40 Y de guehni ya hinte bi yopa 'yamba ma'na'qui'ua.

¿Ha gue ra Cristo go rá t'ua ra nda Davi?

(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

41 Ra Jesu bi 'ñembabi'ua:

—¿Hanja guí mañh_u gue nú'a ra Cristo bá p_hna Aju_a pa da nda gue rá t'ua ra Davi?

42 Gue nura Davi bi 'ñena njaua ja ra Maça T'of_o de ya Salmo:

Aju_a ra Dada bi 'ñembabi ma zi Hmu:

“Bá e gui hñudiua ja ma 'ñei,

43 asta hinga tsihn'a'i gatho ri ncontra pa da gohi'ua de rí ga'ti ri ua.”

44 Nep_u ra Jesu bi 'ñena:

—Nu'b_u ra Cristo go drá t'uhma_a ra Davi, nu'bú ¿hanja bi 'ñenga ra Davi gue go rá Hmu?

Ra Jesu bi ma de yá ts'o'b_efi ya xahnate de ra ley

(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

45 Nep_u ra Jesu bi zof_o yá nxadi, y gatho ya ja'i bi 'yøde. Ne bi 'ñembabi:

46 —Nsu_h, oxqui øth_u ngu nú'a øt'a ya xahnate de ra ley, ri ho da 'ño co 'raya he xá ma pa da numansu ya ja'i'ua. Ne ri ho dra zenjua co ndunthi ra t'equ'e_i ja ya tai, ne ri ho da g_u ya mudi hudi ja ya nija, ne go gue'ua huahna ya mudi hudi hab_u ja ra hñuni.

47 Ne hanbabi nú'a pe'tsa ya viuda asta yá ngu nehe, ne pa hinda fatua yá ts'ot'øt'e'ua, øt'a yá sadi xi xá ma, pe nú'ú go gue'ua ma da hñanga 'nara castigo ma'na ra dangui.

21

'Nara viuda xi mrá zi hyoya bi unga 'nara 'baha ja ra ndanija

(Mr. 12:41-44)

¹ Ha nura Jesu mi 'buhni ja ra ndanija ne mi handa gatho nú'ᵤ xi mi ja ndunthi te mi pe'tsi gue mi ut'a yá boja ja ra 'me'tsboja de ra nija.

² Nehe bi hyanda 'nara viuda xi mrá zi hyoya bi 'yent'ni yoho ya zi boja dega cobre.

³ Nepᵤ nura Jesu bi 'ñena:

—Xi majuaṇi dí xi'ahᵤ, gue nuna zi hyoya viuda xa unga ma'na ndunthi que nú'ᵤ ma'ra,

⁴ ngue'a nu'ú bi uni pe de nú'ᵤ yá mbongui, pe nuní, masque co rá zi nhyoya, bi unga gatho nú'a mi pe'tsi pa xa zihma.

Ra Jesu bi ma gue da nhuata ra ndanija

(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵ Nepᵤ bi 'yode ra Jesu gue 'ra de nú'ᵤ mi 'buhni mri mpede de ra ndanija, mi mañ'ᵤ gue mri hnequi xi mahotho co 'raya hoga do xqui thoqui, ne xica t'øt'e xqui thuxni dega 'baha. Nepᵤ ra Jesu bi 'ñembabi'ᵤ:

⁶ —Xi majuaṇi dí xi'ahᵤ, gue ma da zø ra pa gatho núyᵤ guí hanthᵤ ma da yøt'e gatho, ne hinda gohi 'nara do maña de rá midoui.

Ya nt'udi ante rá uadi ra ximhai

(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷ Nepᵤ nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembi:

—Ma Xahnate'ihe, ¿ha'mᵤ ma da nja nú'a gá ma? ¿Te ma seña ma da hnequi nu sta zø ra pa da njabᵤ?

⁸ Nu'bu ra Jesu bi 'ñena:

—Nsuh_u, oxqui hoph_u to'o da hya'ah_u, ngue'a ma da 'ñep_u ndunthi da bepca ma thuhu ne da 'ñena: “Go guequi drá Cristo, ya xa zø ra pa pa ga nda.” Pe oxqui ma gui camfribih_u'u.

⁹Y nehe nu xcrí'yøh_u gue di ja ya tuhni haburaza ne ya ts'othogui haburaza ya hai, oxqui ntsuh_u, ngue'a mahyoni da njab_u, pe beñh_u gue tobía hindi gue'a rá ngats'i ra ximhai.

¹⁰Ne bi sigui bi 'ñembabi'u:

—Ma da ntuhna ya hnini co ma'ra yá mihniniui, ne ya hai co ma'ra yá mihaiui.

¹¹Ne ma da nja ndunthi ya danga mbimhai ne ya danga thuhu, ne ma da nja ndunthi ya ts'o hñeni haburaza. Ha nu mañ_a mahets'i ma da hneca 'raya nt'udi nú'u asta dri unga ra ntsu.

¹²Pe ante da nja nú'a dí xi'ah_u, ma dra t'utsa'ih_u ne dra j_u'ah_u, ma da ts'ix'a'ih_u ja ya nija, ne ma da jo'a'ih_u fadi, ne ma da ts'ix'ah_u ja ya danga nda ne ja ya gobierhnu po rá nguecagui.

¹³Ne ja guehni ja ma gui mañh_uni gue majuani xcá camfriguih_u.

¹⁴Oxqui beñh_u 'mεt'o nú'a te ma gui mañh_u, nixi nú'a ma gui thadih_u pa gui ñanga ri teh_u,

¹⁵ngue'a nugui go ma ga 'ra'ah_u ya noya gui mañh_u, ne ra mfadi. Y njab_u nuri ncontra hinda za da da'ah_u.

¹⁶Ngue'a nuse ri dadah_u, ne ri cuh_u, ne nú'u ma'ra ja te ri njah_u, ne ri amigoh_u, go gue'u ma da ñap'ah_u. 'Ra de gue'ah_u ma da tho'ah_u,

¹⁷ne gatho ya ja'i ma da utsa'ih_u po rá nguecagui,

18 pe hinda za te da 'yø't'ah_u, nixi da c'u'ts'ah_u ni 'nari stah_u 'bu hingo rá paha Aju_u njabu.

19 Y nu'bu gui tseth_u nú'a da t'ø't'ah_u, nu'bá gui tsu_u ra te pa nzantho.

20 Nu xcrí hyanth_u ra hnini Jerusale di 'buhni ya soldado gatho ja rá nthets'i, nu'bá gui pa_u gue 'bestho ma dra nhuati.

21 Ha nu'u di 'bui ja ra hai Judea mahyoni 'bestho da 'bat'ija ya t'øhø, ha nu'u tó'o di 'bui mbo ra hnini Jerusale, mahyoni 'bestho da bøni. Ha nu'u tó'o di 'yo thi de ra hnini, ostí ma da mengui da yut'i.

22 Ngue'a nuya pa'u ma da hnequi rá cue Aju_u ne ma da nja ya ts'othogui ngu nú'a manga ra Maca T'ofu.

23 ¡Huecate nú'u ya 'behña di da'thi ne nú'u dya nz_u nuya pa'u! Ngue'a ma da nja ndunthi ya danga ugui, go gue'a 'nará danga cue Aju_u pa nú'u ya me Jerusale.

24 Ngue'a nu 'ra ma da du ja ra tuhni, ha nu ma'ra ma dra j_u ne da ts'ixa nts'ahni yabu ja ma'ra ya hai. Ne ya nzøhø ja'i ma da sigui da manda ra hnini Jerusale, asta hinda uadi nú'u ya pa da umba nsequi Aju_u da nda'u.

Ra Jesu bi ma hanja ma da yopa mengui ja ra ximhai

(Mt. 24:29-35, 42-44; Mr. 13:24-37)

25 De nú'u ya pa'u ma da hneca ya nt'udi. Ma da nja te da nja ja ra hyadi ne ja ra zana ne ja ya tsø. Y gatho ya ja'i de maxøgue ra ximhai ma da mpumfri co ra danga ntsu nu sta ñani ra ndehe sta mpants'i.

26 Ha nuya ja'i asta di tu yá ts'edi co ra danga ntsu de gatho nú'a ma da nja de guecua ja ra ximhai. Ha nu mahets'i asta da mbi nehe.

27 Nep_u ma da thandi Nú'a To'o e bi Nja'i dua yopa pengui ja ya guui co rá danga ts'edi Ajuá xi strá nsunda.

28 Nu xcrí hyanth_u da m_udi da nja nú'a dí xi'ah_u, oxqui ntsuh_u, j_uxa ri thandih_u pa mahets'i, ngue'a 'bestho ja dí 'ñehni ri Ñ_uanteh_u.

29 Ne bi xipabi 'nara 'bede'_u ne bi 'ñembabi:

—Hyanth_u ra 'bai gá igo o ma'ra ya ndapo,

30 ora ya da b_uh_u yá 'roho, guí p_uh_u gue ya ma da z_uh_u ra pahyadi.

31 Njab_u nehe nu xcrí hyanth_u núya stá xi'ah_u, p_uh_u gue ra Ndá de mahets'i ya 'b_ui guetb_u pa dua yopa ehe ja ra ximhai pa da ndá.

32 Xi majuani dí xi'ah_u, gatho nuya ya t'ot'eya ma da m_udi da nja ante da du nú'_u 'b_uibya ja ra ximhai.

33 Mahets'i ne ra ximhai ma da uadi da thogui, pe numa noya hinhya'm_u da uadi, pe'tsi da njab_u ngu nú'a dá ma.

34 Nsuh_u, ne oxqui hoph_u ri mfenih_u da megui po rá ngue ra nts'o'yo ne ra ntixfani ne ma'ra ya ts'ot'ot'e, ne oxqui tu ri m_uih_u de nú'a te da 'y_ut'ah_u ra 'bedi. Nsuh_u pa hingue xcrí th_um_ufrih_u da z_uh_u nú'a ra pa'a.

35 Ngue'a ma da njab_u ndunthi nú'_u 'b_ui hab_uraza rá ng_uni ra ximhai, sta d_um_ufri da z_uh_u ra pa, da nja ngu 'nara trampa da d_uma njot'i.

36 Hangué nd_u'm_uh_u ne 'yaph_u ndunthi Ajuá pa da za gui c'oth_u de gatho nuya ya ts'ot'ot'e ma da nja, ne pa njab_u da za gui 'b_uh_u xá hño ja rá thandi Nú'a To'o e bi Nja'i.

37 Ra Jesu mi xahna ya ja'i dega pa ja ra nd_uanija, ha nu dega xuui mi pa ja ra t'øhø 'bo Olivo.

³⁸ Y gatho ya ja'i mi tsøhø hyastho xi 'nitho ja ra ndanija pa mi øde nú'a mi mañ'a.

22

Ra nt'u'ti pa dra jua ra Jesu

(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

¹ Ya mi ma da zøhø ra pa de ra ngo dega pascua nú'bu mi ts'i ra thuhme nsi rá nzoi.

² Ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley mri 'ñu'ti pa hanja da za da hyo ra Jesu, pe himi tsa da gu ngue'a mi tsu'u ya ja'i.

³ Nepu de gue'a ra Satá bi yut'a ja rá mfeni ra Juda nú'a xqui thu'mbabi nehe ra Iscariote, 'na de nú'u 'ret'amayoho yá apostol ra Jesu.

⁴ Y nu'á bi ma bá c'a'tsa ya nda gá macja ne ya nda de ra nija pa bá ñau'u hanja da za da 'yent'ua ra Jesu ja yá 'ye'u.

⁵ Ha nu'ú xi bi johya ne bi hñ'a'tuabi ra boja'a.

⁶ Hangue nu'á 'bestho xi mi honi hanja da za da da ra Jesu, ne bi huahna 'nara ora mi jo'o ya ja'i.

Ra nt'oxi nú'a bi zi ra Jesu co yá nxadi ante da du

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

⁷ Ne bi zø ra pa de ra ngo pa da ts'i ra thuhme nsi rá nzoi, gue'bu mi pe'tsi da tho 'nara t'udeti dega hñ'a'ti.

⁸ Nu'bu ra Jesu bi mehna ra Pedro ne ra Xuua ne bi 'ñembabi:

—Rí maha 'bet'ohu pa grí hocju ra hñuni de ra pascua ga tsihu.

⁹ Nepu nu'ú bi 'yambabi ne bi 'ñembabi:

—¿HabꞫ guí ne ma grá hocje'a?

10 Nu'bú ra Jesu bi 'ñembabi'Ɜ:

—Nu xcrí cꞫthꞫ ja ra hnini gui nthꞫhꞫni 'nara 'ñøhø di hꞫ 'na 'bada ra dehe. Ne gui tꞫnhꞫ asta ja nú'a ra ngu habꞫ da yꞫt'i'a.

11 Ne 'ñembabihꞫ nú'a to'o ra me ngu: “Ra Xah-nate bá pꞫhn'a ra noya ga eñ'ahe njaua: ¿HabꞫ ja ra ngu xcá 'uegagui pa ga tsihe ra nt'oxi dega pascua co ma nxadí?”

12 NepꞫ nu'á ma da 'ñu't'ahꞫ 'nara dꞫnga ngu mañꞫ ja ra tꞫngu, ya xa thoqui xá hño, ne ja gui hocjꞫni ra nt'oxi.

13 NepꞫ nu'ú bi ma bá nthꞫui gatho ngu nú'a xqui xipa ra Jesu. Ne ja bi hyocni'Ɜ ra nt'oxi.

14 Y nu mi zø ra ora da ñuni'Ɜ, ra Jesu co yá apostol bi hñudi mahyꞫgui ja ra mexa.

15 NepꞫ nura Jesu bi 'ñembabi'Ɜ:

—¡Xi stá ne ga tsihꞫ mahyꞫgui ra nt'oxi de ra pascua ngu dí 'bꞫihꞫbya, ante da zø ra ora ga tu!

16 Ngue'a nugui dí xi'ahꞫ gue ya hinga ma ga yopa tsi ra nt'oxi de ra pascua ma'na'qui asta hinda zøhø nú'a ra pa grá tsihꞫ nuni mahets'i habꞫ brí manda AjuꞫ ma Dada.

17 NepꞫ nu'á bi gꞫ ra vaso ne bi umba njamꞫdi AjuꞫ ne bi 'ñembabi'Ɜ:

—Na, tsihꞫ 'ra 'na tsiqui grí gathohꞫ.

18 Nugui dí xi'ahꞫ gue ya hinga ma ga yopa tsi ra vinu dega obxi asta nú'a ra pa grá 'bꞫhꞫ nuni mahets'i habꞫ brí manda AjuꞫ ma Dada.

19 NepꞫ nu'á bi gꞫ ra thuhme ne bi umbabi njamꞫdi AjuꞫ ne bi hecuabi'Ɜ bi umbi, ne bi 'ñembabi:

—Guehna ma ndo'yo ma ga uni po rá ngue'ah_u.
Ora gui tsih_u, gue'a 'nara feni de ma du.

²⁰ Nep_u de ya xqui uadi ra nt'oxi'_u, nu'á bi g_u ra vaso, ne bi 'ñembabi:

—Nuna vinu guehna 'nara seña de ra 'ra'yo cohi xa t'øt'e co ma ji nú'a ma ga fani po rá ngue'ah_u.

²¹ Y nubyá 'na de gue nú'ah_u guí 'b_uh_uua con guequi ja ra mexa, ma gui dagaguih_u.

²² Nú'a To'o e bi Nja'i, ya ri ne nuna ra 'ñu xa t'utuabi pa rí ma ja ra du, pe ¡huecate nú'a to'o ma da da'a!

²³ Nep_u nu'ú bi m_udi bi 'ñámbabi 'na ngu 'na to'o nú'a mí ma da 'yøt'a njab_u.

To'o ma'na ma da ndangui rá nsu

²⁴ Nep_u nu'ú bi m_udi bi 'ñámbabi to'o de gue'_u mi ma da ua'a da ma.

²⁵ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'_u:

—Ya nda ri manda yá hnini ngu ya hmu, ha nuya hnini e'tsua yá nsu yá nda gue xi øt'e xá hño.

²⁶ Pe nu'ahú hingue rí 'ñepi gui njah_ub_u. Nu'a rí 'ñepi gui 'yøth_u, nu'a da nja rá nsu de gue'ah_u, mahyoni da notsi, ha nu'a tó'o da manda, mahyoni da nja ngu 'nara 'b_uego.

²⁷ ¿To'o ma'na t'umba ra nsu, ha gue nú'a to'o da hñudi ja ra mexa, o nú'a to'o p_upabi? ¿Ha hingue nú'a hudi ja ra mexa? Masque njab_u, pe nugui drá 'b_uego de gue'ah_u.

²⁸ Nu'ah_u hincá 'uegueh_u de guequi masque xcá hyanth_u ya ts'othogui nú'_u stá thogui.

²⁹ Hangue nugui ma ga 'ra'ah_u ri nsuh_u dega nda, ngu ma Dada xa 'racagui ra nsu pa ga nda.

³⁰ Ha nu xcrá nda, ma gui 'buhuni nehe con gue-
qui, ne ga ñuñhu. Ne ja ma grá 'ra'ahuni ri hudihu
nehe dega nda pa gui mandahu nú'u 'ret'amayoho
ya 'múi de ya ja'i de Israel.

*Ra Jesu bi ma gue ra Pedro mi ma da gøni'a
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)*

³¹ Nehe ra Jesu bi 'ñembabi ra Simu Pedro:

—Nugue Simu, ra Satá xa 'yadi pa da hñac'a ri
jamfrihu, ne da 'yø't'ahuh ngu ra trigo ora 'biqui.

³² Pe nugui stá apabi Ajuá ma Dada por gue'i,
gue hinda 'mædi ri jamfri. Ha nu xcrí yopa ja ri
jamfri, gui japi da zædi yá jamfri nehe nuyuh ma'ra
ri cu.

³³ Ha nura Simu bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'i, nugui dí 'bucua 'bu da ts'ix'a'i ra
fadi, ga ma nehe, ha nu'bu da tho'i, dá thogui nehe.

³⁴ Ha nura Jesu bi 'ñembabi'a:

—Nugui dí xi'a'i nu'i Pedro, gue núbya dí nxuui
ante da mafi ra menja ma gui ma hñu'qui gue
hinguí paçagui.

*Ra Jesu bi xipa yá nxadi gue ma dra t'ø'tua 'ñena
'nara 'yø't'ats'oqui*

³⁵ Ra Jesu bi 'yambabi yá nxadi ne bi 'ñembi:

—Xi nú'bu dá pehn'ahuh hingá hñaxa ri buxahu
nixi ri ncubojuhuh nixi ri mponga zæsthiuh, ¿ha gue
bi nja te bi 'yø't'ahuh ra 'bedi?

Nepuh nu'ú bi dadi ne bi 'ñena:

—Hina.

³⁶ Nepuh nu'á bi 'ñembabi:

—Pe nubya ha, dí xi'ahuh gue nu'uh tó'o pe'tsa rá
buxa ne rá ncuboja, dá hñats'i. Ha nu'a tó'o hingui
pe'tsa rá huai, dá pa rá pat'i pa da dai.

³⁷ Ngue'a nugui dí xi'ah_u gue mahyoni da njab_u ngu mąnga ra Maća T'ofu de guequi hab_u ena: “Nu'á ja ra uenda 'nara 'yøt'ats'oqui.” Ngue'a gathu nú'a xa nt'ofu de guequi pe'tsi da njab_u.

³⁸ Nep_u nu'ú bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, jaua yoho ya huai dí pe'tshe.

Ha nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi:

—Con sehe'u yoho.

*Ra Jesu bi 'yapabi Ajuá rá Dada nuni Getsemani
(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)*

³⁹ Nep_u nura Jesu bi bøni bi ma ngu mrá nzai pa ja ra t'øhø 'bo Olivo. Ne gathu yá nxadi bi deni'a.

⁴⁰ Ha nu mi zøni de guehni, bi 'ñembabi'u:

—'Yaph_u ndunthi Ajuá pa gui tseth_u ya ts'othogui nu stí 'ñep_u.

⁴¹ Nep_u ra Jesu bi 'uegue de gue'u ts'u zi yab_u pa bá ndandiñahmu bá apabi Ajuá rá Dada,

⁴² ne bi 'ñembabi:

—Ma Dada'i, 'b_u gui nehma, gui 'ueca nuna thogui ma ga thogui, pe hindí ne gui 'yøt'e ngu nú'a ga nega, go da 'yøt'a ngu nú'a ri pahague.

⁴³ Nep_u nuni hab_u mi apabi Ajuá'a, bi zøhni 'nara enxε xqui 'ñehe de mahets'i pa bi umbabi ra ts'edi pa da zeta ra ts'othogui.

⁴⁴ Nu'á xi mi tu rá mui ndunthi de mi apabi Ajuá, pe ma'na mi apabi co ndunthi ra ts'edi asta mri xanthe, ne nuyá xanthe ngu myá dąnga tagui dega ji, mi tui ja ra hai.

⁴⁵ Nu mi uadi bi 'yapabi Ajuá'a, bi mengui pa hab_u xqui zogui yá nxadi, ne bi zudi gathu xqui 'ñahą ngue'a ya xqui uent'i'u co ra dumui.

⁴⁶ Ha nu'á bi 'ñembabi:

—¿Hanja xcá ahahú? Nanjú, ne 'yapabihú Ajua pa gui tsethú ya ts'othogui.

Ra Jesu bi jú 'ñena 'nara be

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Ts'a mi ñaui yá nxadi ra Jesu, bi zøhø xi ndunthi ya ja'i, ne nura Juda 'na de nú'ú 'ret'amayoho ya nxadi, mbra 'bet'o de ja ya ja'i. Ne 'bestho bi uat'a habú mi 'ba ra Jesu pa bi zú'tsi'a.

⁴⁸ Nepú ra Jesu bi 'ñembabi:

—Juda, ¿ha gue co 'nara ntsú'tsi grí da Nú'a To'o e bi Nja'i?

⁴⁹ Ha nú'ú mri 'ñoui ra Jesu mi hyandi te ma da nja bi 'ñembabi:

—Ma zi Hmu'ihe, ¿ha guí ne ga xithe co ya huai?

⁵⁰ Y 'na de gue'ú bi menpa 'nara ntsequi 'nará 'bego ra danga ndá gá macjá ne bi dacua rá gu ra 'ñei.

⁵¹ Pe ra Jesu bi 'ñembabi'ú:

—Hyehú, oguí øthú njabú.

Nepú nu'á bi hñuxa rá 'yé ja rá gu nú'a ra 'bego, ne bi ñani 'bestho.

⁵² Nepú bi zofo nuya ndá gá macjá, ne ya ndá de ra ndanija, ne ya ndaxjua ndá, gatho nú'ú xqui 'ñehe pa e da zits'i'a, ne bi 'ñembabi'ú:

—¿Ha gue drá be pa e gui jugaguihú co ya huai ne ya za?

⁵³ Pe nú'bú ndí 'bui hyastho con gue'ahú ja ra ndanija, hinte gá 'yøtcahú. Pe xibya, go xcuá ehú masque dega xuui pa gui jugaguihú. Ngue'a nuya ya orabya go ri orahú pa gui ndahú de guequi, ne ya orabya go ya ora pa da ndá ra 'bexuui.

Ra Pedro bi gønga ra Jesu

(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Nepu de guehni bi gu nts'ahni'u ra Jesu, ne bi zits'i ja rá ngu ra danga nda gá macja, ha nura Pedro mi 'bɛfa dega zi yabutho, mri deni.

⁵⁵ Ha nu mi zønga ra Pedro ja rá ngu ra danga nda gá macja, xqui t'udi 'nara faspi ja ra patio, ne ja mi huhni 'raya ja'i mri mpa'ti, nehe ra Pedro ja bi hñuhni con gue'u.

⁵⁶ Y de guehni 'nara nxutsi rá 'bɛgo ra danga nda gá macja nu mi hyandi gue mi huhni ra Pedro ja ra tsibi xi bi nu'ti'a ne bi 'ñena:

—Pøde ne nuni ra dame go mri 'ñoui ra Jesu nehe.

⁵⁷ Pe nura Pedro bi gømbabi nú'a ra nxutsi ne bi 'ñembi:

—Hina, hindí pađi to'o'a.

⁵⁸ Nepu hinga ya'a bi hyanda ma'na ne bi 'ñembabi:

—Pøde ne'i go ngrí 'ñoui ra Jesu.

Ha nura Pedro bi 'ñena:

—Hina, hinga majuani ndrí 'ño'be'a.

⁵⁹ 'Mɛfa de xqui thogui ngu 'na ora bi 'ñena ma'na ra ja'i:

—Majuani nuna 'ñøhøni go mri 'ñoui'a, gue'a nehni mfatho gue ra me Galilea.

⁶⁰ Nepu nura Pedro bi 'ñena:

—Dí xi'a'i gue nixi dí pađi nú'a guí ma.

Y nú'a ra ora de ts'a mi mangu njabu, bi mafi ra menja.

⁶¹ Nú'a ra ora'a bi ñegui ra zi Hmu Jesu pa bi hyanda ra Pedro, ha nura Pedro 'bestho bi zo rá

mfeni de nú'a xqui xipabi desde rá mædi, xqui 'ñembabi: “Ante da mafi ra menja ma gui cøngagui hñu'qui.”

⁶² Hangue nura Pedro bi bøni pa thi, xi bá nzoni nts'edi.

Ya ja'i mi ø'tuatho ra nt'eni ra Jesu
(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³ Ha nuya ja'i nú'ua to'o mri su ra Jesu xi mi ø'tua ra nt'eni ne mi na'mbabi'ua.

⁶⁴ Y bi go'tua yá da co 'nara dutu ne mi umba ya mpε'ti, ne mi embabi'ua:

—¡Xicaguihe xa to'o nú'a bi nap'a'!

⁶⁵ Ne mi xipabi ndunthi ya ts'onoya.

Ra Jesu ja yá thandi ra hmunts'a nda gá xodyo
(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Rá hyax'a bi munts'a ya ndaxjua nda ne ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley. Ne bi ts'ixa ra Jesu pa habua mi munts'a nú'ua ya danga nda gá xodyo, y de guehni ja bá t'ambabini ne bi t'embabi:

⁶⁷ —Xicje, ¿ha gue xi majuani go gue'i grá Cristo xuá mehn'a'i Ajuá pa gui nda?

Nepua nu'á bi dadi ne bi 'ñembabi'ua:

—'Bua ga eñ'ahu gue go guequi, hingui cam-friguihu.

⁶⁸ Ha nu'bu ga ø't'ahu 'raya nt'ani, hingui xicaguihu, ha nixi gui hyεgaguihu.

⁶⁹ Pe nuya pa xa 'ñepua, Nú'a To'o e bi Nja'i ma da hñudi ja rá 'ñei Ajuá nú'a to'o bí pe'tsa gatho ra ts'edi.

⁷⁰ Nepua nu'ú bi 'yambabi'a ne bi 'ñembabi:

—Nu'bu, ¿ha gue go gue'i rá T'ua'i Ajuá?

Ra Jesu bi dadi ne bi 'ñembabi'ɥ:

—Haha, go guecagui, ngu xcá mañhabya.

⁷¹ Nepɥ nu'ú bi 'ñena:

—¡Pa te ma'ra ya testigo ga hoñhɥ gue nucseɥɥ
ya dá øhɥ nú'a bi ma!

23

*Ra Jesu bi ts'ixa habɥ mi ja rá ts'ɥtbi ra Pilato
(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)*

¹ Y de guehni gatho nuya nda bi 'mai'ɥ bi zixa ra
Jesu ja ra Pilato.

² Y nuni ja bi mɥdini bi ñapabi'ɥ ne bi 'ñena:

—Ya stá tsɥhe nuna 'ñøhø mi 'yoni mi ɥ'ta ya ja'i
gue hinda gut'a yá njut'i ja ra nda Cesa, nehe xa
'ñense gue go guehni ra Cristo xuá mehna Ajuá pa
da nda, 'na.

³ Hangué nura Pilato bi 'ñembabi:

—¿Ha go gue'i grá nda de ya xodyo?

Ha nura Jesu bi dadi ne bi 'ñena:

—Haha, go guequi, ngu gá ma.

⁴ Ha nura Pilato bi 'ñembabi ya nda gá macja ne
gatho ya ja'i:

—Hinte ma ts'oqui dí tsatuabi nuna ra 'ñøhø.

⁵ Pe nu'ú ma'na mi ñate nts'edi, ne bi 'ñena:

—Nuni go guehni xa 'ño xa 'yɥ'ta ya ja'i habɥraza
de ra hai Judea, bá fɥdi desde Galilea asta bi zøhø
de guecua Jerusale.

Ra Jesu ja rá thandi ra Erode

⁶ Nu mi 'yøde njabɥ ra Pilato bi 'yambabi ya ja'i
ua mrá me Galilea ra Jesu.

⁷ Y nu'ú bi 'ñena gue ja mrá menguni'a, hangue
nura Pilato bi mehni 'bestho'a ja ra Erode, ngue'a

go gue'a mrá nda de ja ra hai Galilea, pe nú'ua ya pa'ua xqui zøhø ra Erode ne ja mi 'buhni Jerusale.

⁸ Nu mi hyanda ra Jesu ra nda Erode, xi bi johya'a ngue'a ya mi pe'tsa ndunthi ya pa xi mi ne da hyandi'a ngue'a xqui 'yøde xqui hma ndunthi de gue'a. Ne mi ne da hyandi da 'yøt'a 'nara milagro.

⁹ Y nu'á bi 'yamba ndunthi ya nt'ani, pe ra Jesu hinte bi dadi.

¹⁰ Ja mi 'buhni nehe ya nda gá macja ne ya xahnate de ra ley, y ma'na xi mi ñate'ua.

¹¹ Nepu nura Erode co yá soldado bi nthedetho de gue'a. Nepu bi 'yø'tua ra nt'eni bi hyete ngu 'ñena 'nara nda co 'nara hoga he mahotho. Nepu nura Erode bi yopa mehna ra Jesu ma'na'qui pa ja ra Pilato.

¹² Ra Pilato ne ra Erode mri 'ñatsahma'ua, pe nú'a ra pa'a bi mádi'ua.

Ra Jesu bri dapa ya ja'i pa da hyo

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39-19:16)

¹³ Nepu nura Pilato bi zohna gatho ya nda gá macja ne gatho ya nda de ra hnini, ne gatho ma'ra ya ja'i,

¹⁴ ne bi 'ñembabi'ua:

—Nu'ahu go uá tsincahuua nuna ra 'ñøhø guí eñhu gue 'ta ya ja'i, pe nugui stá ø'tua ya nt'ani ja ri thandihua, y xcá 'yøhu gue hinstá tsutua ni 'nara ts'oqui de nú'a guí mañhu xa 'yøt'e.

¹⁵ Nixi ra nda Erode himbá tsutuabi ni 'nara ts'oqui, hangue bá yopa pehna ma'na'qui pa guecua. Ya nubyá gá pahua gue nuní hinte ma ts'oqui xa 'yøt'e pa guí ñaphua gue rí 'ñepi da tho.

16 Hangue nugui, hønse ma ga manda dra fet'i, nepu ga hegui.

17 Ra Pilato mi pe'tsi da hyegui 'nara 'yofadi cada ra ngo de ra pascua, ngue'a gue'a myá nzai nuya gobierhnu de Judea.

18 Pe gatho nú'u ya ja'i mi 'buhni bi madi bi dø ya hmafi ne bi 'ñena:

—Hindí nehe gui thøgue ra Jesu, go da thøgue ra Barraba.

19 Nura Barraba xqui jot'a fadi ngue'a xqui guxa ya ja'i pa da 'ñøt'atuhni ja ra hnini, ne ngue'a xqui hñote.

20 Pe nura Pilato go mi ne da hyegui ra Jesu, hangue bi yopa zofo ya ja'i ma'na'qui.

21 Pe nu'ú bi mafi ma'na nts'edi ne bi 'ñena:

—¡Nu'a dí xi'ahé, gue gui pont'i, gui pont'i!

22 Nurá hñu'qui bi 'ñembabi'u ra Pilato:

—¿Hanja? ¿Te ma ts'oqui xa 'yøt'ni? Nugui hindí tsatua ni 'nara ts'oqui nú'a rí 'ñepi da tho. Dí xi'ahu gue ma ga manda dra fet'i, nepu ga hegui.

23 Pe nu'ú bi dø ya hmafi ma'na'qui, ne bi ja bi 'yadi gue dra pont'i'a. Ne co yá hmafi nú'u ya nda gá macja ne ma'ra ya ja'i, bi zu yá ts'edi ngu mi ne'u.

24 Hangue nura Pilato bi 'yøt'tua nú'a myá hne'u.

25 Hangue go bi hyegui nú'a ra 'ñøhø xqui 'yadi ya ja'i, nú'a mrá thuhu Barraba xqui jot'a fadi ngue'a mrá daga 'yøt'atuhni ne mrá hyote. Ha nura Jesu bi t'ent'ua yá 'ye ya ja'i pa da hyo.

Bi ts'ixa ra Jesu pa dra pont'i

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

26 Y de bi ts'ixa ra Jesu pa dra pont'i, de má 'ñu bi nthëui 'nara 'ñøhø mrá me Cirene mrá thuhu ra

Simu xqui menga ja ra mbonthi, go gue'a bri japi bi duxa ra pont'i ne bi 'mefa de ja ra Jesu.

27 Ne mri dēni ndunthi ya ja'i, y ndunthi ya 'behña xi mi zoni ne mri mantho'ᵤ por gue'a.

28 Pe ra Jesu bi hyandi'ᵤ ne bi 'ñembi:

—Nu'ahᵤ 'behñahᵤ me Jerusale, ogui zoñᵤ por guequi, nzoniᵤ de gue'asēᵤ ne por gatho ri batsihᵤ,

29 ngue'a ma da zø ra pa da 'ñena ya ja'i: “Rá mat'a Ajuá nú'ᵤ to'o hinxa mē'tsa ni 'nara batsi nixi xa nzᵤ.”

30 Y nuya pa'ᵤ ya ja'i ma da mafi ne da 'ñembabi ya danga t'øhø ne ya t'uca t'øhø: “Yøt'e pa gui cobgahe pa hinda zucaguihe rá cue Ajuá.”

31 Xi majuañi ma da thogui'ᵤ ya ts'othogui, ngue'a nu'bᵤ nugui dí sufri ha hinte ma ts'oqui dí tu, xihma nú'ᵤ tu ya ts'oqui.

32 Nehe bi ts'ixa má yoho ya 'ñøhø nú'ᵤ xqui t'ε'mbi da tho nehe ngue'a 'namyá nduts'oqui. Bi ts'its'i pa da tho mahyεgui co ra Jesu.

33 Ha nu mi zønga ja 'nara zi t'øhø rá thuhu Ñaxmadu, ja bri pont'ini ra Jesu co nú'ᵤ má yoho ya 'ñøhø, 'na bri 'ba'ma ja rá 'ñei, ha nu'a ma'na ja rá ngaha.

34 Y nu de mi zuhni ra Jesu ja ra pont'i, nu'a bi 'ñena:

—Ma Dada'i, pumbabi gatho nuyᵤ ya ja'i bi 'yøtca njaua, ngue'a nuyá hingui pađi nú'a øt'e.

Ha nú'ᵤ ya soldado mi 'bahni bi ma ra taha'ᵤ pa da nu to'o gue'a da dāhā 'na de nuyá he ra Jesu.

35 Y ndunthi ya ja'i mi 'bahni bi hyandi bri pont'a ra Jesu, ne asta ya ndā gá xodyo mi øtbuhlatho de gue'a ne mi ena:

—Ma'ra ha, bi pøhø, pe nu'b_u xi majuani go guehni ra Cristo xuá mēhna Ajuá pa da nda, dí ne ga hanth_ubya da mpøhøse.

³⁶ Nehe nuya soldado mi øtbuhlatho de gue'a, mi umbabi ra ju'tsa vinu pa da zi,

³⁷ ne mi embabi'u:

—'B_u xi majuani go gue'i grá Nda de ya xodyo, mpøhøse núbya xa.

³⁸ Ne xqui thøtua ja rá ña ra pont'i 'nara t'ofø xqui t'ofø dega griego, ne dega lati, ne dega ebreo, mi ena njaua: “Go guehna ra Nda de ya xodyo.”

³⁹ Nep_u 'na de gue nú'u ya nduts'oqui xqui 'bont'i nehe mahyεgui, bi ñama'ñ_u de gue'a ne bi 'ñembabi:

—'B_u xi majuani go gue'i grá Cristo xuá mēhn'a'i Ajuá pa gui nda, mpøhøse ne pøhøguihe.

⁴⁰ Pe nú'a ma'na ra nduts'oqui xqui 'bont'i nehe, bi z_ui nú'a bi ñama'ñ_u, ne bi 'ñembabi:

—¿Ha hinguí tsu Ajuá pa gá m_anga njab_u?

⁴¹ Guí nu gue dí sufrih_uua mahyεgui, pe nujá rí 'ñepi ga sufrih_u pa ga juth_u nú'a stá øth_u, pe nuni ra 'ñøhø hinxa 'yøt'a ni 'nara ts'oqui.

⁴² Nep_u nu'á bi 'ñembabi ra Jesu:

—Gui bengagui nu xcrí hudi ja ri hudi dega hm_anda.

⁴³ Ra Jesu bi d_adi ne bi 'ñembabi:

—Nugui dí xi'a'i gue núbya 'bestho ma gui 'b_ui con guecagui nuni mahets'i.

Ra Jesu bi du

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Y ngu mi nde ma pa bi 'mεxuui maxøgue ra ximhai, pa asta ngu nz_unga hñu nde,

⁴⁵ ngue'a nura hyadi himbi yot'i, ha nura danga xuni dutu mi naxa mbo ra ndanija pa mi cot'a habu ma'na xma nsunda, bi xogue desde maña asta rí ga'ti.

⁴⁶ Nepu ra Jesu bi ña nts'edi ne bi 'ñena:

—Ma Dada'i, nubyá dí ent'a'i ma te ja ri 'ye.

Ne mi uadi bi mangan njabu, 'bestho bi du.

⁴⁷ Ha nu mi hyanda njabu ra nda gá soldado bi xocambeni Ajuá ne bi 'ñena:

—Xi majuaní nuna 'ñohoni hinte ma ts'oqui mi tu.

⁴⁸ Gatho nú'u ya ja'i mi 'buhni de mi uadi mi hyanda gatho nú'a xqui nja, bi ma de guehni co ndunthi ra dumai.

⁴⁹ Pe gatho nú'u ya ja'i myá mpadi ra Jesu, ne 'raya 'behña xqui deni desde Galilea, bi gohi zi yabutho mi handa gatho nú'a bi nja.

Ra Jesu bi t'agui

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰ Mi 'bu 'nara 'ñohø xi mrá hoja'i mrá thuhu ra Jose, mrá mengu de ra hnini Arimatea de ra hai Judea. Nu'á mrá nda nehe de ra hmunts'a nda gá xodyo.

⁵¹ Pe nu'á mi tømí da hyandua rá hmanda Ajuá, hangue nu'á himbi ne bi mfaxui yá mindaui ngu nú'a xqui ncohi'u ja yá hmunts'i.

⁵² Hangue nu'á bi ma bá c'a'tsa ra Pilato pa bá apabi ra nsequi da 'yacua rá ndo'yo ra Jesu.

⁵³ Nepu bi ca'ma ja ra pont'i, bi mant'a co 'nara hoga dutu, ne bá pegui ja 'nara 'ra'yo nt'agui nú'a xqui thoca ja 'nara medo, y ja nú'a ra nt'agui'a hinxqui nt'aguini ni 'nara ja'i.

54 Y nura pa'a go mrá pa dega nthoqui, ne ya mi ma da mudi ra pa dega tsaya.

55 Ha nuya 'behña nú'x qui dɛna ra Jesu desde Galilea bi ma pa bá handa habu xqui t'agui ra Jesu ne hanja xqui 'becuabi rá ndo'yo.

56 Ha nu mi menga ja yá ngu'x, bi hyoca 'raya hoga ñani ne 'raya njots'i. Y bi ntsaya'x nú'a nsabdo ngu mi m̄anga ra ley.

24

Ra Jesu bi yopa nte de ra du

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

1 Ra mudi pa de ra semana nú'a ndomingo mi xudi xi 'nitho nú'x ya 'behña bi ma pa ja ra nt'agui ne bi hñaxa nú'a ra hoga ñani xqui hyoqui'x, ne bi m̄eui ma'ra yá mi'behñagui.

2 Y nu mi zøni'x bi zudi xqui t'ent'a nú'a ra do xqui jothm̄a ra nt'agui.

3 Ne bi yut'i ja ra nt'agui'x pe himbi zutuani rá ndo'yo ra zi Hmu Jesu.

4 Ne nu'ú xi bi du yá m̄ai ne himi pa te da 'yøt'x, ne mi damfri'x bi hyandi mi 'bahni yoho ya 'ñøhø xqui hñe t'axi asta mri huexqui.

5 Pe nu'ú co ra ntsu bi ñe'mitho, himbi ḡaxa yá da. Ha nú'x ya 'ñøhø bi 'ñembabi'x:

—¿Hanja e guí hoñh̄ua ja ya nt'agui nú'a te?

6 Hinjo'oua, ya xa yopa nte. Beñh̄u nú'a bi xi'ah̄u nú'b̄u nguí 'b̄uh̄u Galilea.

7 Bi 'ñeñ'ah̄u gue Nú'a To'o e bi Nja'i mi pe'tsi da t'ent'ua ja yá 'yɛ ya ts'oja'i nú'x to'o mi ma da pont'i'a, pe rá hñupa mi ma da yopa nte'a de ra du.

8 Hangue nu'á bi beni 'bestho de nú'á ya noya xqui xipa ra Jesu.

9 Ha nu mi menc'á de ja ra nt'agui bi ma bá xipa gatho nú'á 'ret'ama'ra ya apostol ne gatho ma'ra nú'á to'o mri denhma ra Jesu.

10 Nú'á to'o bi hñá'tsua ra noya ya apostol go ra Maria Magdalena ne ra Juana ne ra Maria rá nana ra Cobo, ne nú'á ma'ra ya 'behñá.

11 Pe nuyá apostol ra Jesu himbi gamfri'á, ne bi ñembabi nú'á ya 'behñá gue xqui 'bé yá mfeni.

12 Pe ra Pedro bi nest'íhi bá c'a'tsa ra nt'agui, y nu mi zóni'á bi ndoqui bi hyanda mbo ra nt'agui gue hõnse nú'á ra dutu xqui 'bant'a ra Jesu mi 'bõnga 'na lado. Y nu'á bi menga habá mi 'bái, ne himi pađi te da beni de nú'á xqui nja.

*Yohoyá nxadi ra Jesu mri ma pa ja ra hnini Emaú
(Mr. 16:12-13)*

13 Guet'a ra pa'a yoho yá nxadi ra Jesu mri ne ra 'ñu mri ma pa ja ra hnini Emaú, mi pe'tsa ngu 'ret'ama'ra kilometro rá ñabá de Jerusale.

14 De mri ne ra 'ñu mi mpetue de gatho nú'á xqui nja.

15 Ha de ts'a mri mpetue de nú'á xqui nja, ra Jesu bi zadi'á ne bi ncompauí má 'ñu.

16 Ne masque mri 'ñoui'á pe himbi za bi bađi'á ua go mi gue'a.

17 Ha ra Jesu bi 'yambabi'á ne bi 'ñembi:

—¿Te rá 'bé guí 'yo má 'ñu guí mañhú? ¿Hanja guí tu ri muihú?

18 'Na de gue'á mrá thuhu ra Cleofa bi dađi ne bi 'ñembabi:

—Gatho ya ja'i paḍi nú'a bi nja nuni Jerusale de nuya pabya. ¿Hanja hinte xcá paḍigue?

19 Nepu ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Te 'be'a xa nja?

Y nu'ú bi 'ñembabi:

—Ha hinxcá 'yøde de ra Jesu me Nasare, gue'a mi 'nará 'mehni Ajuá, ne mi hanpa rá ts'edi'a pa mi ña ne pa mi øt'a ya danga t'øt'e ja yá thandi ya ja'i ne Ajuá.

20 Ha nuya nda gá macja ne nú'u ma ndahu de ma hninihu bi gu ne bi 'yent'ua ja yá 'ye ra Pilato pa bi manda da tho'a ja 'nara pont'i.

21 Nuje ndí beñhe ne ndí tømhe gue go gue'a mi ma da ñañu núju dyá me Israelhu, pe xi núbya ya pe'tsa hñu pa xa du.

22 Ha 'raya 'behña de guecje bi ma maxudi xi 'nitho ja ra nt'agui pa bá c'a'tsi, nepu picaguihe ena gue ya himi 'beni rá ndo'yo ra Jesu.

23 Ne ena gue xqui hyanda 'raya enxε nú'u bi xipi gue ya xqui yopa nte de ra du.

24 Ne de gue'a bi ma 'rama compahe pa bá c'a'tsa ra nt'agui y eñ'u gue bi zadi ngu nú'a xqui mangu ya 'behña, ne eñ'u nehe gue nixi gue'u himbi hyanda ra Jesu.

25 Nepu ra Jesu bi 'ñembabi'u:

—¿Hanja hinxcá beñhu nú'a xcá hñe'thu ja ra Maça T'ofu, ne hanja hinxcá camfrihu nú'a bi mangu yá 'mehni Ajuá?

26 ¿Ha gue hingue mi mahyoni da thogui njabu ra Cristo nú'a xuá mehna Ajuá pa da nda, nepu da yopa menga mahets'i pa da t'umba rá hudi dega nsu?

27 Nepu nu'á bi mudi bi xipabi'ua nú'a mangua ra Maca T'ofu habu ma de ra Cristo nú'a rá 'mehni Ajuá pa da nda, desde ra mudi t'ofu de ra Moise ne gathu nú'a bi mangua ma'ra yá 'mehni Ajuá.

28 Ha nu mi zoni nú'a ra hnini habu mri ma'ua, ra Jesu bi 'yot'e ngu mi ma da thoguitho.

29 Nepu nu'á bi zami da 'ñoxi con gue'ua ne bi 'ñembabi:

—Cohi con guecje, gue'a ya bi nde ne ya ma da nxuui.

Ha nura Jesu bi yut'i ja yá ngu'ua pa da gohi con gue'ua.

30 Ne nu'á bi hñudi ja ra mexa pa da nt'oxi. Nepu ra Jesu bi gu ra thuhme ne bi japabi, ne bi heque pa bi umbabi'ua.

31 Nú'a ra ora'a bi badi'ua gue go mi gue'a ra Jesu, pe nu'á 'bestho bi 'meditho de gue'ua.

32 Ne mri 'ñembabi'ua:

—iNe xi majuani ndi tsahu 'nara johya ja ma corasohu nú'bu mi xicaguihu má 'ñu de ra Maca T'ofu!

33 Nepu nu'á 'bestho bi gu yá 'ñu bi menga pa Jerusale. Ne ja bi zadini nú'ua 'ret'ama'ra ya apostol xqui munts'i ne ma'ra ya nxadi.

34 Ne bi t'embabi nú'ua yoho:

—Xi majuani xa yopa nte ma zi Hmuhu, gue'a ra Simu bi hyandi, ne xa xicaguihe.

35 Nepu nú'ua yoho bi metuabi nú'a xqui nja ja ra 'ñu, ne hanja bi badi'ua ra Jesu nura ora mi hyeca ra thuhme.

*Ra Jesu 'bahni madetho de yá nxadi
(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)*

36 Ts'a mi ñátho de nú'a xqui hyandi'ɥ ne nú'a xqui nja, mi ðamfri'ɥ ra Jesu mi 'bahni madetho de gue'ɥ, ne bi 'ñembabi:

—'Bɥɥ te rá 'ñenthó.

37 Pe nu'ú xi bi ntsu, ne mi hu yá mɥi gue mi handa 'nara thedi.

38 Pe ra Jesu bi 'ñembabi:

—¿Hanja guí tsuɥ? ¿Pa te guí beñɥ ja ri mfenihɥ njabɥ?

39 Hyandga ma 'yɛɥ ne ma ua, go guecagui drá Jesu. Thangaguihɥ ne hyandgahɥ xá hño, ngue'a 'nara ndáhi hingui pe'tsa ra ngø nixi ra ndo'yo ngu guí hanthɥ dí pe'tsi.

40 Y nu mi uadi bi mąnga njabɥ, bi 'ñutuabi'ɥ yá 'yɛ ne yá ua.

41 Pe nu'ú himi tsa da gamfri ngue'a ngu xqui mpumfri'ɥ co ra johya, ne himi paði te da beni'ɥ. Nu'bú nu'á bi 'ñembabi'ɥ:

—¿Ha gue ja te ga tsihɥ?

42 Nepɥ nu'ú bi umba 'na xɛni ra hua xqui hñaxi, ne 'na xɛni ra t'afi dega colmena.

43 Y nu'á bi hñani ne bi zi de ja yá thandi'ɥ.

44 Nepɥ bi 'ñembabi'ɥ:

—Ya stá thogui nú'a dá xi'ahɥ nú'bɥ ndí 'bɥi con gue'ahɥ, ngue'a mi mahyoni da njabɥ gatho nú'a xa nt'ofó ja rá ley ra Moise, ne nú'a bi mąnga ma'ra yá 'mɛhni Ajuá, ne nú'a mąnga ja ya Salmo.

45 Nepɥ nu'á bi xipabi'ɥ nú'a mąnga ra Maça T'ofó pa bi za bi zo yá mfeni,

46 ne bi 'ñembabi:

—Njaua xa nt'ofó gue ra Cristo nú'a xuá mehna Ajuá pa da ndá, mi mahyoni da du, ne rá hñupa mi mahyoni da yopa nte de ra du.

47 Y nehe ena gue co rá ts'edi de rá thuhu'a ma da hma de gue'a gatho rá nguini ra ximhai, da mudi de guecua Jerusale da ts'ofu ya ja'i gue da ñobri pa dra pumba yá ts'oqui.

48 Y nu'ahabya, ma gui damajuanih de nuya ya t'ot'e xcá hyanth.

49 Y nugui ma ga pahn'a'ih ra Maca Ndañi nú'a xa ña't'ah ma Dada. Pe ja da cohua ja ra hnini Jerusale asta hingui hñañh nú'a ra ts'edi'a ma dua ehe de mahets'i.

Ra Jesu bi ma mahets'i

(Mr. 16:19-20)

50 Nep ra Jesu bi zixa gatho yá apostol bi bñni de ra hnini Jerusale pa rí ma'u ja 'nara zi t'ca hnini rá thuhu Betania, y nu'á ja bá jxni yá 'ye pa bi japabi'.

51 Y nu mi uadi bi japabi', nu'á bi 'uegue de gue', bi ts'its'i pa mahets'i.

52 Y nu'á 'mefa de xqui xocambeni ra zi Hmu Jesu, bi mengui' pa Jerusale co ndunthi ra johya.

53 De guehni nzantho mi 'bñi ja ra ndañija mri xocambeni Ajuá. Njab gue'a.

Ra 'Ra'yo Testamento
New Testament in Otomi, Mezquital (MX:ote:Otomi,
Mezquital)

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Otomi, Mezquital

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Otomi, Mezquital

ote

Mexico

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Otomi, Mezquital

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022

c6437f19-566b-5232-8b2a-5c88e5a5622b